

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Кафедра німецької філології

«КРАЇНОЗНАВСТВО НІМЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇН»
навчально-методичний посібник

для студентів СВО «бакалавр»
спеціалізації 014.022 Німецька мова і література,
014.021 Англійська мова і література,
035.041 Германські мови та літератури (переклад включно) перша -
англійська
факультету іноземних мов

Вінниця 2022

УДК 811.112.2'286(4)(075.8)

DOI: [https://doi.org/10.31652/811.112.2\(4\)\(075.8\)-1-198](https://doi.org/10.31652/811.112.2(4)(075.8)-1-198)

П42 Навчально-методичний посібник «Країнознавство німецькомовних країн» для студентів СВО «бакалавр» за спеціальністю 014 Середня освіта,

предметною спеціальністю 014.02 Середня освіта (Мова і література),

спеціалізацією 014.022 Німецька мова і література, додатковою спеціалізацією/спеціальністю / предметною спеціальністю 014.021 Англійська мова і література; спеціалізацією 014.021 Англійська мова і література, додатковою спеціалізацією/спеціальністю / предметною спеціальністю 014.022 Німецька мова і література, 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно) перша – англійська / Укладачі Поселецька К. А., Боровська О. О. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2022. 198 с.

Затверджено на засіданні кафедри німецької філології факультету іноземних мов

(протокол № 1 від «15» серпня 2022 року).

Затверджено на засіданні навчально-методичної комісії факультету іноземних мов

(протокол № 1 від «22» серпня 2022 року).

Рецензенти:

Зарічанська Н. В. кандидат педагогічних наук, доцент

Петров О. О. кандидат філологічних наук, доцент

ПЕРЕДМОВА

Навчально-методичний посібник «Країнознавства німецькомовних країн» має професійно-орієнтований характер і призначається для опрацювання для студентів факультету іноземних мов. Окремі тексти і вправи вибірково можуть бути використані на заняттях з практичного курсу німецької мови, а також бути довідником для вчителів німецької мови ЗЗСО.

Мета курсу – дати майбутнім вчителям німецької мови достатньо повну інформацію про географію, історію, політичне, економічне і культурне життя Німеччини, Австрії, Швейцарії, Ліхтенштейну та Люксембургу, а також особливості функціонування системи освіти вище перелічених країн. Приділено увагу і темі «Німецька мова та її варіанти».

Посібник містить 9 тематичних блоків теоретичного спрямування, а також комплекс завдань практично-орієнтованого характеру.

Матеріали навчально-методичного посібника спрямовані на формування та розвиток лінгвосоціокультурної компетенції майбутніх фахівців з німецької мови.

Зміст

1	Географічне положення та населення Німеччини	5
2	Історія Німеччини	23
3	Політична система та державний устрій Німеччини	45
4	Освіта, наука та дослідження в Німеччині	57
5	Австрія	73
6	Швейцарія	88
7	Ліхтенштейн	109
8	Люксембург	122
9	Німецька мова та її варіанти	134
10	Завдання до практичних занять	146
11	Питання для підготовки до екзамену	195
12	Список використаних джерел	197

Тема 1. Географічне положення та населення Німеччини

Німеччина - високорозвинута держава Західної Європи, входить до "Великої сімки" країн світу, є регіональним лідером в Європейському Союзі. Межує на півночі з Данією, на заході — з Нідерландами, Бельгією, Люксембургом та Францією, на півдні — зі Швейцарією, Австрією і Чехією, а на сході — з Польщею. На півночі омивається Балтійським та Північним морями.

Суспільно-географічне положення німеччини

Німеччина (Федеративна Республіка Німеччина, нім. Bundesrepublik Deutschland) - республіканська, демократична, федеральна держава у центральній Європі. Спільний кордон із Німеччиною мають такі держави: на півночі Данія (68 км), на заході — Нідерланди (577 км), Бельгія (167 км), Люксембург (138 км) та Франція (451 км), на півдні — Швейцарія (334 км), Австрія (784 км) та Чехія (646 км), на сході — Польща (456 км).

На півночі омивається Балтійським та Північним морями. До складу ФРН входять Східно-Фризькі і Північно-Фризькі острови, а також Гельголанд і Дюні в Північному морі, острів Фемарн у Балтійському морі. Найдовша відстань з півночі на південь - 876 км, з заходу на схід - 640 км. Крайніми географічними точками є: на півночі селище *Ліст на острові Сильт*, на сході - *саксонське село Дешка, баварський Оберстдорф* на півдні та *Сельфкант* (Північний Райн-Вестфалія) на заході.

Географічне розташування Німеччини у центральній частині Європи та наявність кордонів з багатьма країнами і виходу до Балтійського і Північного морів є сприятливим фактором для її сучасного економічного розвитку. Ця країна розташована на перетині сухопутних шляхів із заходу Європи до її східної частини, із країн Скандинавського півострова до країн Середземномор'я.

Будучи найпотужнішою європейською державою за економічним потенціалом та кількістю населення, Німеччина претендує на економічне та

геополітичне лідерство у Європі, зокрема у Європейському союзі, членом якого вона є. Німеччина входить також до складу НАТО і "Великої вісімки", претендує на постійне членство в Раді Безпеки ООН.

Тектоніка, рельєф, корисні копалини

Тектоніка і рельєф. Різноманітність рельєфу відображає складність геологічної будови, багато в чому визначає різницю в ґрунтовому покриві, кліматі, формуванні річкової мережі.

На території Німеччини переважає рівнинний рельєф, понад 50 % території країни займають низовини.

Територія країни підвищується з півночі на південь і ділиться на 5 ландшафтних зон: Північно-Німецька *низовина* з яскраво вираженими формами льодовикового рельєфу; *Середньонімецькі середньовисотні гори і височини* (Рейнські Сланцеві гори висотою до 880 м, Везерські гори, Тюрінгській Ліс, в центрі країни - масив Гарц, на сході - Рудні гори на кордоні з Чехією та Баварський Ліс); *Південно-західне Німецьке середньогір'я* (масиви Шварцвальд, Оденвальд, Шпессарт та ін); *південнонімецькі передальнійські плоскогір'я* (Швабсько-Баварське плато заввишки від 600 м на півночі до 300 м на півдні, Дунайська низовина); *Баварські Альпи* - передові хребти Східних Альп з широким розвитком льодовикових і карстових форм рельєфу. В межі Німеччини входять північні хребти Альп. На заході переважають низькі хребти, складені пісковиками, але в Баварії, на південь від Мюнхена, представлені також Північні Вапнякові Альпи. Тут знаходиться найвища точка Німеччини - гора *Цугшпітце* (2962 м).

Північна частина ФРН знаходиться в межах Північно-Німецької низовини (протягається із заходу на схід майже на 600 км, ширина 200—300 км), де добре збереглися сліди зледеніння (особливо чітко виражені на північному сході) у вигляді моренних рівнин, зандрів, долин стоку льодовикових вод та інших форм льодовикового рельєфу. Береги Північного і Балтійського морів

переважно низькі, плоскі, розчленовані бухтами й естуаріями. Вддовж узбережжя Північного моря простягається смуга ватів, зовнішньою межею яких служать **Східно-Фризькі і Північно-Фризькі острови**.

На північному сході - великі горбкувато-моренні височини і численні озера (пояс прибалтійських озер). Переважно поширені пухкі відкладення - галечники, піски та глини, що включають товщі бурого вугілля, які утворилися в болотах серед дельт. На схід Ростока численні затоки на узбережжі материка і острова Рюген були відчленовані від моря піщаними валами, що призвело до утворення лагун, відомих під назвою "Бодде". У багатьох районах низовини піщані ділянки, звані Геста, відокремлені долинами річок і заболоченими улоговинами. Затоплювані лише під час найвищих припливів марші після проведення меліорації використовуються в сільському господарстві.

Горбкуваті передгір'я утворюють перехід до низького і середньовисотного рельєфу (600-1400 м). Орографічними об'єктами цієї частини Німеччини виступають **Рейнські Сланцеві гори**, висотою до 880 м, **Везерські гори**, пагорбка височина і низькогір'я Гессену, частина масиву Гарц, висотою до 1142 м, **гірські масиви Шварцвальд**, висотою до 1493 м, **Оденвальд**, **Шпессарт**, **Хардт** та інші. Вддовж кордону з Чехією піднімаються хребти Шумава (висотою до 1456 м) і Чеський Ліс; на захід від них - середньогірські масиви - Баварський Ліс, Фіхтель і Швабо-Франконська куестова область з численними проявами карсту.

Рельєф усієї середньої частини країни відрізняється мозаїчністю. Вирівняні поверхні на вершинах гір різко контрастують з крутими стрімчастими схилами. Гірські масиви мають платоподібні поверхні, піднімаючись від сусідніх рівнин ступенями до висот близько 1000 м. Хоча місцями виділяються більш високі вершини, наприклад гора **Фельдберг в Шварцвальді висотою 1493 м**. Вершинні поверхні глибоко прорізані залісені долинами з крутими схилами.

Сильні перепади рельєфу спостерігаються у районі Рейнського грабена, що прорізає Вогези і Шварцвальд. В ущелині між Бінгеном і Кобленцем стрімкі уступи гір підступають до самого русла Рейну, чергуючись з більш пологими ділянками, де розвинені тераси, зайняті виноградниками. У деяких місцях під впливом альпійських горотворних рухів формувалися глибоко занурені западини, зайняті морськими і озерними басейнами, які заповнювалися глинами, пісками і галечниками. Утворилися таким шляхом низовини збереглися до цих пір.

З тектонічними рухами уздовж розломів була пов'язана вулканічна діяльність у горах Середньої Німеччини. Більш древні вулканічні споруди, наприклад масив Фогельсберг (774 м) у Гессені, сильно зруйновані ерозією, тоді як кратери і Попільні конуси Айфель виглядають так, наче вони утворилися зовсім нещодавно. Слідами вулканічної активності є численні гарячі мінеральні джерела. У цілому область Середньонімецьких гір не створювала великих труднощів ні для транспортного, ні для сільсько- та лісгосподарського освоєння, а великі в минулому ліси і значні ресурси рудних і нерудних корисних копалин сприяли їх раннього заселення та господарського освоєння.

На півдні країни, на місці Передальпійського крайового прогину, розташоване Баварське плато (висотою від 600 м на півночі до 300 м на півдні) з переважанням льодовиково-аккумулятивного рельєфу. На крайньому півдні ФРН- передові хребти Східних Альп (висотою до 2962 м - гора Цугшпітце), із широким розвитком льодовикових і карстових форм рельєфу.

Корисні копалини

Природно-ресурсний потенціал країни досить виснажений. Найважливіші корисні копалини - кам'яне вугілля (загальногеологічні запаси 230 млрд. т), у тому числі Рурський кам'яновугільний, Саарський вугільний, Ахенський вугільний басейни, буре вугілля (70 млрд. т), у тому числі Нижньорейнський, Лаузіцький, Середньонімецький басейни. Вугілля багате за сортаменту,

більше 2/3 - високоякісне коксівне, але залягають його поклади глибоко, в складних гірничо-геологічних умовах.

Буре вугілля доступні для розробки відкритим способом, але теплотворна здатність їх невелика - 1600-2500 ккал/кг. Багата Німеччина солями натрію, калію і магнію. У різних районах країни, є поклади кам'яної солі, але найбільш великі вони на Північно-Німецької низовини.

Калійні солі (9 млрд. т) видобуваються в районі Ганноверу (західне продовження Штасфуртського соленосного басейну), басейн Верра - Фульда, у південних і північно-східних передгір'ях Гарца. Відомі також родовища нафти (76,1 млн. т), газу (південна частина Середньоевропейського нафтогазового басейну, Рейнського і Передальпійського басейнів), залізної руди (1,9 млрд. т) - Гіфхорн, Зальцгиттер, Зігерланд, барито-цинкових (Мегген), свинцевих (Мехерних), свинцево-цинкових (Раммельсберг, Рур) руд, піритів (в Зауерланді), баритів, флюориту, графіту (Пассау) тощо. Промислове значення мають поклади будівельних матеріалів, глин для керамічної і пісків для скляної промисловості.

Бідність Німеччини корисними копалинами стала одним із чинників, що спонукали німців до дбайливості, ощадливості, прагненню виробляти високоякісну продукцію, яка приносить країні великі доходи, яких вистачає не тільки для закупівель мінеральної сировини, а й для задоволення інших господарських потреб.

Клімат, гідрографія

Клімат. Клімат Німеччини помірний, морський і перехідний від морського до континентального. Пануюче західне перенесення повітряних мас з циклональною циркуляцією приносить тепло і вологу з Атлантичного океану. У гірських районах характерні висотна кліматична поясність і експозиційні розходження. Зими не дуже холодні - середня температура січня близько 1 градуса, а середня мінімальна температура становить -3

градуси. Звичайно, бувають роки, коли в тилу циклонів на територію країни на тривалий час надходить арктичне повітря. У цьому випадку температура може опуститися до -10 і навіть -15.

Північні райони, що знаходяться під впливом теплого "дихання" Атлантики, характеризуються більш високими зимовими температурами. На сході, у міру збільшення ступеня континентальності клімату, зимові температури нерідко опускаються нижче 20 градусів. Середня температура січня на рівнинах заходу і сходу від 0 до -1 °С, на північному сході від -1 до -2 °С, на Баварському плато від 2 до 4 °С, у верхніх частинах Середньонімецьких гір - 4 °С, в Альпах - 5 °С і нижче.

Найтеплішими літніми місяцями є липень і серпень з середніми температурами +18 - 20 градусів, максимальні температури відзначаються в східних районах і досягають +30 градусів. Для весни характерні так звані "повернення холодів", коли після теплих весняних днів відбувається різке зниження температури. Середня температура липня на півночі та північному заході 16-17 °С, у долинах Рейну, його приток і Дунаю 18-20 °С, у верхніх частинах Середньонімецьких гір і Альп 14 °С і нижче.

Середньорічна кількість опадів в цілому по країні становить 600-700 мм. На Північно-Німецькій низовині їх випадає 600-750 мм, у середньовисотних горах з навітряного західного боку набагато більше (до 1600-1800 мм), з підвітряного східної (наприклад, в Гарці) - менше (в окремих міжгірних улоговинах менше 500 мм); в Альпах - 1000-2000 мм і більше. Максимум опадів на північному заході припадає на осінь, мінімум - на весну, на південь від максимум припадає на літо й мінімум - на зиму. У горах і на узбережжі часті тумани. Тривалість залягання снігового покриву нарастає з видаленням від моря і підвищенням місцевості в горах. Сніжний покрив на рівнинах мінливий, тримається близько 2 тижнів, у Середньонімецьких горах місцями 4-5 місяців, в Альпах на висоті 1100 м - 6 місяців, на вершинах є сніжники.

Засухи рідкісні, часті повені, викликані дощами і бурхливим таненням снігу і льоду в горах.

Гідрографія

У ФРН - густа розгалужена мережа повноводних річок, що належать головним чином до басейну Північного моря. Розрізняють шість найбільших річкових водозбірних басейнів країни: Рейну, Дунаю, Ельби, Одери, Везеру і Емсу. П'ять з цих річок стікають до Північного та Балтійського морів, одна (Дунай) впадає в Чорне море. **Річка Рейн** - найбільша річка Німеччини - бере початок у верхівях **Альп** і має **довжину 865** кілометрів (являючись на деяких ділянках кордоном країни), протікає на південному заході і заході країни. Її основні притоки - Неккар, Майн, Мозель і Рур.

Економічне значення Рейну для країни — визначальне, він є одним із найбільш жвавих водних шляхів в Європі. Річка Дунай протікає на півдні країни (довжина його на території Німеччини 647 кілометрів) переважно у гірській місцевості і доходить до кордону з Австрією. Його основні притоки Іллер, Лех, Ізар та Інн. У Східній Німеччині тече ріка Ельба, довжиною 725 кілометрів, її основні притоки Заале і Гавел, а також Охре, Осте і Зуде. Річка Одер виступає в якості кордону з Польщею, його найбільш важливим припливом є річка Нейсе та відома річка Шпрее.

Водозбірний басейн ріки Везер цілком лежить в Німеччині: річка протікає центральними районами країни й впадає в Північне море. Довжина Везера 740 км, а живиться він водами річок Верра і Фулда, Лейне, Аллер, Едер. Річка Емс, довжиною 370 км, тече на крайньому північному заході країни.

Альпійські ріки (верхня течія Рейну, праві притоки Дунаю) мають переважно снігове і льодовикове живлення, літній максимум і зимовий мінімум стоку; різке сніготанення нерідко підсилюється зливовими опадами, що призводить до повеней. Річки, що починаються в горах середньої частини країни, мають снігове і дощове живлення, максимум стоку припадає на кінець весни; восени звичайні дощові паводки. На північних рівнинах переважають річки з

дощовим живленням і зимовими повеннями. Великі річки (наприклад, Рейн) мають складний режим. Стік багатьох річок регулюється водосховищами. Більшість річок узимку не замерзає. Багато з них судноплавні і з'єднані каналами.

Природні озера країни — переважно льодовикового походження. Тому найбільше великих озер в Альпах і в Мекленбурзі.

Найбільше озеро, що повністю лежить на німецькій території — озеро **Мюрітц**, складова частина Мекленбурського озерного краю. Загалом найбільшим озером вважається озеро **Констанц (Боденське)**, що на кордоні з Австрією і Швейцарією, яке розмежовано між ними на німецьку частину 305,75 км², швейцарську — 171,63 км² і австрійську — 58,62 км². До інших озер льодовикового походження відносяться Хім, Штарнбергер-Зі, Аммер.

Скупчення озер спостерігаються також на північному сході, на прибалтійських землях. Також в Німеччині зустрічаються рукотворні озера, створені внаслідок діяльності людини. Так у Східній Німеччині є багато великих штучних озер в колишніх районах видобутку лігніту, є і озера, створені внаслідок побудови дамб, задля енергетичних чи господарських цілей. Загалом в Німеччині близько 4000 озер.

Флора та фауна

Близько 30% території країни вкрито лісами, здебільшого окультуреними. Переважають посаджені ліси з монокультурами хвойних порід (на півночі - сосна, у центрі і на півдні - ялина). Природні ліси з перевагою широколистяних порід збереглися переважно в горах (найбільш залісені гірські райони Рейнської області).

Букові ліси часто зустрічаються невеликими масивами, що іноді сягають верхньої межі лісу, але звичайно на великих висотах панують ялиця і ялина. На багатих вапном ґрунтах до бука домішуються дуб, граб, клен, липа й інші.

По долинах Дунаю, Рейну, Ельби і деяких інших річок місцями збереглися заплавні ліси з вільхи і тополі з домішкою ясена, верби і липи. У високогір'ях Альп поширені субальпійські й альпійські луки, що відрізняються великою видовою розмаїтістю. На північних рівнинах і Баварському плато зустрічаються значні торф'яні болота. На північному заході - невеликі ділянки вересових пустищ із заростями чагарників (яловець, дрік тощо). Луги річкових долин добре окультурені.

Фауна Німеччині не дуже багата. Найбільш поширені на території Німеччини тварини: білка, кабан і лисиця, благородний олень, косуля, лань, зайці, кролики, мишоподібні гризуни. На альпійських луках мешкає бабак. У долині Ельби - бобри, лісові куниці, дикі кішки. Серед нечисленних рептилій виділяється гадюка. З птахів зустрічаються переважно горобці, шпаки, дятли, дрозди, зозулі, зяблики, ластівки, іволги, сови, сороки, луні, фазани, куріпки. У заповідниках збереглися дрохви, пугач, кам'яний орел, чапля, журавель, лелека.

З болотних птахів-вальдшнепи, чайки, бекаси, білі лелеки. Вологі райони по берегах Балтійського і Північного морів мають важливе значення для перелітних птахів Європи, особливо качок, гусей і болотних птахів. У прибережних водах водяться оселедець, тріска, камбала, морський окунь, в річках країни - короп, форель, сом. Великі хижаки лісів (вовк, рись, ведмідь) практично повністю винищені. Істотне значення для полювання мають козулі і благородні олені, а також кабани, зайці, лані, сарни, муфлони, фазани, куріпки. На ватах збереглися невеликі популяції тюленів.

На території Німеччини існує 43 природних парки (Бергштрассе-Оденвальд, Гарц, Пфальцекський Ліс та інші) та 35 заповідників (охорона типової флори, фауни і природних ландшафтів у цілому).

Населення Німеччини: кількість, густота, демографічні процеси

Станом на 1 січня 2009 року в Німеччині проживало 82 002 356 мешканців. За цим показником країна посідає 2-е місце в Європі (після Росії), 1-е місце в ЄС та 15-е - у світі.

Середня густота населення в Німеччині становить 232,6 осіб на кв. км. У Європі за цим показником вона поступається лише Нідерландам, Бельгії і Великобританії. Розміщення населення характеризується меншою нерівномірністю, ніж у країнах з домінуванням одного міського центру, таких як Франція.

Найбільш густо населеної територією є так звана Рейнська вісь, що протягнулася від Рейнсько-Рурської конурбації (між Дортмундом і Бонном) на південь, вгору за течією Рейну, через **Франкфуртську (Рейнсько-Майнську) міську агломерацію** до Рейнсько-Неккарської конурбації, а від неї на південний схід, до Штутгарта і Мюнхена. Це найбільша вісь концентрації населення не тільки в Німеччині, а й у всій Західній Європі, в межах так званого "Європейського банана". Густота населення тут досягає величин понад 500 осіб/км², а у агломераціях - до 5500 осіб/км².

Інша важлива вісь розселення також починається в районі конурбації Рейн - Рур і тягнеться від неї на схід по північному краю середньовисотних герцинських гір Центральної Німеччини, через Ганновер, Брауншвайг і Магдебург, і далі з відгалуженням на південь, до індустріального району Галле - Лейпциг - Хемніц - Дрезден. Загалом густота населення на сході Німеччини (40-80 осіб/км²) нижча, ніж на заході країни.

У сільських районах за межами основної осі розселення щільність населення не перевищує 200 осіб на кв. км, а подекуди складає менше 100 чоловік на 1 кв. км. Підвищена щільність населення поза головної смуги відзначається лише в окремих районах, що включають Саарський кам'яновугільний басейн і урбанізовані ареали навколо Берліна, Гамбурга, Бремена і Нюрнберга.

Демографічна ситуація

Природний приріст населення в Німеччині доволі незначний. За період з 1991 по 2002 рр.. щорічно вмирало більше людей, ніж народжувалося. Так, в 2001 р. число померлих перевищило число народжених на 94 тис. чол. При цьому в Німеччині до 2002 р. знижувалася як народжуваність, так і смертність: у 2001 р. народилося 734,5 тис. (8,9% проти 9,4% у 1999 р.), а померло 828,5 тис. (10,1% проти 10,3%).

У 2002 р. народилося 725 тис. дітей, померло 845 тис. осіб, Що майже на 3% перевищує рівень попереднього року. Негативна різниця між народженими і померлими зросла до 120 тис. чол. При цьому дитяча смертність в Німеччині невелика - 3,9 осіб на 1000 живонароджених - і продовжує знижуватися. Незважаючи на подібні тенденції населення країни не скорочується і навіть трохи зростає внаслідок перевищення імміграції над еміграцією. Приплив відбувається за рахунок як іноземців, так і переселенців німецької національності, але перша категорія переважає.

Станом на 2010 рік тенденція до природного скорочення населення зберігається: народжуваність становить 8 промілле, смертність 11 промілле, природний приріст -3 промілле. Фертильність жінок тримається на рівні 1,42 дитини на 1 жінку репродуктивного віку. Останніми роками скорочується і кількість приїжджаючих у країну іммігрантів при одночасному зростанні еміграції. У 2006 році чисельність прибулих у ФРН на проживання іноземців перевершила число переселилися за кордон німців всього на 20-30 тис. чоловік. Очікувана тривалість життя становить 79,41 роки (36 місце в світі), зокрема для жінок 82,57 роки, для чоловіків 76,41 років.

Населення Німеччини збільшилося приблизно на 600 тис. 2016 року, сягнувши рекордно високого рівня у 82,8 млн осіб через мігрантів, які прибули в країну.

Вікова структура населення у Німеччині станом на 2010 рік наступна: від 0 до 14 років - 13,7%; 15-64 років - 66,1%; особи, старші за 65 років - 20,3%.

Таким чином, спостерігається явище старіння нації, викликане зростанням середньої тривалості життя та зниженням природного приросту. Середній вік населення 44,3 роки (43 роки для чоловіків, 45,6 років для жінок). У статевій структурі переважають жінки (на 100 жінок припадає 97 чоловіків).

Населення Німеччини: система розселення, урбанізація, міграції, трудові ресурси

Система розселення. На відміну від моноцентричних країн Європи, у Німеччині відсутній єдиний центр розселення. Західна частина країни знаходиться у самому ядрі західноєвропейської системи розселення - елементами її осі є такі агломерації Німеччини, як **Рейнсько-Рурська, Франкфуртська, Рейнсько-Неккарська, Саарська**. Ця вісь тягнеться вздовж долини Рейну з півночі на південь - від кордону з Нідерландами та Люксембургом до Альп. Інша важлива вісь розселення починається в районі конурбації Рейн - Рур і тягнеться від неї на схід по північному краю середньовисотних герцинських гір Центральної Німеччини на їх стику з Північно-німецькою низовиною, через Ганновер, Брауншвайг і Магдебург, і далі з відгалуженням на південь, до індустріального району Галле - Лейпциг - Хемніц - Дрезден. Окремими розселенськими ядрами, ізольованими від зазначених агломеративних осей, є Берлін на північному сході, Гамбург та Бремен на півночі, Мюнхен на півдні.

Урбанізація

87% населення Німеччини проживає в містах і прилеглих до них урбанізованих районах. Високий ступінь політичної децентралізації країни в минулому призвела до того, що в Німеччині утворилося велике число міст. Деякі з них колись були столицями самостійних держав (німецьких князівств), інші виникли як торгові центри і приносили чималий дохід в казну місцевих володарів. Сучасна, тобто фабрично-заводська індустрія

почала відігравати помітну роль в урбанізаційних процесах лише після початку будівництва залізниць.

У зв'язку з цим для Німеччини характерна менша концентрація населення і промисловості в межах кам'яновугільних басейнів, ніж у районах більш ранньої індустріалізації, як, наприклад, у Великобританії. У післявоєнний період, з втратою Берліна як загальнонаціональної столиці, її функції фактично виявилися розподілені між кількома містами Західної Німеччини, що стало однією з найхарактерніших рис розвитку міської мережі ФРН.

Так, Бонн з 1949 став тимчасовою столицею ФРН і, відповідно, центром зосередження посольств і різних державних установ. У Франкфурті-на-Майні, що є найбільшим фінансовим і біржовим центром, розмістився Федеральний банк, там же знаходяться і штаб-квартири багатьох комерційних банків. Карлсруе і Кассель стали резиденціями найважливіших федеральних судів. Децентралізація адміністративних функцій в умовах федералізму дала імпульс розвитку таких великих міст, як Дюссельдорф і Мюнхен.

Ще одним чинником зростання західнонімецьких міст стало розширення мережі університетів.

Берлін, з населенням близько 3,5 млн. чоловік (всього ж у межах зони маятникових міграцій Берлінської агломерації проживає понад 5 млн. осіб), є найбільшим містом країни. Його ізольоване становище на економічно більш слабкому сході частково може бути компенсовано відновленням його ролі як загальнонімецькому столиці. Рурський урбанізований регіон, що склався на базі однойменного кам'яновугільного басейну, за кількістю жителів дещо перевищує Берлінську міську агломерацію. Це утворення вже зовсім іншого типу, що складається з поліцентричної конурбації, серед міст якій найбільш відомі Ессен, Дортмунд і Бохум. Однак Рур, чисельність населення якого до 1914 швидко зростала, у 1960-1980-х роках втратив майже півмільйона своїх жителів. Тим не менш міста конурбації, що примикають до Рейну, продовжують процвітати. Дюссельдорф є столицею найбільш населеної

федеральної землі Північний Рейн-Вестфалія, за кількістю жителів значно випереджає всі інші. Кельн в 1970-х роках розширив свої адміністративні кордони і є четвертим містом Німеччини за кількістю жителів (близько 1 млн. осіб).

Головна вісь розселення в південній Німеччині включає 4 великі міські агломерації, з чисельністю населення від 1 млн. до 2,5 млн. чоловік кожна. Франкфурт, фінансова столиця Німеччини, є центром третьою за кількістю мешканців міської агломерації країни, що знаходиться в низов'ях Майна, в районі його впадання в Рейн. Інший міський ареал, розташований при злитті Рейну і Неккара, включає такі міста, як Мангейм, найбільший в країні центр хімічної промисловості Людвігсгафен і старий університетський місто Гейдельберг. Штутгарт, столиця процвітаючої землі Баден-Вюртемберг, домінує ще в одній міській агломерації в долині Неккара. Далі на південний схід розташований Мюнхен, третє за чисельністю населення місто Німеччини і столиця Баварії. Поза головною смугою розселення важливими міськими ареалами є агломерації навколо Гамбурга - портового міста, другого в країні за кількістю мешканців після Берліна, Бремена - ще одного портового міста, Ганновера, столиці землі Нижня Саксонія, Нюрнберга, що залишив яскравий слід в історії Німеччини і зберіг численні пам'ятники Середньовіччя, а також конурбація Саарланд.

Населення найбільших міст Німеччини: Берлін — 3,5 млн.осіб, Гамбург — 1,6 млн., Мюнхен — 1,2 млн., Кельн — 1020 тис., Франкфурт на Майні — 675 тис., Ессен — 623 тис., Дортмунд — 584 тис., Дюссельдорф — 563 тис., Штутгарт — 552 тис., Бремен — 548 тис.осіб. У країні налічується 15 великих міст з населенням понад 500 тисяч чоловік.

Населення Німеччини: національний склад, мови, релігії

Національний склад населення. Із загальної кількості населення Німеччини 75 млн має німецьке, а 8 млн - іноземне громадянство. З точки зору етнографії у ФРН живуть 70 мільйонів німців (84%) та 13 мільйонів іноземців (16%). Найбільші групи національних меншин — турки та курди (3,5 мільйони), поляки (3,0 мільйони), росіяни (4,0 мільйони), італійці, греки та громадяни колишньої Югославії. У землях Бранденбург і Саксонія проживають лужицькі серби (60 тис.осіб), у північних районах землі Шлезвіг-Гольштейн - данці (50 тис.осіб).

Мови Німеччини

Офіційною літературною мовою та мовою діловодства є німецька мова. Поряд з цим населення використовує нижньо-, середньо- і верхньонімецькі діалекти (10 основних і більше 50 локальних), на яких розмовляють також жителі прикордонних районів сусідніх держав; самі діалекти часто суттєво відрізняються від літературної мови).

Існують змішані говірки. Нижньонімецькі діалекти — нижньофранкський, нижньоалеманський та фризський; середньонімецькі — саксонський, тюрингський та франкський; верхньонімецькі — верхньофранкський, алеманський та баварський.

Данська, лужицька, фризська мова, мова ромів (циганська мова) є офіційно визнаними мовами етнічних меншин. Як іноземну мову в школах вивчають англійську, французьку, а також латинську, італійську та російську мови. З 1994 року нижньонімецький діалект визнаний ЄС у якості регіональної мови. Німецька мова наразі втратила свою вагу у світі за кількістю мовців (окрім Німеччини, її використовують у Австрії, Швейцарії та ряді колишніх німецьких колоній), але зберігає значення однієї з мов міжнародного спілкування у техніці, науці, економічних відносинах, певною мірою у світі культури. Всього у світ володіють тим чи іншим діалектом німецької мови до 100 млн.осіб.

Федеральні землі Німеччини

Земля (нім. *Land*) — адміністративно-територіальна одиниця найвищого рівня у Федеративній Республіці Німеччина. Має статус «держави-члена» (нім. *Gliedstaat*) федерації.

№п/п	Земля	Площа (км ²)	Населення	Столиця	Склад
1	 Баден-Вюртемберг	35 751	10 749 755	Штутгарт	35 районів та 9 вільних міст
2	 Баварія (Вільна країна Баварія)	70 552	12 520 332	Мюнхен	71 район та 25 вільних міст
3	 Берлін	891	3 416 255	Берлін	12 урядових округів
4	 Бранденбург	29 480	2 535 737	Потсдам	14 районів та 4 вільних міста
5	 Бремен (Вільне ганзейське місто Бремен)	404	663 082	Бремен	2 вільних міста
6	 Гамбург	755	1 770 629	Гамбург	7 урядових

	(Вільне ганзейське місто Гамбург)				округів
7	 Гессен	21 115	6 072 555	Вісбаден	21 район та 5 вільних міст
8	 Мекленбург- Передня Померанія	23 185	1 679 682	Шверін	12 районів та 6 вільних міст
9	 Нижня Саксонія	47 625	7 971 684	Ганновер	38 районів та 8 вільних міст
10	 Північний Рейн-Вестфалія	34 086	17 996 621	Дюссельдорф	31 район та 23 вільних міста
11	 Рейнланд- Пфальц	19 853	4 045 643	Майнц	24 райони та 12 вільних міст
12	 Саар	2 569	1 036 598	Саарбрюккен	6 районів
13	 Саксонія (Вільна держава	18 418	4 220 200	Дрезден	10 районів та 3 вільних

	Саксонія)				міста
14	 Саксонія-Ангальт	20 447	2 412 472	Магдебург	11 районів та 3 вільних міста
15	 Тюрингія (Вільна країна Тюрингія)	16 172	2 289 219	Ерфурт	17 сільських та 6 міських округів
16	 Шлезвіг-Гольштайн	15 799	2 837 373	Кіль	11 сільських та 4 міських округів
	 Разом	357 104	82 217 837	Берлін	

Тема 2. Історія Німеччини

Давні часи

Перші поселення на територіях Південної й Центральної Німеччини з'явилися на початку кам'яної доби (5-3 тисяч років до н. е.), що підтверджується виявленням поблизу міста Гейдельберга найдавніших у Європі кісткових рештків людини. У 12-8 століттях до н. е. освоювалися Північні райони Німеччини, що примикали до Балтійського і Північного морів.

Германські племена 750 до н. е. — 600 р

Вважається, що етногенез германських племен відбувся протягом скандинавської бронзової, або, найпізніше, доримської залізної доби. В першому столітті до н. е. германські племена почали розселення з півдня Скандинавського півострова та північної Німеччини на південь, схід та захід, де вступили в контакт з племенами кельтів з Галлії, а також з іранськими, балтійськими, та слов'янськими племенами в східній Європі.

Порівняно мало відомо про ранню історію германських племен, їхня історія вивчається за письмовими згадками про контакти з Римською імперією, етимологічні дослідженнями, та археологічними знахідками^[1].

На початку першого століття, римські легіони провели тривалу військову кампанію в германії, на землях на північ від верхів'я Дунаю та на схід від Рейну, намагаючись просунути кордони імперії та скоротити фронт. Вони змогли підкорити декілька германських племен, зокрема херусків. Племенам вдалось вивчити тактику римської армії та зберегти племінну ідентичність. Сучасна Німеччина, на схід від Рейну, залишилась за межами Римської імперії. Близько 100 р., коли була написана Германія Тацита, племена германців оселились вздовж Рейну та Дунаю (верхньогерманський-реційський лімес), зайнявши більшу частину сучасної Німеччини; Австрія,

південна частина Баварії, та захід Рейнської області, однак, були римськими провінціями. В третьому столітті виникли великі західно-германські племена: алемани, франки, хатти, сакси, фризи, сугамбри, та тюринги. Близько 260 р., германські племена перейшли лімес та Дунай до контрольованих римлянами земель.

Починаючи з XV століття німецькі історики відзначали перемогу Армінія, вождя племені херусків, який 9 р. здобув перемогу над римлянами в битві в Тевтобурзькому лісі, як початок історії Німеччини.

Сім великих німецькомовних племен, вестготи, остготи, вандалі, бургунди, лангобарди, сакси та франки рушили на захід та взяли участь в перетворенні народі Західної Римської імперії. Незаселені регіони тогочасної Німеччини були загарбані гунами, що стало одним з чинників початку періоду великого переселення народів. Домінування гунів в Німеччині тривало до 469 р.

Племенні князівства

Племенні князівства в Німеччині утворились на землях, контрольованих старими племенами в цьому регіоні. Зокрема, це були франки, сакси, алемани, бургунди, тюринги, та руги. В V столітті бургунди переселились на землі контрольовані римлянами, які згодом стали Нижньою Бургундією. На їхнє місце до Німеччини переселились саксони та франки. Ругії, які були розбиті Одоакром в 487 році, утворили нову конфедерацію германців, Баварію. Німецькі племена були нарешті підкорені франками, алеманами в 496 та 505 р., та тюрингами в 531 р.

Франки

Меровінзькі королі з племен германських франків підкорили північну Галлію в 486 році. В V та VI століттях меровінзькі королі підкорили ще декілька германських племен та поставили їх під контроль князів змішаної тубільно-франкської крові. Франкських колоністів спонукали оселятись на щойно завойованих землях. І хоча тубільним германським

племенам дозволялось зберегти свої закони, їх примушували приймати християнство.

Франкське королівство

Франкське королівство: Правління Піпіна III в 758 р. (синій), завоювання Карла I Великого до 814 р. (червоний), князівства та залежні держави (жовтий).

Після падіння Західної Римської імперії, франки створили імперію під правлінням меровінгських королів та підкорили інші германські племена. Швабія стала графством в складі Франкської імперії в 496 році, після битви при Толбіаці. Вже король Хлотар I правив більшою частиною сучасної Німеччини, та здійснював експедиції до герцогства Саксонія, а південно-східна частина сучасної Німеччини залишилась під впливом остготів. В 531 році сакси та франки зруйнували королівство Тюрингія. Сакси оселяються в місцевостях до річки Унструт.

Під час поділу Франкської імперії, франкські землі належали Австразії. В 718 р. франкський мажордом Карл Мартел виступив з війною проти Саксонії, через надану нею підтримкою Нейстрії. В 743 р. Карломан розпочав війну проти Саксонії, оскільки сакси підтримали герцога Баварії Оділона.

В 751 р. Піпін III, мажордом при меровінзькому королі, сам проголосив себе королем та був помазаний Церквою. Франкські королі стали захисниками Папи, Карл I Великий розпочав тривалу військову кампанію проти найбільших супротивників, саксів та аварів. Сакси (в результаті саксонських

воєн, 772–804 рр.) та авари були підкорені та були вимушені прийняти нову віру, а їхні землі були анексовані імперією Каролінгів.

Середньовіччя

Після смерті в 768 р. короля франків Піпіна Короткого, його син Карл консолідував владу в королівстві та став відомим як «Карл Великий». З 771 р. до смерті в 814 р. Карл Великий збільшив імперію каролінгів за рахунок північної Італії та територій всіх західних германських племен, включно з саксами та баварами. 800 р. влада Карла Великого була підтверджена коронацією імператором в Римі. Імперські фортеці (*Kaiserpfalzen*) перетворились на економічні та культурні центри, Аахен був одним з найвідоміших.

Починаючи з 843 р. і до 880 р., коли завершилися війни між онуками Карла Великого, Імперія каролінгів була поділена на декілька частин за Верденським (843 р.), Мерсенським (870 р.) та Рібмонським (880 р.) договорами. Німецький регіон виділився зі Східного королівства Франків. Починаючи з 919 р. і до 936 р. германські племена (франки, сакси, шваби, та баварці) були об'єднані під правлінням Генріха I Птахолова, який став королем. Вперше була використана назва королівство (імперія) германців (*Regnum Teutonicorum*) для позначення королівства франків, хоча слово *Teutonicorum* спочатку мало значення ближче до «країна германських племен», або «германська країна».

Оттон I Великий

В 936 р. в Аахені був коронований Оттон I Великий; коронація Папою в Римі в 962 р. ознаменувало створення Священної Римської імперії германських племен. Оттон підсилив владу монарха підтвердивши намір скористатись старими правами каролінгів на церковні призначення^[8]. Він відібрав у знаті право призначати єпископів та абатів, які контролювали багато землі. На додачу, Оттон відновив стару програму каролінгів призначення місіонерів у прикордонні райони. Оттон підтримував цілібат

для вищого духовенства. Таким чином, церковні посади не могли передаватись у спадок. Даючи землю у власність призначеним ним абатам та єпископам, Оттон перетворив їх на «імперських князів» (нім. *Reichsfürsten*). Це дозволило Оттону створити національну церкву. Зовнішні загрози королівству були стримані завдяки вирішальній перемозі над угорцями в битві на Лехському полі в 955 р. Також були підкорені слов'янські племена між Ельбою та Одером. Оттон виступив з наступом на Рим та скинув з папського престолу Папу Івана XII та взяв під контроль вибори Папи, створивши прецедент імперського контролю в майбутні роки.

Під час правління сина Конрада II, Генріх III (1039–1056 рр.), Священна Римська імперія підтримала клунійські реформи — Божий Мир, заборона симонії та вимогу цілібату для священників. Вплив імператора на Папу досяг вершини. Під час боротьби за інвеститури між Генріхом IV та Папою Григорієм VII — за право призначати на церковні посади — після відлучення від церкви імператор мав підкоритись Папі в Каноссі в 1077 р. Вормський конкордат 1122 р. допоміг досягти тимчасового перемир'я між Генріхом V та Папою. Наслідком боротьби за інвеститури стало послаблення Оттонської церкви (нім. *Reichskirche*) та посилення секулярних імперських князів.

В роки з 1096 і до 1291 тривала епоха хрестових походів. Були створені релігійні лицарські ордени, зокрема Орден Тамплієрів, Госпітальєрів та Тевтонський орден.

1176 — поразка імперських військ при Леньяно зірвала плани завоювання італійських міст.

XII в. — Генріх Лев захопив землі слов'янського племені ободритів і заснував герцогство Мекленбург. Альбрехт Ведмідь зайняв територію лютичів і створив маркграфство Бранденбург. Початок німецьких завоювань на сході — «Дранг нах Остен». XIII в. — орден Мечоносців захопив землі ливів і естів, а Тевтонський Орден — землі балтійського

племені пруссів. У 12 — 13 ст. німецькі князі (особливо саксонські) у результаті хрестових походів захопили землі ободритів, лютичів, пруссів, литів і естів. Подальшу експансію німецьких лицарів на Схід припинили слов'янські народи (Льодове побоїще 1242, Грюнвальдська битва 1410).

У 13 — 15 ст. німецькі міста зосередили в своїх руках посередницьку торгівлю у Європі. Об'єднання північнонімецьких міст у торговельний союз — Ганза. 1356 р. — «Золота булла» Карла IV узаконила політичну роздрібненість Німеччини. Великі князі (курфюрсти) мали право обирати імператора. З 1438 по 1806 роки імператорський престол у Німеччині посідали Габсбурги.

Поселення та міста

Населення на германських землях досягло близько 5—6 мільйонів. Переважна більшість була фермерами, зазвичай закріпачених, під владою державної знаті та монастирів^[12]. Розпочалась поява та розвиток міст. Починаючи з 1100 р. стали з'являтися нові міста навколо імперських фортець, замків, палаців єпископів та монастирів. Міста почали встановлювати міські права та свободи. Декілька міст, зокрема Кельн, отримали статус вільних імперських міст, і не залежали не від принців чи єпископів, а були підпорядковані безпосередньо Імператору. Містами керували патриції (купці, які торгували з віддаленими країнами). Були створені ремісничі гільдії, в яких були встановлені суворі правила та які намагались отримати контроль над містами; деякі були відкриті для жінок. Суспільство було поділене на суворо розмежовані класи: чиновництва, лікарів, купців, різні ремісничі гільдії; повне громадянство не надавалось жебракам. Виникли політичні конфлікти через питання оподаткування, державних видатків, регуляції підприємництва, нагляду за ринком, та меж корпоративної автономії.

Зручне розташування Кельна на Рейні на перетині великих торговельних шляхів між сходом та заходом сприяло швидкому розвитку міста. Структура економіки Кельна в середньовіччі була визначена статусом основного порту

та транспортного вузла на Рейні. Тут проживали архієпископи, які правили навколишніми землями та (з 1248 до 1880) побудували Кельнський собор, священні реліквії якого зробили його місцем паломництва багатьох прочан. В 1288 році місто здобуло незалежність від архієпископа (який переїхав до Бонна), керівництво ним взяли на себе мешканці.

Ганзейська унія

Торгівля з віддаленими містами Балтійського моря стала інтенсивнішою, коли основні торгові міста об'єднались в Ганзейську унію на чолі з містом Любек.

Підприємницький союз торговельних міст та промислових гільдій домінували в торгівлі вздовж узбережжя Північної Європи з 1200 до 1500 років. Основними містами були Кельн на Рейні, Гамбург та Бремен на узбережжі Північного моря та Любек на Балтиці.

Кожне ганзейське місто мало власну правову систему та певний ступінь політичної автономії.

Розселення на схід

Почалась міграція німців на схід, переважно до населених слов'янами земель на схід від Ельби, таких як Богемія, Сілезія, Померанія, та Лівонія. Мігранти створювали нові поселення та міста. В 1226 р. Тевтонські лицарі розпочали підкорення Пруссії. Лицарі завойували та навернули у християнство тубільних балтійських пруссів. Були створені німецькі міста вздовж східного узбережжя Балтійського моря.

Церква та держава

Генріх V (1085–1125), праправнук Конрада II, став імператором Священної Римської імперії в 1106 році в розпал громадянської війни. Сподіваючись взяти під контроль церкву в імперії, Генріх V призначив Адальберта з Саарбрюкена архієпископом Майнца в 1111 році. Адальберт став вдаватись до застосування впливу Церкви проти цивільної влади, тобто, Імператора. Це

спричинило «кризу 1111 року», частину тривалішого конфлікту навколо інвеститур. В 1137 році магнати висунули представника династії Гогенштауфенів, Конрада III на престол. Конрад III спробував позбавити Генріха Вельфа двох герцогств, що призвело до війни на півдні Німеччини. Країна розкололась на два табори. Перший називав себе «Вельфи», за прізвищем родини Генріха, панівної династії в Баварії. Другий табір мав назву «Гібелліни». Спочатку, вельфи підтримували церковну незалежність та «партикуляризм» (посилення місцевих герцогств за рахунок послаблення імперської влади). Гібелліни, натомість, підтримували контроль над церквою з боку сильної централізованої імперської влади.

В 1152–1190 рр., під час правління імператора Фрідріха I Барбаросси, аби владнати тривалий конфлікт між династіями Вельфів та Бабенбергів за владу над Баварією, в 1156 році Баварія була передана главі дому Вельфів Генріху Леву. Згідно з «Privilegium Minus» 1156 р., Австрія, яка раніше була маркграфством, підвищувалась до статусу герцогства. Барбаросса спробував відновити владу над Італією. В 1177 році була досягнута остаточна домовленість між імператором та Папою.

Генріх Лев був засуджений в 1180 році, Баварія була передана Оттону Віттельсбаху (засновнику династії Віттельсбахів, які правили Баварією до 1918 року), а Саксонія була розділена.

В 1184–1186 рр. імперія Гогенштауфенів під керівництвом Барбаросси досягла своєї вершини, коли у Майнці був проведений Райхсфест (нім. *Reichsfest*), а син Барбаросси Генріх одружився з норманською принцесою Констанцією з Сицилії. Влада феодалів була послаблена за рахунок призначення «міністерій» (невільників імператора) на посади службовців. Розквітло придворне життя та лицарство, що призвело до створення німецької культури та літератури (див. Вольфрам фон Ешенбах).

В 1212–1250 рр. Фрідріх II створив сучасну державу з професійним адміністративним апаратом. Він відновив завоювання Італії, що створило

новий конфлікт з Папством. Імперія надала широкі автономні права церковним та світським принцам, що призвело до появи незалежних держав. Боротьба з Папою сильно послабила імперію, а Фрідріх II був тричі відлучений від церкви. Після смерті Фрідріха II, династія Гогенштауфенів втратила владу, після чого деякий час не було імператора.

Провал переговорів між імператором Людовиком IV та папою призвів до проголошення шістьма курфюрстами Ренської декларації в 1338 році, згідно з якою, обраний більшістю курфюрстів кандидат відразу отримував титул монарха та владу в імперії без затвердження папою.

В 1346–1378 рр. імператор Людовик IV намагався відновити повну владу в імперії.

В 1350-ті роки Німеччина та більша частина Європи була спустошена пандемією чорної смерті. Євреїв переслідували через релігійні та економічні конфлікти, багатьом довелось втекти до Польщі.

Золота булла 1356 року регламентувала обрання німецького короля (імператора) колегією семи імперських курфюрстів (архієпископів Майнца, Тріра і Кельна, короля Чехії, Рейнського пфальцграфа, герцога Саксонії і маркграфа Бранденбургу) і визначала права цих курфюрстів.

Після лих XIV століття та в наслідок економічних, релігійних, та політичних змін, поступово з'являється раннє сучасне європейське суспільство. Поява монетарної (грошової) економіки спровокувала соціальний конфлікт між лицарями та селянами. Поступово, замість феодальної, стала формуватись прото-капіталістична система. Родина Фуггерів стала відомою завдяки успішному підприємництву та фінансовій активності, та стала фінансувати як церковних, так і світських правителів.

Монополія на зброю та військову справу лицарів була послаблена з появою найманої армії та піхоти. Стала поширеним явищем організоване

грабіжництво. Починаючи з 1438 року Габсбурги, які контролювали південно-східну частину імперії (приблизно сучасна Австрія та Словенія, та Богемія та Моравія після смерті короля Людовика II в 1526 р.), утримували посаду імператора Священної Римської імперії до 1806 року (за винятком 1742–1745 років). Однак, це призвело до посилення розбіжностей серед місцевих правителів Священної Римської імперії та завадило деяким частинам країни об'єднатись в національні держави на зразок Франції та Англії.

Максиміліан I, який правив в 1493–1519 рр., намагався реформувати імперію: був створений імперський верховний суд (нім. *Reichskammergericht*), встановлені імперські податки, посилені імперські збори (нім. *Reichstag*). Реформи, однак, не вдалось провести повністю через розпад імперії.

Наука та культура

В XII столітті, Хільдегарда Бінгенська написала декілька впливових праць з теології, ботаніки, та медицини, а також листи, літургічні пісні, вірші, та, ймовірно, найстарішу з відомих моральних драм, та спостерігала за створенням мініатюрних ілюмінованих рукописів. Близько 100 років потому, Вальтер фон дер Фогельвайде (бл. 1170-бл. 1230) став дуже популярним ліричним поетом в Німеччині. Близько 1439 року, Йоганн Гутенберг, мешканець Майнцу, першим в Європі став використовувати спосіб друкарства з рухомими літерами та винайшов друкарський верстат, чим розпочав друкарську революцію. Винаходи та праці Гутенберга, (як Біблія Гутенберга) зіграли ключову роль для виникнення реформації та наукової революції. На зламі століть, Альбрехт Дюрер з Нюрнберга, став відомим по всій Європі як живописець, рисувальник, гравер, математик, теоретик мистецтва ще у віці двадцяти років, та забезпечив собі репутацію одного з найважливіших діячів Північного Відродження.

Новий час

Прапор Священної Римської імперії з XV до XIX століття.

Священна Римська імперія, 1512 р.

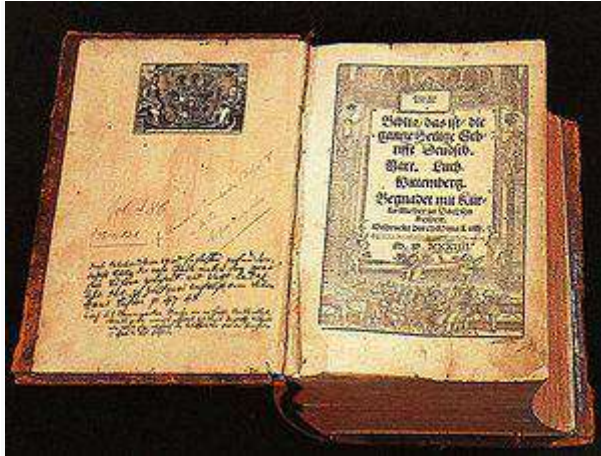
Реформація

У 1517 році (виступ М. Лютера) розпочалася Реформація — масовий рух проти католицької церкви. Його ідейним натхненником став професор Вітенберзького університету Лютер, який виступив 31 жовтня 1517 року з 95 тезами проти торгівлі індульгенціями. Наслідком цього руху стала Селянська війна, що почалася у 1525 році й охопила Швабію, Франконію, Саксонію і Тюрингію. Розгром селян і плебейства, а також послідуєнче посилення влади князів, довершили процес політичного розпаду Німеччини і надовго прирекли її на стан роздрібненості. Після Селянської війни селяни на два століття потрапили у замкову залежність, що перешкоджало розвитку промисловості у Німеччині в 16-17

століттях. У другій половині 16 — на початку 17 ст. Німеччина зазнала економічного занепаду.

1524 — 1526 р. — селянське антифеодалне повстання (ідеолог — Т. Мюнцер). Подавлено владою.

Писемність

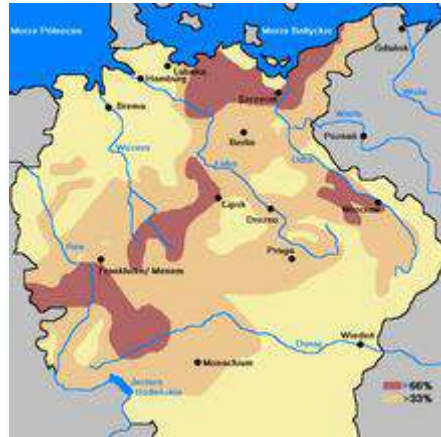

Біблія, перекладена Лютером на сучасну літературну німецьку мову, 1534.

Реформація стала тріумфом поширення писемності та нового друкарського верстата. Зроблений Лютером переклад Біблії німецькою мовою став поворотним моментом як для підвищення рівня писемності, так і друку та поширенню релігійних книжок і памфлетів. Починаючи з 1517 р. релігійні памфлети наводнили Німеччину та більшу частину Європи. Вже в 1530 р. було випущено понад 10 000 видань, загальний наклад склав близько десяти мільйонів. Таким чином, реформація була революцією, яку спричинили нові засоби поширення інформації. Зображенням «доброї» та «поганої» церков Лютер посилив атаки на Рим. Так стало зрозуміло, що друк можна використати для пропаганди окремих ідей реформації. Письменники епохи Реформації користувались дореформеним стилем, кліше, стереотипами, та змінювали їх для власних потреб. Особливо ефективними були написані Лютером *Малий Катехізіс*, для батьків, та *Великий Катехізіс* для пасторів. Користуючись народною, простішою мовою, вони описували діяння Апостолів. Ілюстрації в щойно перекладеній Біблії та багатьох трактатах сприяли поширенню ідей Лютера. Лукас Кранх Старший, видатний

художник, який мав підтримку курфюрста Фрідріха Мудрого, був близьким другом Лютера, та зробив ілюстрації для його теології адресованого широкому загалу. Він додав драматизму поглядам Лютера на відносини між Старим та Новим Заповітами, беручи до уваги, при цьому, дбайливе ставлення Лютера до належного і неналежного використання зображень.

Тридцятирічна війна

Зменшення населення Священної Римської імперії внаслідок Тридцятирічної війни.

Розпочавшись в 1618 р. та закінчившись в 1648 р. Європою прокотилась Тридцятирічна війна. Конфлікт стався через протистояння між католиками та протестантами, прагнення різних держав посилити свій вплив в імперії, а також через прагнення імператора-католика здобути релігійну та політичну єдність в імперії. Безпосереднім початком війни стало повстання протестантської знаті в Богемії проти імператора, але конфлікт був поширений на решту Європи через втручання короля Кристіана IV Данського, Густава II Адольфа Шведського та Франції з Кардиналом Рішельє. Німеччина перетворилась на основне поле битв у війні та опинилась в центрі конфлікту фінансових кіл Франції та Габсбургів за домінування в Європі^[28].

Битви часто виходили з-під контролю, банди з сотень або тисяч зголоднілих солдатів вдавались до мародерства, розносили чуму, грабували та вбивали населення. Організовані армії із року в рік проходили однією й тією ж

місцевістю, стягуючи великі податки з міст, відбираючи у селян худобу та харчі без компенсації. Спричинене трьома десятиліттями війни соціальне потрясіння стрімке зменшення населення через вбивства, хвороби, неврожаї, зниження народжуваності, руйнування міст, та еміграцію переляканого населення. За однією оцінкою, населення зменшилось на 38 % з 16 мільйонів в 1618 р. до 10 мільйонів в 1650 р., а за іншою, населення скоротилось на 20 %, з 20 до 16 мільйонів. Особливо постраждали регіони Альтмарк та Вюртемберг. Для повного відродження Німеччини знадобилось ціле покоління. Війна завершилась укладанням Вестфальського мирного договору в 1648 р., який закріпив політичну роздрібненість Німеччини на 300 світських і духовних князівств. У XVII–XVIII століттях формально існувала «Священна римська імперія німецької нації», але фактична влада була зосереджена в руках самостійних князів. На 30 мільйонів жителів доводилося 297 самостійних держав-князівств. Серед них були тільки два більш-менш великих державних утворення: Австрія і Бранденбург. Частина території Імперії перейшла до Франції та Швеції, а Нідерланди офіційно покинули Імперію.

У 1614 році курфюрст Бранденбургу Іоганн приєднав до своїх володінь герцогство Пруське, що стало основою Пруської держави. У 1701 р. Пруссія стала королівством. У XVII — XVIII ст. з понад 300 існуючих на теренах Німеччини держав виділилися Пруссія і Австрія, які боролися за панування у Німеччині. Австрія і Пруссія брали участь у поділах Польщі 1772, 1793 і 1795 років, вели війни проти Франції. Пруссія значно розширила свою територію і стала претендувати на роль об'єднувача всієї Німеччини.

Розвиток науки

Вирішальний науковий прогрес був досягнутий в XVI та XVII століттях, особливо в астрономії, математиці та фізиці. В 1543 році, астроном Миколай Коперник з Торуні видав працю *De revolutionibus orbium coelestium*, де

вперше була викладена загальна геліоцентрична космологія, яка прибрала Землю з центру Всесвіту. Майже через 70 років після смерті Коперніка, на основі розроблених ним теорій математик, астроном та астролог Йоганн Кеплер з Штуттгарта відіграв ключову роль в науковій революції в XVII столітті. Він найбільш відомий завдяки названим на його честь законам руху планет, які були виписані астрономами на основі його праць *Astronomia nova* та *Harmonices Mundi*. Ці праці мали вплив на сучасника Коперніка, науковця Галілео Галілея, та стали однією з основ теорії універсальної гравітації Ісаака Ньютона.

Наполеонівські війни

У 1803—1804 Наполеон ліквідував дрібні німецькі держави і створив Рейнський союз. Священна Римська імперія перестала існувати.

1806 р. — жорстокий розгром пруських військ Наполеоном під Йеною. Пруссія втратила половину своїх володінь. «Священна Римська імперія німецької нації» була ліквідована. Під протекторатом Наполеона був створений Рейнський союз, куди увійшли 21 німецька держава, а в 1807 після розгрому Пруссії у цей союз увійшла вся Західна Німеччина.

1813 р. — поразка французів у битві під Лейпцигом («Битва народів»). Рейнський союз розпався.

За рішенням Віденського конгресу в 1814—1815 роках було створено Німецький союз з 39 держав, керівну роль у якому відігравала Австрія. Він проіснував до 1866.

1848—1849 р. — буржуазно-демократична революція в Німеччині зазнала поразки.

Об'єднання Німеччини під проводом Пруссії

В другій половині XIX століття Австрія і Пруссія були державами-суперниками в процесі об'єднання німецьких земель.

1862 р. — прусський канцлер О. Бісмарк почав політику об'єднання німецьких земель навколо Пруссії.

1866 р. — вирішальна перемога прусських військ над австрійцями при Садовій визначила лідируючу роль Пруссії в Німеччині. Результатом цієї перемоги було приєднання до Пруссії дрібних німецьких держав, таких як Ганновер, Кургессен, Нассау, Шлезвіг, Гольштейн. 21 середня і дрібна держава, що знаходилася північніше ріки Майн були об'єднані в Північнонімецький союз, на чолі якого також стала Пруссія. Чотири південно-німецьких держави: Баварія, Баден, Вюртемберг і Гессен-Дармштадт були зв'язані з Пруссією секретним військовим союзом проти Франції.

У 1867 році був створений Митний союз, що охопив усю Німеччину і став економічною основою для повного об'єднання країни. Цьому об'єднанню заважала Франція, що перешкоджала приєднанню до Пруссії чотирьох південно-німецьких держав.

1870 — 1871 р. — перемога Пруссії у франко-пруській війні.

Німецька імперія (Другий Рейх), 1870–1918

18 січня 1871 року Німеччину було проголошено імперією на чолі з кайзером (імператором), яким став прусський король Вільгельм I.

У 1879 році Німеччина уклала союзний договір з Австро-Угорщиною, до них приєдналася Італія (Троїстий союз). Блокові цих держав протистояла Антанта. Наприкінці 19 ст. Німеччина розгорнула політику колоніальних загарбань в південно-західній і східній Африці та районі Тихого океану. Протягом 1884–1885 р. вона встановила протекторат над значними територіями у південно-західній, східній і південно-східній Африці. З 1888 року кайзером стає Вільгельм II.

1914 — 1918 р. — Перша світова війна. Поразка Німеччини і утрата всіх колоній.

Веймарська республіка (1918–1933)

Листопадова буржуазно-демократична революція в країні і скинення монархії. У лютому 1919 році у Веймарі відбулися Установчі збори, які прийняли конституцію, яка узаконила встановлення Німеччині парламентської республіки.

1919–1933 р. — Веймарська республіка. Повоєнний розвиток Німеччини відбувався за вкрай несприятливих для неї зовнішньополітичних умов. Версальський договір накладав на країну великий тягар і принижував національну самосвідомість німецького народу, створював усі передумови для зростання націоналістичних і реваншистських настроїв.

За таких умов Версальські Установчі збори 31 липня 1919 р. прийняли конституцію Німеччини, що набрала чинності 11 серпня 1919 р. Веймарська конституція закріпила заміну напівабсолютиської монархії демократичною парламенською республікою. Президент республіки обирався народним голосуванням. Стаття 48 надавала йому виняткове право на обмеження демократичних свобод у разі порушення суспільної безпеки і загрози правопорядку. Уряд на чолі з рейхсканцлером призначався президентом і потребував довіри рейстагу. Значно посиливши централізацію влади, Веймарська республіка зберегла федеративну структуру: Німеччина складалася з 15 республік (земель) і 3 «вільних міст», що користувалися значною автономією. Конституція проголосила демократичні права громадян, свободу слова, друку, зборів, спілок, надала права для діяльності різноманітним організаціям. Веймарська конституція була однією з найдемократичніших у світі.

29 червня 1919 року був підписаний Версальський договір, що констатував поразку Німеччини у війні. У договорі була передбачена контрибуція, що накладається на Німеччину, і обмеження її збройних сил. У 1921 році була визначена сума репарацій з Німеччини у розмірі 132 млрд марок, а в 1922

Англія і Франція, що перемогли у війні, зажадали встановлення контролю над фінансами Німеччини, що призвело, фактично, до втрати економічної незалежності. Відмова Німеччини від сплати репарацій дала привід Франції і Бельгії окупувати у 1923 році Рурський басейн, що остаточно підірвало економіку Німеччини.

Влада нацистів і Друга світова війна (1933–1945)

1933 р. — прихід до влади націонал-соціалістів (нацистів), в основі ідеології яких лежав реванш за програш у Першій світовій війні. А. Гітлер стає рейхсканцлером. У 1936–1937 р. був створений військово-політичний блок Німеччини, Японії й Італії.

1938 р. — включення Австрії до складу Німеччини.

1939 р. — окупація чеських земель після Мюнхенської угоди.

1 вересня 1939 р. — напад Німеччини на Польщу — початок II світової війни.

1939–1945 роки — Друга світова війна. Поразка Німеччини від тиску Радянського Союзу, Америки та колишніх союзників.

Повоєнний час (1945–1990)

Через поразку Нацистської Німеччини в 1945 році та з початком Холодної війни в 1947 році країна була розділена між двома геополітичними блоками на східну та західну частини. Мільйони біженців зі східної Європи рушили на захід, зокрема, до Західної Німеччини. З'явились дві нові країни: Федеративна Республіка Німеччина стала парламентською демократією, членом НАТО, одним із засновників майбутнього Європейського союзу та однією з найбільших економік у світі, натомість, Німецька Демократична Республіка перетворилась на тоталітарну комуністичну диктатуру, сателітом Радянського Союзу. Після краху комунізму в 1989 році відбулось возз'єднання Східної Німеччини до Західної.

Досягнення Німеччини в економіці та науці були безсумнівними, але залишалась проблема тривалості повоєнних спогадів, через які європейці ставились до возз'єднаної Німеччини з підозрою.

20 вересня 1949 р. — утворення на території західних окупаційних зон Федеративної Республіки Німеччини (ФРН). 7 жовтня 1949 р. — створення в радянській зоні окупації Німецької Демократичної Республіки (НДР). 1952 р. — у НДР проголошений курс на будівництво соціалізму. 1953 р. — повстання в Східному Берліні й інших містах НДР проти комуністів подавлено радянськими військами.

Берлінська стіна

13 серпня 1961 р. — спорудження «Берлінської стіни» і припинення вільного пересування між Західним і Східним Берліном. До цього дня з НДР на захід втекло до 2 млн осіб.

1970 р. — ФРН підписала договори про визнання східних границь зі СРСР, Польщею і, трохи пізніше, з Чехословаччиною.

1972 р. — обидві німецькі держави прийняті в ООН.

Повоєнний безлад

Руїни в Берліні після Другої світової війни, 1945 р.

Людські втрати Німеччини у війні досягали 8 %-10 % від довоєнного населення 69 000 000, або від 5.5 до 7 мільйонів людей. З них 4.5 мільйона військових та від одного до двох мільйонів цивільних. Країною запанував безлад, коли 11 мільйонів гастарбайтерів та військовополонених рушили додому, а на зустріч їм зі сходу рушили 14 мільйонів біженців та солдатів.

Кордони окупаційних зон після 1945 р. Берлін, розташований в середині радянської окупаційної зони, також був поділений на чотири частини. Зафарбовані білим землі на сході були передані Польщі, Росії, та Литві.

На Потсдамській конференції Німеччина була поділена на чотири військові окупаційні зони та позбулась незалежності до 1949 року. Провінції на схід від Одера та Ниси-Лужицької(лінія Одер-Нейсе) були передані Польщі, Литві, та Росії (Калінінградська область); 6.7 мільйона німців з Польщі та 2.5 з Чехословаччини були вимушені переселитись на захід; більшість з них емігрувала одразу по завершенні війни.

Під час кампанії з денацифікації була звільнена, ув'язнена, або страчена більшість представників вищих ешелонів старого режиму, але така доля оминула чиновників середньої та нижчої ланок. Згідно з ялтинськими домовленостями мільйони військовополонених були використані для примусової праці в Радянському Союзі та інших країнах Європи.

У Східній Німеччині Радянський Союз придушив інакомислення та створив чергову поліцейську державу, колишні нацисти часто потрапляли на роботу в Штазі. Радянський Союз вилучив близько 23 % східнонімецького ВВП через репарації; для Західної Німеччини репарації були значно меншими.

В 1945–1946 рр. становище з житлом та забезпечення харчами було поганим, руйнування транспорту, ринків, фінансової системи уповільнювало відновлення. В Західній Німеччині бомбування знищили четверту частину житлового фонду, понад 10 мільйонів біженців зі сходу були розміщені в таборах^[35]. Виробництво продуктів харчування в 1946–1948 рр. дорівнювало лише близько 60 % довоєнного рівня, припинились поставки борошна та м'яса зі сходу. Крім того, припинились поставки харчів з окупованих країн, які підживлювали Німеччину протягом війни. Видобування вугілля скоротилось на 60 %, та потягнуло за собою колапс залізниці, важкої промисловості, опалення. Промислове виробництво скоротилось більш ніж на половину та досягло довоєнних рівнів лише наприкінці 1949 року.

Економічна політика союзників спочатку передбачала деіндустріалізацію та розвиток сільського господарства. Промисловість західних окупаційних секторів зазнала невеликих втрат від бомбардувань. Близько 5 % фабрик були розібрані і вивезені через репарації. Деіндустріалізація стала шкідливою, і США вирішили підтримати створення потужної промисловості в Німеччині для сприяння економічному відновленню в Європі. Сполучені Штати поставляли в 1945–1947 рр. харчі та надали в 1947 р. позику в \$600 мільйонів на відновлення німецької промисловості. В травні 1946 року деіндустріалізація завершилась, частково завдяки наполяганням американських військових. Адміністрація Трумана усвідомила, що економічне відновлення в Європі неможливе без відродження промислової бази в Німеччині. В Вашингтоні було вирішено, що «стабільна, заможна Європа потребує економічного внеску стабільної та продуктивної Німеччини».

Після 1990

3 жовтня 1990 — возз'єднання Німеччини на основі конституції ФРН внаслідок краху комуністичного режиму в НДР і ліквідації цієї країни.

Спочатку, особливо восени 1989, коли впала Берлінська стіна, Німеччину охопила загальна ейфорія. Однак практичні аспекти інтеграції двох різних держав виявилися дуже непростими. Не тільки економіка, але навіть матеріальний стан НДР був значно гіршим, ніж припускали на Заході.

Криза в країні тривала протягом всього правління канцлера Герхарда Шредера (1998–2005). У 2005 вперше в історії Німеччини канцлером стала жінка Ангела Меркель. В липні 2006 країна приймала чемпіонат світу з футболу, що значно підвищило настрій в країні.

2011

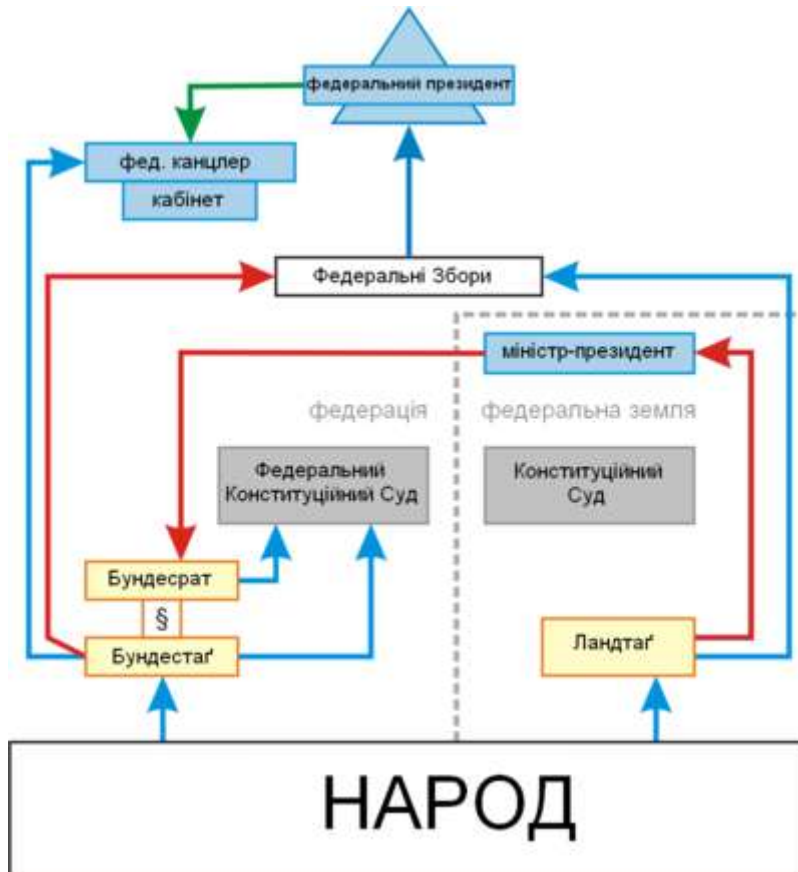
Через катастрофу на атомній електростанції в Японії, яка сталась внаслідок землетрусу та цунамі, в Німеччині стали переважати погляди проти атомної енергетики, яка виробляє четверту частину від загального обсягу. У відповідь на зміну суспільних настроїв, канцлер Ангела Меркель оголосила про закриття атомних електростанцій протягом наступного десятиліття та заміну втраченої потужності енергією з вітрових та інших альтернативних джерел енергії, а також вугілля та природного газу.

Суперечки про особливий шлях

Навколо історії Німеччини точиться суперечка істориків про особливий шлях (нім. *Sonderweg*), який відрізняє розвиток Німеччини від решти країн, а також чи було встановлення нацизму невідворотнім наслідком цього особливого шляху. Прибічники теорії про особливий шлях, такі як Фріц Фішер, вказують на такі події, як революції 1848 року, авторитарне правління в часи Другого Рейху, та неперервність імперської еліти у веймарську добу та період нацизму. Противники, такі як Герхард Ріттер, вважають, що прибічники теорії про особливий шлях звертають забагато уваги на окремих подіях, та не помічають інші чинники в історії Німеччини. Серед прибічників теорії

особливого шляху Німеччини також точаться суперечки як стосовно причин виникнення особливого шляху, так і того, чим він завершився в 1945 році.

Тема 3. Політична система та державний устрій Німеччини

Під **політичною системою Німеччини** розуміють сукупність політичних інституцій, процесів прийняття політичних рішень та зміст цих політичних рішень.

Політична система Німеччини базується на принципах федералізму та парламентської демократії. Основну роль відіграють інтенсивно конкуруючі одна з одною політичні партії, тому політичну систему Німеччини ще часто називають партійною демократією. Вибори в Німеччині здебільшого базуються на пропорційній системі, тому для утворення дієздатного уряду завжди необхідна конструктивна співпраця конкуруючих партій.

Федеральний парламент — Бундестаг — обирає главу федерального уряду — канцлера, який визначає на федеральному рівні засади внутрішньої і зовнішньої політики та визначає кандидатури федеральних міністрів. Статус органів державної влади федерації та розподіл завдань і компетенції між федерацією та землями визначаються Основним Законом ФРН. Дотримання Основного Закону — федеральної конституції ФРН — контролює Федеральний Конституційний Суд. □

Засади державного ладу

Центральною характеристикою політичної системи Німеччини є її незмінні **структурні принципи** (*Strukturprinzipien*), до яких належать:

- недоторканість людської гідності, закріплена в ч. 1 ст. 1 конституції, та закріплені в статті 20 конституції принципи
- демократії,
- правової держави,
- федерального устрою (поділ на землі),
- та соціальної держави.

Крім вищезгаданих стаття 20 визначає два інші засадничих принципи — принцип розподілу влади та право німецького народу на опір спробам ліквідації існуючого конституційного ладу.

Німеччина відповідно до закріпленого в ст. 20 конституції принципу федералізму є федеративною державою, кожна земля відповідно має свої органи законодавчої, виконавчої і судової влади. Таким чином під федеральним існує другий — земельний — рівень прийняття політичних рішень.

Ч. 3 ст. 79 конституції забороняє змінювати згадані вище засадничі принципи державного ладу, визначенні в статтях 1 та 20. Усі учасники політичного життя зобов'язані визнавати і підпорядковувати свою діяльність «свободолюбивому демократичному ладу» (*freiheitliche*

demokratische Grundordnung, FDGO), визначеному чинним Основним Законом. Основи цього ладу знаходяться під захистом конституції, держави та її інституцій (принцип демократії, готової захистити самої себе — *wehrhafte Demokratie*).

Роль політичних партій в Німеччині є значною і закріплена в ст. 21 конституції. Політичні партії висувають кандидатів на політичні посади, впливають на визначення особового складу керівних органів державної адміністрації, судів та прокуратури.

Елементи прямої демократії в Німеччині на федеральному рівні майже не присутні. Громадяни мають в обмежених рамках можливість брати участь в прийнятті політичних рішень на рівні місцевих громад та земель шляхом місцевих референдумів, але їх результати не мають обов'язкової юридичної сили.

Парламентська демократія

ФРН вважається парламентською демократією, оскільки голова федерального уряду — федеральний канцлер — обирається прямо федеральним парламентом — Бундестагом. На відміну від президентських демократій федеральний президент виконує в Німеччині майже виключно репрезентативні функції. Він не має ані права вето, ані не може де-факто впливати на прийняття рішень щодо персонального складу уряду.

Федералізм

Продовжуючи традицію великих та малих князівств Священної Римської імперії та як протиположність унітарній державі, створеній за часів націонал-соціалістичної диктатури, на вимогу держав-союзників в основу державного устрою ФРН було покладено принцип федералізму — рішення, яке відповідно ч. 3 ст. 79 конституції більше ніколи не може бути піддано ревізії. Створені в 1946 р. на території західних окупаційних зон союзників землі

об'єдналися в 1949 р. в Федеративну Республіку Німеччину. На той момент кожна з них вже мала власну конституцію, уряд та систему судів.

Розподіл компетенцій і завдань між федерацією і землями має відбуватися в ідеальній формі згідно з принципом субсидіарності, хоча цей принцип в німецькій конституції й не закріплений. Згідно з цим принципом федерація переймає тільки ті завдання і компетенції, які вона може виконувати ефективніше, ніж це роблять землі. Але це не слід розуміти так, що федерація може перейняти будь-яку законодавчу компетенцію лише завдяки тому, що змогла успішно аргументувати, що може її ефективніше реалізувати, ніж землі. Більшість законодавчих компетенцій в Німеччині закріплена за федерацією, основними винятками, закріпленими за землями, є поліційне та комунальне право, а також політика в галузі культури та освіти. Окрім того, за землями закріплена велика частина компетенцій щодо організації адміністрації та судочинства. Важливою функцією федерації є функція другого рівня розподілу влади, його ще називають вертикальним розподілом влади. Бундесрат — друга палата парламенту — є представництвом інтересів урядів німецьких земель на федеральному рівні, але не зважаючи на це, Бундесрат залишається конституційним органом федерації, а його права та повноваження визначаються федеральним і аж ніяк не земельним правом.

В Німеччині постійно ведеться дискусія про реформування федерального устрою держави. Темам цих дискусій є перед усім об'єднання деяких земель в одну, статус і повноваження Бундесрату та повернення деяких компетенцій, перенесених останнім часом на федеральний рівень, земельним ландтагам. Обговорення реформи федеративного устрою Німеччини йде таким чином в трьох напрямках: (1) розподіл компетенцій і завдань між федерацією і землями, (2) розподіл фінансових ресурсів для реалізації цих завдань і компетенцій, (3) реорганізація територіального устрою ФРН. Проведена в 2006 р. реформа федеративного устрою реформувала в відносно великому

об'ємі сферу розподілу компетенцій між федерацією і землями, реорганізація системи розподілу фінансових ресурсів поки що тільки планується.

Система державних органів федерації

Основний Закон — конституція федерації

Конституція ФРН прийнята 23 травня 1949 р. і носить дослівну назву «*Основний Закон для Федеративної Республіки Німеччини*». Назва Основний Закон (*Grundgesetz*) пояснюється тим, що з самого початку документ задумувався як тимчасова конституція, за якою житимуть об'єднанні в ФРН західні землі Німеччини до повного відновлення єдиної німецької держави. Конституційний процес розпочався 1 липня 1948 р. передачею верховним командуванням західних окупаційних зон т. зв. «франкфуртських документів» міністрам-президентам створених на території їхніх зон німецьких земель. В цих документах містилися вимоги створити демократичну, федералістичну систему правління, яка б гарантувала дотримання особистих прав і свобод. Саму розробку проекту майбутньої конституції здійснювала Парламентська рада. Найбільші дискусії викликала при цьому концепція федеративного устрою ФРН. Схвалена Парламентською радою конституція набрала чинності 23 травня 1949 р. на території тодішньої ФРН. Згідно з тодішніми планами ця конституція мала діяти до повного відновлення німецької державності, але беручи до уваги 40 років її бездоганного функціонування, вона була збережена майже без змін і після вступу колишньої Німецької Демократичної Республіки до складу Федеративної Республіки Німеччина.

Конституція ФРН свідомо розпочинається переліком основних прав і свобод людини та громадянина. Їм посвячені перші 19 статей. В наступних статтях конституція описує основи побудови політичної системи і визначає статус і компетенції органів федерації та суть відносин між ними. Стаття 79 частина

З захищає недоторканість людської гідності — основи конституційних прав людини — , федеральний устрій та визначені статтею 20 структурні принципи державного ладу ФРН.

Конституція може бути змінена тільки двома третинами голосів депутатів Бундестагу та Бундесрату. Контроль над дотриманням конституції здійснює Федеральний Конституційний Суд.

Глава держави: федеральний президент

Главою держави в ФРН є федеральний президент (*Bundespräsident*). Батьки німецької конституції свідомо відвели федеральному президенту відносно слабку роль в політичній системі Німеччини, щоб відмежувати його пост від подібного посту рейхспрезидента (*Reichspräsident*) у Веймарській республіці, і наділили його переважно репрезентативними та формальними повноваженнями. Його політична роль обмежена функцією надпартійного, націленого на політичний компроміс арбітра. Але навіть ця функція значно послаблена на практиці, прикладом тут є дострокове припинення повноважень Бундестагу у 1982 році, коли федеральний президент виконав тільки побажання задіяних політиків, які були справжніми ініціаторами припинення повноважень парламенту. Найефективнішим засобом, яким федеральний президент може досягти деякого політичного ефекту, є його звернення і промови, через які він втручається в політичні дискусії або навіть ініціює в політикумі дискусії з певних тем.

Федеральний президент обирається Федеральними зборами на п'ять років і може бути один раз переобраним на наступний термін.

Законодавча влада федерації

Органи законодавчої влади федерації беруть участь в ухваленні федеральних законів та здійсненні контролю за виконанням федерального бюджету. До органів законодавчої влади федерації відносяться Бундестаг та Бундесрат. Проте, не зважаючи на два органи, що беруть участь в законодавчому

процесі, ФРН не слід сприймати, як це часто помилково робиться, як країну з типовою двопалатною системою як США чи Велику Британію. Власне парламентом є тільки Бундестаг, що обирається на загальнонімецьких виборах, його депутати володіють вільним представницьким мандатом від німецького народу. Депутати Бундесрату мають т. зв. імперативний мандат від урядів федеральних земель, тобто вони зобов'язанні виконувати вказівки земельних урядів, інтереси яких вони представляють на федеральному рівні. Окрім того, Бундесрат і Бундестаг мають різні повноваження і роль в законодавчому процесі, тому Бундесрат не можна розглядати як повноцінну другу палату парламенту.

Бундестаг

Бундестаг схвалює федеральні закони, обирає федерального канцлера, а також, як частина Федеральних зборів, федерального президента, здійснює контроль за виконанням федерального бюджету, контролює діяльність федерального уряду, приймає рішення про використання збройних формувань Бундесверу, утворює комітети для підготовки законопроектів, здійснює контроль за діяльністю німецьких спецслужб.

Німецька конституція визначає, що депутат Бундестагу не пов'язаний при голосуванні чи інших діях ні до вказівок своєї партії, ні до якоїсь іншої групи впливу, однак в парламентській практиці спостерігається сильний вплив фракційної дисципліни. Депутати однієї партії, як правило, погоджують перед голосуванням по кожному законопроекту свою поведінку при голосуванні. Відхилення від домовленої поведінки при голосуванні можуть мати внутрішньопартійні наслідки для окремого депутата, оскільки повторне проходження в парламент його кандидатури в великій мірі залежить від підтримки його партії. Підтримання фракційної дисципліни є основним завданням голови фракції партії в Бундестазі.

Бундесрат

Депутати Бундесрату на відміну від депутатів Бундестагу призначаються урядами федеральних земель, а не обираються німецьким народом на загальних виборах. Тому Бундесрат є постійно діючим органом в той час, як повноваження Бундестагу обмежені чотирирічною каденцією. Розподіл голосів в Бундесраті змінюється тільки в зв'язку зі зміною складів земельних парламентів і створених в них урядових коаліцій, оскільки вибори в окремих землях не збігаються у часі ні між собою, ні з виборами до Бундестагу. Тому в Бундестазі та Бундесраті не виключеною є можливість створення протилежних більшостей.

Бундесрат не є типовим органом законодавчої влади, його було створено для забезпечення участі федеральних земель в законодавчому процесі в тих частинах, які стосуються їх компетенцій. Бундесрат бере участь в підготовці всіх законів, але його вето може бути подолане Бундестагом, якщо відповідний закон не визначений конституцією як такий, що потребує обов'язкового підтвердження Бундесратом.

Кожна земля отримує в Бундесраті в залежності від числа її жителів від 3 до 6 голосів, депутати однієї землі в Бундесраті можуть голосувати тільки однаково. Якщо партії, які входять в земельний уряд, не можуть погодитися на спільне голосування з якогось законопроекту в Бундесраті, то представники землі, як правило, утримуються від голосування по цьому законопроекту. Де-факто таке утримання прирівнюється до голосування через «ні». При виникненні конфлікту між Бундесратом і Бундестагом включається спільний Погоджувальний комітет.

Засідання Бундесрату веде президент Бундесрату. В визначеному конституцією порядку заступництва глави держави — федерального президента — президент Бундесрату стоїть на другому місці, тобто у випадку дострокового припинення повноважень федерального президента функції глави держави тимчасово виконує президент Бундесрату.

Президентство в Бундесраті переходить щопівроку у встановленому порядку від однієї землі до іншої.

Виконавча влада федерації

Функцією виконавчої влади в ФРН є виконання законів та постанов держави. Залежно від окремих норм законів органи виконавчої влади можуть діяти в певних межах на власний розсуд. Будь-який адміністративний акт, тобто конкретна дія конкретного органу виконавчої влади відносно певного громадянина, може бути оскаржена останнім в адміністративному суді. Органи виконавчої влади при виконанні своїх функцій зобов'язані дотримуватися конституції. Кожному громадянину гарантовано право після вичерпання всіх юридичних можливостей звернутися в окремому випадку з конституційною скаргою до Федерального Конституційного Суду, якщо він вважає, що дії якогось органу виконавчої влади порушують його конституційні права.

Органами виконавчої влади на федеральному рівні є, наприклад, федеральний уряд (федеральний канцлер і федеральні міністри), федеральні органи державної адміністрації та їх посадові особи, Федеральна поліція, Федеральне бюро з захисту конституції, Бундесвер, Зовнішньополітичне відомство. Федеральний канцлер та федеральні міністри становлять разом федеральний уряд Федеративної Республіки Німеччина, розповсюдженою назвою є ще «федеральний кабінет».

Федеральний канцлер

Федеральний канцлер є главою федерального уряду Федеративної Республіки Німеччини. Федеральний канцлер обирається депутатами Бундестагу. За федеральним канцлером таким чином стоїть абсолютна більшість голосів депутатів Бундестагу, яка виникає, як правило, через створення декількома партіями коаліції. Цю більшість називають ще «канцлерською більшістю». Федеральний канцлер призначає і звільняє

міністрів, згідно з конституцією йому належить т. зв. директивна компетенція, тобто право визначати засади політики уряду на рівні федерації. До закінчення відведеної каденції федеральний канцлер може бути усунутий зі свого поста тільки через конструктивний вотум недовіри, тобто через утворення нової урядової більшості в Бундестазі і обрання нового канцлера. Зі свого боку федеральний канцлер через вотум довіри, тобто питання про довіру його кандидатурі зі сторони урядової коаліції, може достроково припинити повноваження Бундестагу. Непідтверджений вотум довіри канцлеру означає, що діюча урядова коаліція не є дієздатною, у той же час в парламенті немає іншої більшості, для створення нового уряду і переобрання канцлера через конструктивний вотум недовіри. У такому випадку федеральний канцлер просить федерального президента достроково припинити повноваження Бундестагу поточної каденції і призначити нові вибори.

Федеральний канцлер вважається в ФРН одним з центрів політичної влади. Опираючись на більшість в Бундестазі він може значно впливати на формування федерального законодавства. Але зважаючи на значну роль Бундесрату в законотворчому процесі та пропорційну систему виборів, яка веде до проходження в парламент більшої кількості партій та формування уряду тільки через утворення коаліції в парламенті, позиція канцлера на практиці є значно послабленою і її не слід порівнювати з тим обсягом повноважень, які наприклад має прем'єр-міністр Великої Британії. Особливо це видно у випадку утворення різних більшостей в Бундестазі та Бундесраті. В такому випадку федеральний канцлер вимушений при реалізації своєї політики йти на великі компроміси з партіями опозиції для забезпечення проходження закону через Бундесрат (при законах, що підлягають обов'язковому підтвердженню через Бундесрат).

Федеральні міністерства

Завданням федеральних міністерств є організація державної адміністрації на федеральному рівні. Політичне керівництво федеральним міністерством здійснює відповідний федеральний міністр. Координацію окремих напрямків діяльності міністерства здійснюють державні секретарі, разом з міністром вони належать до керівництва міністерства. Державні секретарі становлять проміжну ланку між політичним керівництвом в особі міністра та бюрократичним апаратом міністерства і підпорядкованих йому органів державної адміністрації. Бюрократична робота здійснюється в міністерстві окремими рефератами, на чолі кожного реферату стоїть керівник реферату. Декілька рефератів міністерства об'єднуються в відділ, який очолює начальник відділу, який і несе політичну відповідальність за роботу свого відділу. Державні секретарі та начальники відділів належать до категорії державних службовців з політичним статусом, тобто на відміну від звичайних державних службовців, законодавчо захищених статусом державного службовця, можуть бути у будь-який момент достроково відправлені урядом у відставку. Сам федеральний міністр статусу державного службовця не має, його посада є посадою політичною, а не посадою державної служби.

Не зважаючи на те, що керівництво міністерств визначається політиками, на практиці в Німеччині спостерігається відносна автономність діяльності бюрократичного апарату міністерства та підпорядкованих йому органів державної адміністрації. Політики не можуть необмежено ігнорувати думку та волю професійних державних службовців на вищих щаблях державної адміністрації (керівників рефератів міністерств). Можливості міністра вжити санкцій по відношенню до окремої посадової особи сильно обмежені законодавством про державну службу. Окрім того, великій кількості професійних державних службовців кореспондує незначна кількість політичних керівників міністерств та державної адміністрації. Тому

в Німеччині у порівнянні з іншими країнами слабо виражений політичний контроль за федеральною державною адміністрацією. Це має особливе значення в тому контексті, що більшість законопроектів готується в федеральних міністерствах. У більшості випадків вплив політики на їх конкретне формулювання проявляється у дуже пізніх стадіях і в незначному обсязі.

Кількість федеральних міністерств та міністрів та обсяг їхніх компетенцій визначає федеральний канцлер. Здебільшого партії домовляються про це під час коаліційних переговорів, а також визначають особистий склад політичного керівництва міністерств — кандидатури федеральних міністрів та державних секретарів. У цей час в ФРН існує 15 федеральних міністерств.

Тема 4. Освіта, наука та дослідження в Німеччині

Німеччина має чотириступеневу систему освіти: початкова, двоступенева середня освіта та вища освіта. 10-річна шкільна освіта є обов'язковою, загальною та безкоштовною.

Система освіти в Німеччині лише у найважливіших питаннях регулюється державою (на федеральному рівні). Найбільші повноваження у розвитку і регулюванні освіти має не держава в цілому, а окремі федеральні землі. Це призводить до розбіжностей та відмінностей систем освіти в 16 землях.

Відрізняється від української шкала оцінювання роботи учнів та студентів: що «менша» оцінка, тим вона краща, вища. В Німеччині існують оцінки від «1» (відмінно/*sehr gut, ausgezeichnet*) до «6» (погано, незадовільно/*mangelhaft*), причому можливі проміжні оцінки типу 1,1; 2,5; 4,3 і так далі.

Загальні засади системи шкільної освіти.

Згідно з статтею 7 Основного закону Німеччини вся система освіти знаходиться під наглядом держави. На підставі федерального устрою ФРН повноваження в галузі освіти розподілені між федерацією і землями. Переважна частина повноважень, особливо, що стосується законодавчої діяльності та управління, належить федеральним землям, особливо у галузі шкільної освіти. Цим зумовлюється, наприклад, різноманіття щодо тривалості навчання, навчальних програм та вимог у різних федеральних землях. І хоча Постійна конференція міністрів культури і освіти земель прийняла рішення щодо уніфікації і порівнянних результатів у галузі шкільної освіти, все ж відмінності у цій царині спостерігаються досить сильно. Однак основні засади системи освіти є єдиними для всіх федеральних земель. А це насамперед такі:

- 1) Шкільна освіта є обов'язковою для осіб від 6 до 18 років, тобто на період загалом у 12 років.
- 2) Відвідування всіх громадських шкіл є безкоштовним

3) Підручники надаються учням почасти безкоштовно, почасти – у тимчасове використання

4) Викладання релігії входить в шкільний курс і є звичайною дисципліною. Починаючи з 14-річного віку учні самі можуть вирішувати, чи будуть вони брати участь в уроках релігії. Замість нього може буде запропонований урок з етики.

Дитячий садочок.

Дитячий садок є німецьким винаходом, який перейняли інші держави (навіть в англійській мові навіть запозичене саме слово). Дитячий садок не належить до державної шкільної системи, тому відвідування садочка є справою добровільною. Організаторами дитячих садочків є здебільшого благодійні товариства, церковні общини, а також великі підприємства, які можуть собі дозволити утримувати дитячий заклад. Переважно діти знаходять у садку лише в першій половині дня, а після обіду перебувають знову у сім'ї. Так звані «цілоденні» садки є небагато чисельними, і отримати місце у них дуже складно. Перебування дитини для сім'ї з середнім достатком буде коштувати від 400 до 1500 євро на рік в залежності від регіона.

В центрі виховної роботи стоїть соціальне навчання з метою виховання свідомої, самостійної і здатної до спілкування особистості. Однак найбільший акцент робиться на розвиток індивідуальності кожної дитини. Так, кожна дитина має змогу (і для цього створюються всі умови) займатися своєю улюбленою справою: гратися, малювати, ліпити. В приміщенні обладнуються такі куточки чи столи за інтересами: дитина розвивається через самопізнання, має завжди можливість вибору.

Шкільна освіта.

Після досягнення шестирічного віку усі діти відвідують початкову школу (Grundschule). Загалом навчання в ній триває 4 роки, а в деяких землях - 6 років. Тут діти ще багато граються, в перші 2 роки ще не отримують оцінок, а загальну характеристику успішності. П'ятий і шостий клас утворюють фазу

спостереження і орієнтації в процесі наступного навчання – т.з. «рівень для орієнтації».

Близько чверті дітей після закінчення початкової школи відвідують головну школу (Hauptschule), вона дає учням загальну освіту. Після навчання тут 9 або 10 років (разом з початковою школою та рівнем для орієнтації), учні як правило починають професійну освіту і відвідують при цьому щонайменше до 18 років професійну школу). Загалом престиж основної школи дуже впав, особливо за останні десятиліття. Багато таких шкіл, особливо у великих містах, навчають дітей мігрантів і на перервах тут спілкуються не німецькою, а турецькою, арабською ... У багатьох учнів є проблеми не лише з навчанням, але й дисципліною. (слайд 8)

Реальна школа займає проміжне місце між головною школою та гімназією та надає учням розширену загальну освіту. Навчання в ній триває до 10-го класу і закінчується здобуттям середньої освіти, що дає право до вступу до шкіл підвищеного типу, напр.. спеціалізованих професійних чи фахових шкіл, де учні здобувають певний фах у середній ланці народного господарства або на громадській службі. Близько 35 % усіх учнів орієнтовані на здобуття середньої освіти у реальній школі. Більшістю батьків та їхніх дітей вона розглядається як альтернатива навчання в головній школі.

Найвищу позицію серед середніх шкіл займає гімназія з дев'ятирічним терміном навчання (з 5-го по 13 клас). Вона дає учням поглиблену загальну освіту. Три останні роки - 10-13 класи називається вищим гімназіальним рівнем, тут звичайні класи замінюються системою курсів. Деякі предмети у гімназії є обов'язковими для вивчення, однак тут надаються також широкі можливості індивідуального вибору предметів та курсів. Шкільні предмети підпорядковані певному напрямку: існують гуманітарно-мистецький, соціологічно-суспільствознавчий та математично-природознавчо-технічний напрямки. Окрім визначених обов'язкових предметів у межах кожного рівня обов'язковою сферою є вивчення релігії та заняття спортом. Закінчується вищий гімназіальний рівень випускними іспитами (абітурою), що проходять

з чотирьох предметів. Після складання випускних іспитів учень отримує «атестат зрілості для вступу до вузу». Спеціальних вступних іспитів до вищих учбових закладів немає. Однак, через велику кількість претендентів та недостатню кількість студентських місць, при прийомі на навчання з деяких спеціальностей існують обмеження. Критеріями відбору є насамперед середня оцінка у атестаті зрілості та тривалість очікування після закінчення школи.

Ще одним типом середньої школи є н.з. загальна школа. Називається вона так, тому що об'єднує з педагогічного і організаційного боку усі 3 типи школи: головну, реальну школу, а також гімназію. Тобто тут навчаються діти від 5 по 13 клас. Після певного класу 9 чи 10 вони можуть закінчувати школи, вступаючи до професійних чи фахових шкіл, або можуть навчатися далі і в 11-13 класах, робити тут абітуру і готуватися до вступу у вуз, навчання в старших класах загальної школи відбувається, як в гімназії.

Учителі.

Для кожного типу шкіл спеціально готують вчителів. Для всіх необхідною передумовою є завершена вища освіта в університеті або вищій педагогічній школі. Майбутні вчителі початкової або головної школи навчаються в основному 6 семестрів (рівень бакалавр). Триваліше навчання вимагається, напр.. для реальних, загальних шкіл та гімназій. Всі кандидати на посаду вчителя повинні після навчання скласти Перший державний іспит. Після нього 2 роки триває педагогічно-практична освіта в навчальних закладах (т.з. рефендаріат), яка закінчується складанням Другого іспиту, який дає право вчителю стати державним службовцем.

Професійне навчання.

В Німеччині постійно зростає кількість абітурієнтів, все більше випускників вирішують продовжити навчання у вищих учбових закладах, в той час, як частка професійного навчання стагнує. У галузі промисловості сьогодні бракує професійних кадрів.

Той, хто обирає професійне навчання, проходить навчання в «подвійній системі», тобто шляхом поєднання практичного навчання на підприємстві з теоретичним навчанням в професійній школі (2 дні на тиждень). На уроках крім загальноосвітніх предметів викладається та частина професійно-теоретичних знань, які учень може вивчити тут краще, ніж на підприємстві. Професійна школа є обов'язковою для тих молодих людей, які ще не досягли 18-річного віку і не відвідують ніяких інших шкіл.

Вищі навчальні заклади.

Імена Гумбольдта і Ейнштейна, Рентгена та Планка утвердили Німеччину як країну винаходів, науки та освіти. Ще в середньовіччі молоді розумні голови з усієї Європи намагалися потрапити в щойно засновані університети в Гайдельберзі, Кьольні чи Грайфсвальді. У 18-му сторіччі Вільгельм фон Гумбольдт запровадив університетську реформу, завдяки якій німецькі вищі школи назавжди закріпили за собою славу найбільш прогресивних. Суть реформи полягала в тому, щоб поєднати під одним дахом університету навчання та чисту науку і дослідження. Той, хто хотів навчатися в університеті, повинен був також займатися науковими розробками під керівництвом викладачів і професорів, які в свою чергу апріорі повинні були бути вченими.

Реформи Гумбольдта мали своїм наслідком, що уже на початку 20 –го сторіччя майже 1/3 всіх патентів про винаходи відійшла до німецьких вчених. Їхні інновації змінили цілий світ: теорія відносності (Ейнштейн) і розщеплення атома (Otto Hahn, Fritz Straßmann), винайдення збудника туберкульозу (Кох) і рентгенівських променів.

У ФРН існує 372 вищих навчальних закладів, в яких навчається близько 2 мільйонів студентів. Вищі навчальні заклади (за винятком приватних чи церковних) є закладами федеральних земель. Держава ж регулює загальні принципи системи вищої освіти, а також бере на себе левову частку у фінансуванні вищих навчальних закладів. Однак університети мають

відносну автономність в управлінні, в рамках законів вони створюють власний статут. Вищим навчальним закладом керує штатний ректор або президент, який обирається на кілька років.

У Німеччині є 3 типи вищих навчальних закладів:

Університети або прирівнювані до них вузи (технічні університети, педагогічні чи медичні вищі навчальні заклади), які орієнтовані перш за все на науку і дослідження,

Фахові вищі школи, які пропонують скорочені терміни навчання (6-8 семестрів) і є практично орієнтовані,

Художні та музичні вищі школи.

Більшість німецьких вищих навчальних закладів є державними і фінансуються державою, поряд з цим є приватні університети (переважно у невеликих містах), а також такі, що підтримуються церквами.

Донедавна навчання у державних ВНЗ було безкоштовним, але зараз університети, особливо престижні, вимагають оплату за навчання в розмірі до 500 євро на семестр.

Деякі студенти можуть розраховувати на державну допомогу для здобуття освіти, якщо вони не мають інших засобів для існування та навчання, тобто тут мається на увазі доходи їхніх батьків. Половина суми виплачується у вигляді стипендії, інша половина – як кредит, який треба повернути протягом 5-ти років.

Проте більшість студентів – більш ніж 60% - віддає перевагу поєднанню навчання в університеті і роботи, щоб заробити на навчання та життя.

Разом з 50-ма іншими країнами Німеччина працює в рамках Болонського процесу, мета якого – створення єдиного європейського простору, уніфікація і взаємовизнання дипломів. Реформа ця бере свій початок у 1999 році, оцінювання у вишах проводиться за кредитно-модульною системою, а також вводяться міжнародно визнані спеціальності та дипломи (закінчення) – бакалавр та магістр (мастер). Через приєднання до Болонського процесу,

навчання у німецьких університетах стало більш престижним, воно стало більш спеціалізованим і практично орієнтованим.

На всі спеціальності є певні рекомендовані вимоги і навчальні плани, однак студенти вільні у виборі багатьох навчальних дисциплін, вони можуть самостійно вирішувати, які їм обрати семінари чи лекції, а також варіювати спеціальності. Так, вони обирають 1 основний фах і 2 другорядних або 2 основних фахи. Тому у німецьких вишах немає традиційної для України системи курсів чи груп.

Німецькі вищі навчальні заклади у цифрах:

Найстаріші німецькі університети:

Університет Хайдельберг – засновано 1386 року

Університет Лейпциг Університет – 1409

Університет Росток – 1419

Єдиний заочний університет – у Хагені, в якому навчається більше 55 тис студентів.

Найбільші університети (за кількістю студентів):

Університет Кьольн – 45600 студентів

Університет Людвіга-Максимальяна у Мюнхені – 44200 студентів

Університети Мюнстера та Гамбурга – по 39000 студентів.

Exzellenzinitiative – заходи першочергового сприяння для найкращих університетів, фінансова підтримка з боку держави (2006-2012 р) в сумі 2 млрд. євро. Продовження програми з 2012 р. для 7-ми інших університетів.

Подальша освіта у Німеччині. Система народних університетів.

Ще одним сектором освіти поруч зі шкільною, професійною та вищою освітою є навчання для дорослих. Щороку бл. 10-мільйонів громадян у Німеччині використовують численні пропозиції щодо продовження навчання. Постійне навчання просто необхідне у сучасному високотехнологічному світі, бо вимоги на робочому місці постійно змінюються. Чимало людей змушені протягом життя змінювати роботу, нарешті подальше навчання є важливим фактором організації дозвілля. З

цією метою у Німеччині були організовані н.з. народні університети (ще наприкінці 19-го сторіччя за скандинавським зразком). Народні університети, а їх зараз нараховується близько 1000 по всій Німеччині) пропонують безліч різноманітних курсів – від мовних, курсів з астрономії, різних видів мистецтва, курсів східної медитації до вузькопрофесійних курсів з різних галузей. Організаторами народних університетів є місцеві громади, фінансуються вони частково федеральними землями, частково общинами, і на 1/3 самими учасниками. Цим пояснюється доступність народних університетів для всіх бажаючих.

Наукові дослідження в Німеччині проводяться як на державному, так і на недержавному рівні. Наукові установи ФРН:

Університети і фахові вищі навчальні заклади

Університетські дослідження відрізняються тематичною й методичною широтою, тоді як фахові вищі навчальні заклади здійснюють дослідницьку діяльність орієнтовану на прикладні цілі.

Ще одне завдання вищих шкіл — це підготовка молодих науковців.

Позауніверситетське дослідництво

У сфері позауніверситетського дослідництва утворилось чотири дослідницькі організації з різними профілями і пріоритетами, які доповнюють університетське дослідництво.

1. Науково-дослідні інститути Товариства ім. Макса Планка (MPG) характеризуються фундаментальними дослідженнями у нових галузях. Тематичні дослідницькі пріоритети лежать у біологічно-медичній, фізико-хіміко-технічній, соціальній та гуманітарній сферах.
2. Товариство імені Фраунгофера (FhG) зосереджується на прикладних дослідженнях. У його інститутах проводяться, наприклад, договірні дослідження для промисловості, сервісних підприємств, державних установ.

3. Товариство Гельмгольца (HGF) об'єднує 15 крупних науково-дослідних центрів, які надають великі прилади і відповідну інфраструктуру в розпорядження національних та міжнародних дослідницьких гуртів. У шести надцентрових дослідницьких центрах проводяться передові дослідження стратегічно-програмного спрямування.

4. Пріоритетом інститутів Наукового товариства ім. Лейбніца (WGL) є міждисциплінарні та орієнтовані на запити дослідження. Існують численні коопераційні зв'язки з промисловістю, сферою врядування і політики; частково здійснюється дуже тісна співпраця з університетами.

Економіка — найважливіший предмет досліджень

Важливим суб'єктом німецького дослідницько-інноваційного краєвиду є, зокрема, економіка. Дві третини дослідницьких коштів, інвестованих щороку у Німеччині, походять із підприємств економіки. Ці кошти використовуються як для власних досліджень підприємств, так і для спільних проектів із партнерами з наукової галузі. Такі дослідження орієнтовані на прикладні цілі і мають на меті результати, що можуть знайти безпосереднє застосування.

Чинники успішності

Багатогранність німецької дослідницької системи є, зокрема, результатом федеральної структури та розмірів країни. З одного боку, вона уможлиблює широке розмаїття досліджуваних галузей, з іншого боку — спеціалізацію.

Важливим чинником успішності та результативності німецького дослідництва є тісне співробітництво різних суб'єктів (наприклад, шляхом утворення дослідницьких об'єднань між позауніверситетськими дослідницькими установами, інституціями та підприємствами, шляхом запрошення дослідницьких установ та інститутів до посилення дослідницько-навчального процесу у співпрацюючих з ними вишах тощо).

Фінансування

Розмаїтість і диференційованість німецької дослідницько-інноваційної системи відображається у фінансових потоках, що живлять систему. Державні установи фінансуються за рахунок не лише державних коштів, але й додаткових коштів третіх сторін з економіки, в той час як приватні дослідження отримують також державне сприяння.

Розробка нових технологій, що творять народогосподарський добробут, є першочерговим завданням економіки. Відповідно до цього майже дві третини всіх витрат з валового внутрішнього продукту на наукові дослідження та дослідно-конструкторські розробки припадають у Німеччині на економіку. Це відповідає 37,67 млрд євро або 1,68 % валового внутрішнього продукту.

Приблизно третину усіх витрат на здійснення наукових досліджень та дослідно-конструкторських розробок фінансує держава. За рахунок цих коштів надається, наприклад, підтримка дослідженням у тих галузях науки, які (ще) не мають безпосереднього відношення до технологічного та економічного розвитку, але є в інтересах суспільства, наприклад, тому, що фундаментальні дослідження здатні створити імпульси для дослідницьких галузей, орієнтованих на прикладні цілі.

Важливе значення в науковій системі має вишкіл молодих науковців, а отже державне сприяння важливе також і з цієї причини.

Для зміцнення інноваційної потуги у Німеччині є доцільною цілеспрямована державна підтримка підприємств малого та середнього бізнесу. Адже саме вони часто відіграють авангардну роль в імплементації результатів наукових досліджень та дослідно-конструкторських у вигляді нових продуктів, процедур та послуг.

Взаємодія Федерації та федеральних земель

Відповідно до федеральної системи Федеративної Республіки Німеччина Федерація і федеральні землі взаємодіють у галузі державного сприяння дослідницькій діяльності. Активну участь у цьому беруть як на федеральному, так і на земельному рівнях як міністерства наукових досліджень, так і інші відомства (наприклад, економічні, екологічні).

Спільна Наукова конференція (GWK), яка на початку 2008 року замінила Комісію «Федерація — федеральні землі» (BLK) і в рамках якої зустрічаються міністри наукових досліджень та міністри фінансів Федерації і федеральних земель, є форумом для обміну досвідом і координації науково-дослідницької політики. Крім того, GWK служить спільній взаємодії в галузі сприяння науковим організаціям, а також проектам, що мають надрегіональне значення (наприклад, Ініціатива Відмінності (Exzellenzinitiative) і Пакт про вищу школу (Hochschulpakt).

Наукова рада, що складається з учених, відомих особистостей державно-суспільного життя та представників Федерації і федеральних земель, консультує Федеральний уряд і уряди федеральних земель щодо наукової політики та висловлює свої рекомендації.

Державне сприяння дослідницькій діяльності

Державне сприяння дослідницькій діяльності у смислі фінансового сприяння базується головним чином на двох опорах: інституційному сприянні та проектній підтримці.

Інституційне сприяння

Інституційне сприяння характеризується тим, що держава безпосередньо фінансує установи, у яких проводяться дослідження. Так, наприклад, чотири згадані вище наукові організації фінансуються спільно Федерацією і федеральними землями, причому відповідна частка має різні розміри (наприклад, частка Федерації у фінансуванні Співтовариства ім. Гельмгольца

і Товариства ім. Фрауенгофера становить 90 %, Товариства ім. Макса Планка і Співтовариства ім. Лейбніца — 50 %).

Важливим суб'єктом інституційного сприяння є **Німецьке науково-дослідницьке співтовариство (DfG)**, основне завдання якого полягає в підтримці дослідництва у вищих школах і державних дослідницьких установах. Німецьке науково-дослідницьке співтовариство є центральною самоврядною установою наукової галузі з питань сприяння науковим дослідженням у вищих школах та у фінансованих державою дослідницьких інституціях у Німеччині. За рахунок коштів, які спільно виділяються Федерацією і федеральними землями, DfG надає сприяння дослідницьким проектам, зокрема, у вищих школах, роблячи тим самим суттєвий внесок у зміцнення та інтеграцію досліджень у Німеччині та у міжнародну співпрацю і в сприяння підготовці молодих науковців. Кошти для фінансування вищих шкіл згідно з положеннями Основного закону (Конституції) Німеччини виділяються в першу чергу федеральними землями.

Проектна підтримка

На відміну від цього, проектна підтримка направлена на цілеспрямовану підтримку специфічних науково-дослідних проектів у конкретних дослідницьких сферах і здійснюється в рамках відповідних програм. Вона надається вищим школам, дослідницьким установам та підприємствам і розрахована у протилежність інституційному сприянню на коротко- та середньострокові періоди. У проектній підтримці часто задіяні так звані виконавці проектів, що виконують як адміністративні, так і дорадчі завдання.

Сприяння з боку ЄС

Поруч із DfG існують й інші організації сприяння та фундації, які активно працюють у сфері сприяння дослідницькій діяльності. У цьому зв'язку слід згадати також сприяння з боку Європейського Союзу, наприклад, у рамках адміністрованої Європейською Комісією Рамкової дослідницької програми. 27.02.2007 почала працювати Європейська дослідницька рада (European

Research Council — ERC). Йдеться про установу для фінансування фундаментально орієнтованих досліджень, створену як складова частина 7-ї Рамкової дослідницької програми ЄС (2007 — 2013 pp.)

Країні науки Німеччині ведеться непогано. Реформи минулих років діють, дослідження мають інтернаціональне спрямування більше, ніж будь-коли.

Німеччина в міжнародному масштабі належить до найперших адрес у галузі досліджень та академічної освіти. Символом цього є 80 нобелівських лауреатів – третє місце серед країн, чії громадяни мають цю відзнаку. У глобалізованому світі, в якому знання є важливою «сировиною», країна зі своїми традиціями досліджень і винаходів посідає непогане місце у міжнародному змаганні за найкращі голови. Країна науки характеризується трьома великими дійовими особами: щільною мережею з майже 400 вишів, чотирма позауніверситетськими дослідними установами з міжнародним авторитетом і потужною промисловою дослідницькою базою. Те, що Німеччина всередині Європейського Союзу (ЄС) посідає провідне місце в групі «провідників інновацій», має свою причину в потужних дослідженнях. Німеччина належить до міжнародної чільної групи небагатьох країн, де близько 3 відсотків свого внутрішнього валового продукту інвестуються в дослідження та винаходи; до 2025 року ці видатки мають бути збільшені до щонайменше 3,5 процентів.

Численними заходами й реформами політика й вищі навчальні заклади започаткували ініціативу подальшого розвитку й інтернаціоналізації країни науки. До них належить прийнята в 2008 році кваліфікаційна ініціатива, що під лозунгом «Зростання завдяки освіті» пропонує підтримку протягом всього життя. Ще одним успішним заходом стали «Ініціатива щодо переваг», яка сприяла виникненню великої кількості міжнародно орієнтованих закладів післядипломної освіти та видатних кластерів та

продовжується «Стратегією щодо переваг», «Пакт вишів 2020», «Хайтек-стратегія», «Пакт заради досліджень та інновацій» чи «Стратегія інтернаціоналізації». Німеччина як найбільша дослідницька нація Європи в 2014 році стала першою країною-членом ЄС, яка запропонувала стратегію подальшого розвитку Європейського дослідницького простору (ЄДП).

Особливу увагу звертають тут на інтернаціоналізацію. В ході Болонського процесу більшість студентських місць були переорієнтовані на здобуття ступенів бакалавра і магістра, багато університетських курсів викладаються іноземною мовою. Іноземні студенти в Німеччині вбачають у ній одну з п'яти найулюбленіших країн для навчання. Мобільність студентів з Німеччини за кордон також досить висока – 30 відсотків. А кількість міжнародних співробітників у вищій школі за минулі роки постійно зростала та становить понад 10 відсотків. Багато німецьких вишів беруть активну участь у «експорті» німецької студентської освіти й побудові вищої школи за кордоном за німецькою моделлю. В принципі німецька освітня система в міжнародному порівнянні відносно добре пристосувалася до потреб ринку праці. 87 відсотків дорослих у Німеччині мають атестат зрілості або - закінчену професійну освіту. В середньому серед країн-членів ОЕСР їх 86 відсотків.

Цікаві факти про Німеччину

- У багатьох людей Німеччина асоціюється з пивом. І не даремно. У цій країні налічується близько півтори тисячі пивоварень, в яких розливається понад 5 тисяч сортів напою.
- Жити в орендованому житлі в Німеччині – норма. Три чверті населення мешкають в орендованих квартирах і будинках. У орендованому житлі живе навіть найбільш забезпечене населення. Це пов'язано з тим, що німці не витрачають більше 30 хвилин, аби дістатися на роботу. При зміні роботи відразу переїжджають на іншу квартиру, чим ближче до місця роботи.

- Виселити навіть не платившого за житло мешканця в Німеччині вкрай складно.
- Все, що відноситься до необхідного, в Німеччині дуже дешево. Все, що відноситься до зручності і капризів – дорого.
- Німці — книголюби. Ця країна входить до трійки держав, де високий рівень друкарства. Причому самою «начитаною» верствою населення є молодь віком від 14 до 19 років.
- Практично всі поліцейські машини в Німеччині – фірми “Мерседес”.
- У Німеччині дуже добре дотримуються санітарні норми. Вам не потрібно турбуватися, наприклад, про якість з’їденого напівсирого шматочка м’яса.
- Якщо у вас боргів навіть на півмільйона, достатньо заявити про своє банкрутство і вас зобов’яжуть знайти постійну роботу, залишать вам на життя близько тисячі євро і менше, ніж через 10 років, борги ваші будуть списані.
- Якщо на питання: “Як пройти туди-то?” – Вам посміхнуться, дістануть айфон, подивляться навігацію і, пояснивши як пройти, запропонують підвезти вас на машині – ви в Німеччині.
- Ремонт чого завгодно в Німеччині настільки дорогий, що найчастіше простіше купити нову річ.
- У Німеччині є близько п’яти тисяч сортів пива, 1 500 видів ковбас, 300 видів хліба і близько 500 видів різної мінеральної води. Кожен третій пивоварний завод світу розташований в Баварії.
- Штраф за зірвану квітку становить близько 650 євро.
- Німці дуже уважні до свого здоров’я і до того, що вони їдять і п’ють. В Німеччині є негласне правило – чим продукт корисніший, тим він дорожчий. Біо-магазини досить популярні. Ціни там в середньому на 30 відсотків вищі, ніж у звичайному магазині.
- Налічується близько 60 діалектів офіційної німецької мови.

- Найдовше слово в німецькій мові: «Donaudampfschiffahrtselektrizitätenhauptbetriebswerkbauunterbeamtengesellschaft» (79 букв). Як не дивно, це слово щось означає!
- Майже 70% німецьких доріг не мають обмеження швидкості.
- Німці займають другу сходинку пивного рейтингу: на душу тут припадає близько 130 літрів пива в рік! Недосяжним лідером рейтингу є населення Чехії. Тут в середньому випивають понад 160 літрів цього чудового напою.
- У Німеччині дуже уважні до того, як власники ставляться до домашніх тварин. Якщо навіть сліпий інвалід погано поводить себе зі своїм собакою-поводирем, то собаку у нього відберуть.
- Німеччина остаточно виплатила репарації за Першу світову війну лише в 2010-му. Переважна більшість німців страшно комплексує з приводу нацистського минулого Німеччини. Почуття провини за події Другої світової війни виховуються у них з раннього дитинства. У Німеччині за намальовану на стіні свастику можна отримати тюремний термін.
- Німеччина є одним з найбільших виробників автомобілів, у 2014 році було продано понад 3 мільйонів машин. Найбільш популярними брендами у 2014 році стали Volkswagen, Mercedes, Audi і BMW. Volkswagen Golf залишається однією з найбільш продаваних моделей в світі, в 2014 році було продано 520 958 автомобілів цієї марки.

Тема 5. Австрія

Республіка Австрія — держава в Центральній Європі. Австрія — це переважно гірська країна, що не має виходу до моря, межує з Німеччиною та Чехією на півночі, Словаччиною та Угорщиною на сході, Словенією та Італією на півдні та Швейцарією і Ліхтенштейном на заході. Площа — 83 871 км², населення — 8 857 960 осіб (2018 рік). Столиця і найбільше місто — Відень.

Складається з 9 федеральних земель. Офіційна мова — німецька, регіональні мови: словенська, хорватська та угорська. Грошова одиниця — євро, до впровадження євро — австрійський шилінг. Член ООН та ЄС.

Походження назви

Австрія (нім. *Österreich*) — «східна імперія». У IX столітті Австрія була крайньою східною територією в складі Франкської імперії, а також прикордонною зоною німецьких поселень зі слов'янськими землями. Карл I Великий назвав країну *Ostmark* («східна прикордонна територія»). У XI столітті вперше з'явився термін *Ostarrichi*.

Географічне положення

Країна знаходиться у Центральній Європі. Межує з Чехією (спільний кордон —

362 км), Німеччиною (784 км), Угорщиною (366 км), Італією (430 км), Ліхтенштейном (35 км), Словаччиною (91 км), Словенією (330 км), Швейцарією (164 км).

Геологія

Австрія має різноманітні мінеральні ресурси:

- поклади нафти (52 млн тонн, головні родовища в районі Матцена),
- бурого вугілля (понад 290 млн тонн у Штирії та у Верхній Австрії),
- залізної руди (Ейзенерц),

- магнезиту (Штирія).

Є невеликі родовища міді, марганцевих та свинцевих руд, бокситів, стибію, молібдену, солі.

Рельєф

Переважно гірська країна. Південна частина зайнята Східними Альпами (найвища точка — гора Гросглокнер, в масиві Високий Тауерн, 3 797 м) і їх передгір'ями. Менша, північна частина — хвиляста рівнина, що на крайньому північному сході переходить у Середньо-Дунайську низовину.

Клімат

Клімат помірний континентальний, на заході вологий. Середня температура січня від -1°C до -5°C , липня від $+17^{\circ}\text{C}$ до $+19^{\circ}\text{C}$. Опадів у долині Дунаю 500—600 мм, в Альпах 1 500—2 500 мм.

Гідрологія

Головна річка Австрії — Дунай, що перетинає всю північну частину держави. Найзначніші його притоки в межах кордонів Австрії: Інн, Траун, Енс. Тільки територія Форальбергу відноситься до басейну річки Рейну, та невеличка частка на півночі Австрії — до Ельби. Озера Нойзідлер, Боденське.

Ґрунти і рослинність

Понад 1/3 території займають гірські ліси й складаються переважно з дуба, бука, ялини, смереки, модрина.

Тваринний світ

В Австрії переважає середньоєвропейський тваринний світ: сарна, олень, заєць, фазан, куріпка, лисиця, борсук і білка. Типовими

представниками альпійської фауни є козиця, бабак альпійський і гірська сова; недавно знов було випущено на волю кам'яного козла. Окрім того, характерною ознакою паннонського тваринного світу є справжній пташиний рай в очеретяній смузі єдиного степового озера в Центральній Європі — Нойзідлерського (пурпура чапля, колонії колпиків і шилодзьобок).

Природоохоронні території

На території країни розташовано ряд національних парків. Серед них: Високий Тауерн, Донау-Ауен, Калькальпен, Нойзідлерзее-Зеевінкель, Нокберге, Таяталь та інші.

Адміністративний устрій

Адміністративний поділ — 9 федеральних земель (нім. *Bundesland*):

1. Бургенланд (нім. *Burgenland*)
2. Каринтія (нім. *Kärnten*)
3. Нижня Австрія (нім. *Niederösterreich*)
4. Верхня Австрія (нім. *Oberösterreich*)
5. Зальцбург (нім. *Salzburg*)
6. Штирія (нім. *Steiermark*)
7. Тіроль (нім. *Tirol*)
8. Форарльберг (нім. *Vorarlberg*)
9. місто Відень (нім. *Stadt Wien*)

Федеральні землі поділяються на округи (нім. *Bezirk*), округи — на громади (нім. *Ortsgemeinde*).

Політичний устрій

Австрія — федеративна республіка. Глава держави — федеральний президент (обирається прямим голосуванням виборців на 6 років). Глава федерального уряду — бундесканцлер — Вернер Файманн (нім. *Werner*

Faymann). Уряду підпорядковується поліція, армія та всі федеральні відомства.

Парламент, Федеральні збори Австрії, складається з двох палат: Федеральної ради Бундесрат (62 члени обираються ландтагами земель, від 3 до 12 депутатів на 4 або 6 років) і Національних зборів (Національрат, 183 депутати обираються прямими виборами на 4 роки). Закони приймаються Національратом, після чого затверджуються Бундесратом, проте цього не потребують закони з цілого ряду питань. Кожна з земель має свою власну конституцію та ландтаг (парламент).

Склад Бундесрату (нім. *Bundesrat*) після виборів 2005 року:

Австрійська народна партія (нім. *Österreichische Volkspartei*) — 26 депутатів;
Соціал-демократична партія Австрії (нім. *Sozialdemokratische Partei Österreichs*) — 29;

Австрійська партія свободи (нім. *Freiheitliche Partei Österreichs*) — 3 (за результатами виборів; у квітні 2005 року розкололася — Спілка за майбутнє Австрії (нім. *Bündnis Zukunft Österreich*));

«Зелені» (нім. *Die Grünen — Die Grüne Alternative (Grüne)*) — 4.

Склад Національрату (нім. *Nationalrat*) після дострокових виборів 28 вересня 2008 року:

Соціал-демократична партія Австрії (лідер — Вернер Файман) — 57 депутатів;

Австрійська народна партія (лідер — Вільгельм Мольтерер) — 51;

Австрійська партія свободи (лідер — Гайнц-Крістіан Штрахе) — 34;

Альянс за майбутнє Австрії (лідер — Йорг Гайдер, після смерті останнього обов'язки виконує Герберт Шайбнер) — 21;

«Зелені» (лідер — Александер ван дер Беллен) — 20.

Партії

У Австрії зареєстровано понад 700 різних партій, проте лише чотири течії представлені в парламенті.

Австрійська народна партія заснована в 1945 році на базі католицької християнсько-соціальної партії, займала керівне положення в післявоєнному політичному житті країни. У 1958 році налічувала 650 тис. членів.

Соціал-демократична партія Австрії заснована в 1945 році на базі соціал-демократичної партії й організації «революційних соціалістів», що відкололася від СДПА в роки «аншлюсу». До 1991 року називалась просто — Соціалістична партія Австрії. У 1957 році налічувала 700 тис. членів під проводом лідера — Б. Піттермана.

Австрійська Партія Свободи — націонал-соціалістична партія, заснована у 1956 році на базі Союзу незалежних, створеного у 1949 році з колишніх австрофашистів. Виступає проти нейтралітету Австрії. Лідер-засновник — колишній нацист Рейнталлер.

Австрійська партія зелених утворена в 1986 році на хвилі екологічних проблем у Європі як *Зелена альтернатива* (нім. *Grüne Alternative*). Шляхом злиття консервативної нім. *Vereinte Grüne Österreichs* (заснована в 1982 році) й прогресивнішої партії нім. *Alternative Liste Österreichs* (заснована в 1983 році). У 1995 році отримала сучасну назву.

Комуністична партія Австрії (нім. *Kommunistische Partei Österreichs*) була заснована у 1918 році. У 1958 році під головуванням Й. Копленіга та секретаря ЦК КПА — Фр. Фюрнберга, налічувала близько 80 тис. членів. До парламенту проходила лише у період 1945–1959 років. З 1970 року не була представлена в ландтагах земель. У 2005 році пройшла до ландтагу Штирії.

Професійні спілки в Австрії виникли ще в 60-х роках XIX століття. У 1945 році утворилось Об'єднання австрійських профспілок, яке налічувало наприкінці 50-х близько 1,4 млн членів. Основні керівні посади обіймали лідери правих соціалістів.

Судова влада

Усі судді призначаються Міністерством юстиції. Існують місцеві, земельні та окружні суди, 4 апеляційних, Верховний суд та Конституційний (найстаріший у світі, діє з 1920 року).

Міжнародні відносини

Членство у міжнародних організаціях: ООН, СОТ, МБРР, ОБСЄ, ЄС, МВФ, ОЕСР, РЄ, ЄКА, ЄМС, МФЧХіЧП та інші.

Консульські відносини з Україною встановлено 26 вересня 1991 року.

Державна символіка

Державний прапор складається з двох червоних і центральної білої горизонтальних смуг.

Державний герб зображений у вигляді орла у вільному польоті, на голові якого золота башта міської стіни з трьома зубцями. У правій лапі орла — золотий серп, у лівій — золотий молот. Прийнятий у 1945 році.

Державний гімн «*Краю наш, потоки й гори*» (нім. *Land der Berge, Land am Strome*) офіційно прийнятий у 1947 році. Музика — адаптована «*Масонська кантата*» (нім. *Freimaurerkantate*) К.623 Моцарта. Слова Паули фон Прерадович.

Національні свята

Національне свято Австрійської Республіки — 26 жовтня — День ухвалення австрійським парламентом *Закону про постійний нейтралітет* (1955). Відзначається з 1965 року.

Збройні сили

Збройні сили Австрії (нім. *Österreichs Bundesheer*) призначені для захисту свободи, незалежності та територіальної цілісності країни. Складаються з

сухопутних та повітряних військ (15 бойових літаків *Eurofighter EF 2000*, тренувальні та 3 транспортні літаки *C-130K Hercules*).

Населення

Австрієць у національному костюмі, поч. XX ст.

Близько 97 % населення Австрії — австрійці. В прикордонних районах країни живуть хорвати, словенці, угорці. Державна й літературна мова — німецька.

Більшість віруючих (близько 90 %) — католики. Існують громади протестантів.

З самодіяльного населення більшість залучено у сфері торгівлі та обслуговування, а також промисловості й будівництві, у сільському й лісовому господарстві. Найгустіше заселені північні та східні райони Австрії, долина Дунаю (до 95 чол. на 1 км²), рідше — західні високогірні райони (Тіроль — 34 чол./км).

Столиця — Відень (нім. *Wien*) — 1,67 млн мешканців. Інші великі міста: Грац (223 тис. мешканців), Лінц (185,8 тис.), Зальцбург (145,2 тис.), Інсбрук (119,25 тис.), Клагенфурт (90,1 тис.). У містах з населенням понад 2 тис. мешканців проживає близько 3/4 населення країни.

Економіка

Австрія — одна з найрозвиненіших держав Європи. На межі XX-XXI століть за рівнем прибутків на душу населення посідає 9-е місце у світі (15-е місце серед капіталістичних країн у 1958 році). ВВП становить \$249,3 млрд доларів^[3]. Темп зростання ВВП — 3,3 %. ВВП на душу населення — \$30 869. Прямі закордонні інвестиції — \$3,1 млрд.

Австрія — високоіндустріальна країна, хоч більшість населення працює у сфері роздрібної торгівлі. (супермаркети Білла нім. *Billa*), банківського обслуговування (Національний банк

Австрії (нім. *Österreichische Nationalbank*), BAWAG P.S.K^[de], Erste Bank, Raiffeisen Zentralbank), охорони здоров'я, освіти і туризму.

Туризм

Найпопулярніший гірськолижний курорт Австрії — Кіцбюель.

Завдяки Альпам із засніженими схилами, розвиненій інфраструктурі та своєму географічному положенню на перехресті магістралей, що з'єднують південь і північ Європи, країна приваблює велику кількість транзитних туристів, основна частина яких прямує на середземноморське узбережжя, одноденних туристів^[4]. Австрія -- провідний туристський центр зимових видів спорту. Гірськолижні курорти — одна з найприбутковіших галузей в економіці (понад 170 млрд. шилінгів на рік). Міжнародний туризм найрозвинутіший у західній, гірській частині країни. Більшість мандрівників (80 % туристів) їде з Німеччини, Нідерландів, Великої Британії^[4]. Багато туристів з Італії, Швейцарії, Франції, США, Бельгії, Швеції, Східної Європи.

Промисловість

Основні галузі промисловості:

- машинобудування (транспортне, сільськогосподарське, електротехнічне) — найважливіші центри: Відень, Штайр, Лінц, Грац;
- металургія та виробництво алюмінію — найважливіші центри: Лінц, Донавіц, Капфенберг (У 1958 році було виплавлено 1,8 млн тонн чавуну та 2,4 млн тонн сталі.);
- харчова промисловість;
- текстильна промисловість — зосереджена у Відні, Форарльбергу і Нижній Австрії, базується на імпортній сировині;
- хімічна промисловість (азотні добрива, сульфатна кислота, штучне волокно та інші хімічні продукти) — Відень, Нижня та Верхня Австрія;

- електротехнічна промисловість — компанії нім. *AKG Acoustics*, нім. *Zumtobel Lighting Group*;
- лісова промисловість — лісові райони Штирії і Верхньої Австрії, важлива експортна галузь;
- гірничо-промисловість — найбільше значення має видобуток залізної руди (3,4 млн тонн, 1958 рік) і магнезиту (1,2 млн тонн, 1957 рік);
- виробництво стрілецької зброї — компанії Глок (нім. *Glock*), *Steyr Mannlicher*;
- виробництво штучних кришталевих кристалів — *Swarovski*.

Понад 30 % промислової продукції створюється в державному секторі (металургійні, гірничодобувні галузі, енергетика). Найбільший зарубіжний інвестор — Німеччина (близько 30 % інвестицій).

Була проведена в 1946–1947 роках часткова націоналізація деяких галузей промисловості й окремих підприємств, головним чином колишніх німецьких. У 1957 році уряд почав продавати ряд державних промислових підприємств американо-англійському капіталові.

Енергетика

Потенційні гідроенергетичні ресурси гірських річок оцінюються в 17 млн. кВт. Питома вага гідроенергії в енергетичному балансі становить близько 65,92 %. Виробництво електроенергії — 59,31 млрд кВт•годин (2007 рік), споживання -- 62,35 млрд кВт•годин (2006 рік). Ще донедавна основним джерелом енергії в енергетичному балансі країни було вугілля. У 1958 році було видобуто 6,5 млн тонн бурого вугілля. Кам'яне вугілля довозилось. У східних районах країни видобувалась нафта (2,9 млн тонн у 1958 році).

Агропромислове виробництво

Незважаючи на гористу місцевість, використання сучасних методів землеробства дає Австрії можливість забезпечувати продуктами 3/4

потреб внутрішнього ринку. У країні виробляють майже всі види сільськогосподарської продукції. Провідне місце посідає інтенсивне тваринництво. Для виноробства вирощують виноград, ліси дають сировину для целюлозно-паперової промисловості. Під пасовищами і луками — 28 % усієї території, орної землі — 21 %. Основні зернові культури: пшениця, жито, овес; технічні — цукрові буряки.

Транспорт

Розвинуті всі види сучасного транспорту. Судноплавство здійснюється по Дунаю. Річкові порти: Лінц, Відень. Довжина залізниць на 1957 рік становила — понад 6 тис. км, близько 1/4 з них було електрифіковано.

Зовнішня торгівля

Торгує більш ніж зі 150 країнами світу.

Експорт: машини й устаткування, транспортне й автомобільне устаткування, папір і пиломатеріали, текстиль, одяг, залізо і сталь, хімічні речовини, продукти — \$91,2 млрд. доларів США:

- Німеччина — 36,0 %;
- Італія — 8,6 %;
- Швейцарія — 5,0 %;
- Угорщина — 5,0 %;
- Франція — 4,5 %.

Імпорт: нафта й нафтопродукти, природний газ, устаткування для машинобудування, зерно, бавовна, кольорові метали — \$92,6 млрд. доларів США:

- Німеччина — 41,8 %;
- Італія — 8,0 %;
- Франція — 4,9 %;
- США — 4,8 %.

Освіта

За часів Габсбурзької монархії Австрія була осередком католицького богослов'я. Політика національного гноблення була спрямована проти розвитку національних культур у багатонаціональній імперії, зокрема, проти розвитку науки і освіти в Закарпатті, Галичині і Буковині. Клерикали перешкоджали створенню Академії наук, внаслідок чого Віденська академія була відкрита лише 1847 року під тиском революційного руху і, зокрема, повстання селян в Галичині 1846 року. У Відні був поширений афоризм: *Галицькі селяни є засновниками Австрійської академії наук.*

У 1956–1957 роках в Австрії було 1 335 дитячих садків, 5 349 початкових шкіл, 187 середніх шкіл, 33 середні технічні і ремісничні школи, 76 професійних жіночих шкіл, 28 педучилищ. У всіх цих закладах налічувалось 924 596 чоловік.

Було 14 вищих навчальних закладів (22 850 студентів), в тому числі університети у Відні, Граці та інші.

Найбільші бібліотеки:

- Національна бібліотека у Відні (1 525 тис. томів),
- Віденського університету (1 361 тис. томів).

Музеї: історії мистецтв, Національна галерея, природничо-історичний, технічний у Відні та інші.

Наука

Австрія подарувала світові велику кількість знаменитих учених, серед яких такі відомі уми XIX століття, як Людвіг Больцман, Ернст Мах, Віктор Франц Гесс і Крістіан Доплер. У 20-30-х роках XX століття внесок таких вчених як Ліза Мейтнер, Ервін Шредінгері Вольфганг Паулі став ключовим у розвитку атомної фізики і квантової механіки. Сучасний фізик Антон Цайлінгер був першим, кому вдалося реалізувати ефект квантової телепортації

Крім фізиків в Австрії народилися два найбільших філософа ХХ століття Людвіг Вітгенштейн, і Карл Поппер. Біологи Грегор Мендель і Конрад Лоренц, математик Курт Гедель, конструктори Фердинанд Порше і Зігфрід Маркус також були австрійцями.

Починаючи з відомого середньовічного вченого Парацельса, основними напрямками досліджень австрійських вчених були медицина і психологія. Такі видатні лікарі, як Теодор Більрот, Клеменс Пірке і Антон Ейсельсберг були представниками Віденської медичної школи в ХІХ столітті. Також широко відомі австрійські психологи Зигмунд Фрейд, Альфред Адлер, Пауль Вацлавик, Ганс Аспергер і психіатр Віктор Франкл.

У розвиток Австрійської школи економіки, яка є одним з конкуруючих напрямків сучасної економічної теорії, зробили внесок такі економісти, як Йозеф Шумпетер, Ейген фон Бем-Баверк, Людвіг фон Мізес, Фрідріх фон Хайек.

Наразі фундаментальними дослідженнями займається Австрійська академія наук, заснована в 1847 році. До її складу входять інститут порівняльного дослідження поведінки ім. К. Лоренца, міжнародний інститут прикладного системного аналізу та інші. Всього в Австрії близько 2200 наукових установ, в яких працює приблизно 25 тис. чоловік. Австрія бере активну участь у міжнародній науковій кооперації, на її рахунку більше ніж 1000 дослідницьких проектів рамкової програми ЄС.

Спорт

Нікі Лауда у *Ferrari 312 T2* на тренуванні у Нюрбургрингу, 1976рік.

Австрія — альпійська країна і тому найбільших успіхів добивалася в зимових видах спорту, особливо в гірськолижному. Країна славиться своїми гірськолижними курортами. Місто Інсбрук двічі приймало зимові Олімпійські ігри — в 1964 та 1976 роках. На зимовій Олімпіаді в Турині австрійська команда в неофіційному командному заліку була лише третьою, поступившись Німеччині та США.

Футбольна збірна Австрії славилася своїми перемогами в 30-х роках, коли її називали вундертімом. Найвідоміші футбольні клуби: віденські «Аустрія» і «Рapid» ще в 70-х роках були грізною силою на європейській арені, але наприкінці XX століття футбольні центри Європи перемістилися.

У Формулі-1 Австрія мала в минулому столітті зіркового пілота — Нікі Лауду, триразового чемпіона світу.

Цікаві факти про Австрію

1. Австрія постійно стоїть на вершині списку країн з найвищим рівнем життя у світі, а Відень часто очолює список найзручніших для життя міст світу (the World's Most Livable Cities).
2. Австрія є членом ЄС, але не є членом НАТО.
3. У Відні міститься найстаріший у світі зоопарк Тіргартен Шенбрунн (Tiergarten Schönbrunn). Він був заснований як звіринець при дворі імператора Франца Стефана у 1752 році.
4. Серед відомих австрійців – художник Густав Клімт, чия найвідоміша робота “Поцілунок” виставлена в палаці Бельведер у Відні; засновник психоаналізу Зігмунд Фрейд; композитори Вольфганг Амадей Моцарт і Франц Шуберт; монах Георг Мендель, чиї експерименти з горошком лягли в основу сучасної генетики; фізик Крістіан Доплер, який винайшов «Ефект Доплера»; конструктор автомобілів Фердинанд Порш. Народжений у Німеччині, Людвіг ван Бетховен прожив більшу частину свого дорослого життя у Відні. Найвідоміший з нині живих австрійців – Арнольд Шварценеггер.
5. Зальцбурзький фестиваль (Salzburger Festspiele) – найважливіший і найбільший оперний і театральний фестиваль у Європі. Метою цього фестивалю є увічнення пам'яті Моцарта, тому на фестивалі виконуються лише твори цього великого австрійського композитора.

6. Найвідоміша австрійська страва – віденський шніцель. Це тонко відбиті котлети з телятини, які опускають у яйце, посипають хлібними крихтами, а потім обсмажують. В Австрії шніцель ніколи не подають з соусом.
7. Австрійська традиція випічки тортів йде у глиб століть, коли міста запекло змагалися між собою за найкращий торт. Навіть у невеликих селах пекарні намагаються перевершити одна одну. Майже кожне австрійське місто має свій фірмовий торт. Найвідоміший австрійський торт – the Viennese Sachertorte. Цей шоколадний торт вигадав шеф-кухар Франц Захер для канцлера Меттерніха в 1832 році.
8. Понад 60% дорослих в Австрії мають зайву вагу. Це найвищий показник в ЄС.
9. Перед тим як почати їсти, австрійці кажуть Guten Appetit! А перш ніж випити, вони цокаються, дивлячись один одному в очі. Не подивитися візаві в очі вважається дуже неввічливою поведінкою.
10. Віденська академія мистецтв (Vienna's Akademie der Bildenden Künste) одного разу відмовилася прийняти на навчання молодого художника на ім'я Адольф Гітлер. У 1907 році із 128 претендентів 100, серед яких був і Гітлер, не вступили. На конкурс Гітлером були подані роботи «Вигнання з раю», «Будівельники» і «Смерть». Адольф Гітлер був народжений в австрійському селі Рансхофен (нині – частина міста Браунау-ам-Інн) .
11. Alpine, або спуск, на лижах був найпопулярнішим спортом в Австрії протягом більш як 100 років. Матіас Здарський написав перше керівництво з катання на лижах у 1897 році, він також винайшов перші лижні кріплення і організував перший слалом у 1905 році.
12. Zentralfriedhof – одне з найбільших кладовищ в Європі. Тут поховані Бетховен, Брамс, Йоганн Штраус, старший і молодший, Франц Шуберт, поп-ікона Falco. На кладовищі також є пам'ятник Моцарту, хоча він був похований у безіменній могилі на іншому кладовищі (Кладовище Святого Марка). Тут поховано понад 2,5 млн осіб, тоді як населення Відня приблизно

1,8 млн. У Відні про померлих кажуть: «Він сів у 71» (кладовище Zentralfriedhof є останньою зупинкою 71 трамвая).

13. Австрійські печери Eisriesenwelt, які називають «світ крижаних гігантів», – найбільша у світі доступна система льодових печер.

14. Будучи центром потужної Австро-Угорської імперії, після поразки у Першій світовій війні Австрія зменшилася до маленької республіки.

15. Вальс народився у передмісті Відня і в альпійському регіоні Австрії. Уже у XVII столітті вальси грали на балах у Габсбургів. Він став дуже популярним у Відні на початку XIX століття, а потім поширився на решту Європи.

Тема 6. Швейцарія

Офіційна назва країни **Швейцарська Конфедерація** (нім. *Schweizerische Eidgenossenschaft*) — нейтральна федеративна республіка в Західній Європі.

Датою створення Швейцарської Конфедерації вважають 1 серпня 1291 року, коли три лісові кантони (землі): Урі, Швіц і Унтервальден, відстоюючи незалежність від Габсбургів, уклали заради оборони «вічний союз» (в рамках «Священної Римської імперії»). Як самостійна держава Швейцарія одержала міжнародне визнання за Вестфальським миром 1648 року. 19 серпня 1798 року в умовах французької окупації було проголошено Гельветійську Республіку, що проіснувала до 1803 року і мала єдину конституцію. Віденський конгрес 1814–1815 рр. встановив кордони Швейцарії, близькі до сучасних, і гарантував їй «вічний нейтралітет». 12 вересня 1848 року ухвалено конституцію, що утвердила Швейцарію як єдину федеративну державу.

Латинська назва країни Швейцарії — *Confoederatio Helvetica*, таке скорочення зустрічається в аббревіатурі національної валюти, автомобільних номерних знаках та назві швейцарського інтернет-домену (ch). На поштових марках використовується латинська назва *Helvetia*.

Офіційними мовами Швейцарії є: німецька, французька, італійська та частково ретороманська (остання тільки для ділового спілкування з особами-носіями ретороманської мови).

Швейцарія є членом ООН з 2002 року, входить до Шенгенської угоди з 2004 року.

Федеративний устрій

Попри свою назву, Швейцарська Конфедерація є федеративною державою. Швейцарія складається з 23 кантонів (або з 20 кантонів і 6 напівкантонів): Ааргау — *Aargau* (*Argovie*), Аппенцелль — *Appenzell*, Базель — *Basel*, Берн — *Bern*, Вале — *Valais* (Валліс — *Wallis*), Во — *Vaud* (Ваадт — *Waadt*),

Гларус — *Glarus (Glaris)*, Граубюнден — *Graubünden (Grisons)*, Женева — *Geneve (Genf)*, Золотурн — *Solothurn (Soleure)*, Люцерн — *Luzern (Lucerne)*, Невшатель — *Neuchatel (Neuenburg)*, Санкт-Галлен — *St. Gallen (St. Gall)*, Тічино — *Ticino* (Тессін — *Tessin*), Тургау — *Thurgau (Thurgavie)*, Унтервальден — *Unterwalden*, Урі — *Uri*, Фрібур — *Fribourg* (Фрайбург — *Freiburg*), Цуг — *Zug (Zoug)*, Цюрих — *Zurich*, Шафгаузен — *Schaffhausen*, Швіц — *Schwyz*, Юра — *Jura*.

Кантони поділяються на громади.

Географія

Швейцарія — держава в Центральній Європі з територією 41,3 тис. км². На півночі вона межує з Німеччиною (довжина кордону — 334 км), на заході — з Францією (довжина кордону — 573 км), на півдні — з Італією (довжина кордону — 740 км), на сході — з Австрією (довжина кордону 164 км) і Ліхтенштейном (довжина кордону — 41 км). Північний кордон частково проходить по Боденському озеру і Рейну, який починається в центрі Швейцарських Альп і утворює частину східного кордону. Західний кордон проходить горами Юра, південний — італійськими Альпами і Женевським озером.

У Швейцарії можна виділити чотири райони — Північну Швейцарію, Західну, Центральну і Південну.

Найгустіше заселена та найбільш економічно розвинута Північна Швейцарія (кантони Базель, Аргау, Цюрих, Санкт-Галлен, Гларус, Тургау). Це найрівнинніший район країни. Він займає північну частину Швейцарського плоскогір'я, лівий берег Рейну, а на півдні заходить у передгір'я Альп.

Західна Швейцарія (кантони Берн, Невшатель, Фрібург, Во, Женева) гористіша, ніж північ країни. Цей район містить у собі центральну і південну частини Швейцарського плоскогір'я. З заходу до нього примикають хребти Юри, зі сходу — Альпи.

Центральна Швейцарія (кантони Люцерн, Швіц, Урі та Унтервальден) відрізняється суворістю своїх ландшафтів. Район включає північні схили Альп і Фірвальдштетське озеро.

Найбільший, але водночас рідко заселений район країни — Південна Швейцарія. Він містить у собі кантони Граубюнден, Тічино і Вале. Природа Південної Швейцарії надзвичайно мальовнича та різноманітна. Тут найвищі гірські хребти, широкі полонини і великі озера Лугано й Лаго-Маджоре.

Клімат

У Швейцарії виражені кліматичні відмінності, зумовлені висотами, впливом сонця і вітрів. Клімат вологий, на плоскогір'ї — помірно теплий, в горах — холодний. Добові температури у низинах в середньому коливаються протягом року від 10 до 16° С, влітку вони підвищуються до 27° С і більше. Найспекотніший місяць — липень, найхолодніший — січень.

Найвищі вершини Альп покриті вічними снігами. Снігова лінія піднімається до 2700 м на західних схилах і до 3200 м на східних. Взимку температура опускається нижче 0° С на всій території країни, за винятком північного берега Женевського озера та берегів озер Лугано й Лаго-Маджоре, частина яких належить Італії. Клімат там такий же м'який, як у Північній Італії, оскільки гори захищають від вторгнення холодних північних вітрів. У січні-лютому в умовах переважання високого тиску над Альпами встановлюється ясна холодна погода, сприятлива для занять зимовим спортом. Південні схили в цей час отримують багато сонячного тепла.

У Швейцарії часто бувають різкі сильні вітри, що супроводжуються дощами й снігопадами. Навесні, влітку і восени переважають фени — теплі сухі вітри, що дмуть зі сходу і південного сходу. Оскільки потоки вологого повітря з боку Середземного моря підіймаються вгору схилами Альп, а потім спускаються до Швейцарського плато, на південних схилах опадів випадає майже вдвічі більше, ніж на північних. Середня річна кількість опадів у Базелі (277 м над рівнем моря) — 810 мм, у

Лозанні (375 м), на північному березі Женевського озера — 1040 мм, а в Давосі (1580 м), на південному сході країни — 970 мм.

Рельєф

На території Швейцарії розрізняють *три природних райони: гірський масив Юра* на північному заході, *Швейцарське плато (плоскогір'я)* у центрі та *Альпи* на південному сході. Понад 70 % території країни належить до двох гірських систем, Альп і Юри, розділених горбистим Швейцарським плоскогір'ям з численними тектонічними озерами. Максимальна висота — вершина *Дюфур* (4634 м).

Гори Юра, що розділяють Швейцарію і Францію, простягаються від Женеви до Базеля і Шаффхаузена. У них чергуються гірські складки, з переважанням вапняків, і долини; складки місцями прорізають невеликі річки, які утворюють долини з крутими схилами.

Швейцарське плато утворилося на місці прогину між Юрою та Альпами. Поверхня плоскогір'я горбиста. Тут зосереджена більша частина населення країни, розміщені великі міста і промислові центри.

Майже всю південну половину Швейцарії займають Альпи. Ці високі, нерівні, вкриті снігом гори розчленовані глибокими ущелинами. Район рідко населений. Альпи є основним джерелом прибутків, оскільки мальовнича природа високогір'я приваблює багато туристів і альпіністів. Найвищі вершини — *Дюфур* (4634 м) у масиві Монте-Роза на кордоні з Італією, *Дом* (4545 м), *Вайсгорн* (4505 м), *Матергорн* (4477 м), *Гран-Комбін* (4314 м), *Фінстераархорн* (4274 м) і *Юнгфрау* (4158 м).

Річки і озера

У країні — густа мережа багатководних річок, що належать басейнам трьох морів: Північного, Середземного і Чорного. Велика частина Швейцарії зрошується Рейном (375 км у межах країни). Південно-західні райони відносяться до водозбірного басейну Рони, південні — до басейну Тічино і

південно-східні — до басейну річки Інн (притоки Дунаю). Річки Швейцарії не мають судноплавного значення. На Рейні судноплавство підтримується тільки до Базеля.

Швейцарія славиться своїми озерами, яких на її території налічується майже 600. Наймальовничіші з них розміщені по краях Швейцарського плато — **Женевське, Тунське** на півдні, **Фірвальдштетське, Цюрихське** на сході, **Невшательське і Більське** на півночі. Більшість цих озер має льодовикове походження, вони відрізняються витягнутою формою і великими глибинами. На південь від осі Альп в окрузі Тічино знаходяться озера **Лугано й Лаго-Маджоре**.

Найбільші озера Швейцарії — Женевське озеро, площею 581 км² (з них 370 км² належать Швейцарії), Невшательське (216 км²), Цюрихське (89 км²), Більське (39 км²) і Цугське (38 км²).

Політика

Державний устрій. Швейцарія — федеративна парламентська республіка.

Офіційні мови — німецька (користується 64 % населення), французька (19 % населення), італійська (8 % населення), ретороманська (0,6 % населення).

Конституція

Перша конституція Швейцарії була прийнята в 1848 році. В 1874 році була прийнята нова Конституція, а з 1 січня 2000 року діє третя конституція, прийнята в 1999 році.

Основні принципи швейцарської конституції — федералізм і демократія.

Принцип федералізму. Стаття 3-я конституції гарантує 20 кантонам і 6 напівкантонам, на які розділена Швейцарія, усі права самоврядування, за винятком тих, котрі є прерогативою федерального уряду. До них відносяться оголошення війни і укладення миру, підписання міжнародних договорів і вступ у союзи, навчальна підготовка, матеріальне забезпечення збройних сил

і керівництво ними, регулювання зовнішньої торгівлі. Федеральний уряд і влади кантонів мають право встановлювати податки. Крім того, федеральний уряд здійснює контроль над засобами зв'язку, вищою освітою і працею.

Принцип прямої демократії. Парламент, обраний народом, визначає політику в загальних рисах, усі ж важливі для життя країни питання вирішуються на всенародних референдумах, які на федеральному рівні проходять двічі-тричі або й частіше на рік.

До 1971 року Швейцарія була однією з деяких країн світу, де жінки не мали виборчого права на загальнонаціональному рівні. У лютому 1971 році чоловічий електорат схвалив поправку до конституції, що надавала жінкам країни право голосувати і бути обраними на федеральних виборах. На рівні кантонів надання виборчих прав жінкам затяглося: у німецькомовному напівкантоні Аппенцель-Іннерроден жінки, нарешті, одержали право голосу тільки в 1991 році.

Президент

У Швейцарії президент обирається Федеральними зборами з числа членів Федеральної ради (уряд) терміном на один рік без права переобрання на наступний термін. Президент є також главою уряду. Основними функціями президента є: прийом високих іноземних гостей і ведення засідань Федеральної ради.

Законодавча влада

Законодавча влада належить Федеральним зборам, які складаються з двох палат: нижньої — Національної ради (Nationalrat) і верхньої — Ради кантонів (Standerat). Національна рада, що складається з 200 депутатів, обирається населенням шляхом прямих і рівних виборів при таємному голосуванні за системою пропорційного представництва терміном на 4 роки. Рада кантонів складається з 46 депутатів, кожен кантон обирає по 2 депутати, а

напівкантон — одного. Строк повноважень депутатів 3 чи 4 роки в залежності від конституції кантону.

Виконавча влада

Виконавча влада здійснюється на колегіальній основі президентом і урядом (Федеральна рада Швейцарії — Bundesrat), що складається з 7 федеральних радників (начальників федеральних департаментів), які обираються Федеральними зборами на 4 роки. Президент головує на щотижневих засіданнях у Федеральній раді, але не виконує функції прем'єр-міністра. Всі сім радників мають рівні права і кожен з них керує федеральним департаментом (міністерством).

Секретаріатом Федерального уряду є Федеральна канцелярія. Очолює її Федеральний канцлер.

Федеральний уряд безпосередньо керує Федеральною адміністрацією. Федеральна адміністрація складається з департаментів (міністерств); кожен департамент керується одним членом Федерального уряду. У той час як у багатьох країнах від 20 до 30 міністерств, у Швейцарії їх тільки сім:

1. закордонних справ;
2. внутрішніх справ;
3. юстиції і поліції;
4. оборони, захисту населення і спорту;
5. навколишнього середовища, транспорту, енергетики та зв'язку;
6. економіки, освіти та досліджень;
7. фінансів.

Судова влада

Федеральний Верховний суд є найвищим федеральним судовим органом. При обранні суддів Федерального Верховного суду Федеральний парламент забезпечує представлення в суді всіх офіційних мов держави. До складу

федерального суду входять 26-28 суддів і 11-13 присяжних, що засідають в окремих приміщеннях у залежності від характеру розглянутої справи. Члени суду обираються федеральними зборами терміном до *шести* років.

За згодою Федерального парламенту кантони можуть передавати розгляд спорів у галузі адміністративного права кантонів до юрисдикції Федерального Верховного суду.

Політичні партії

Конституція особливо нічого не говорить про партійну систему і статус політичних партій. Є усього лише одна ст. 137, у якій дана функціональна характеристика політичних партій, «політичні партії сприяють формуванню суспільної думки і народної волі», однак у політичному житті країни вони грають важливу роль. У Швейцарії традиційно існує багатопартійна система.

Демократично-християнська партія Швейцарії — ДХПШ (Christlich-demokratische Partei der Schweiz; Parti democrate-chretien suisse). Заснована у 1881 році. Оформилась у 1912 році. До грудня 1970 року називалась Консервативна християнсько-соціальна народна партія Швейцарії. Налічує 60 тис. членів. Видає газету «Фатерланд» (Vaterland).

Демократи Швейцарії — ДШ (Schweizer Demokraten — SD; Democrates suisses — DS). Партія налічує близько 6 тис. членів.

Євангелістська народна партія — ЄП (Evangelische Volkspartei der Schweiz; Parti evangelique suisse; Protestant People's Party). Заснована у 1919 році.

Партія «зелених» Швейцарії — ПЗШ (Grüne Partei der Schweiz — GPS). У французьких кантонах носить назву Швейцарська екологічна партія. Заснована у березні 1983 року. До травня 1986 року називалась Федерація екологічних партій Швейцарії. Налічує близько 1,5 тис. членів.

Радикально-демократична партія Швейцарії — РДПШ (Freisinnig-Demokratische Partei der Schweiz — FDS; Parti radical democratique suisse —

PRDS). Заснована в 1848 році. Оформилась у 1919 році. Налічує близько 150 тис. членів. Видає газету «Люцернер тагблат» (Luzerner Tagblatt).

Соціал-демократична партія Швейцарії — СДПШ (Sozial-demokratische Partei der Schweiz — SDPS), французькою мовою називається Соціалістична партія Швейцарії (Parti socialiste suisse — PSS). Заснована в 1888 році. Налічує 39 тис. членів. Входить до Соціалістичного інтернаціоналу.

Тічинська ліга — ТЛ (Lega dei Ticinesi — LT; Union of Ticino — UT).

Федеральний демократичний союз — ФДС.

Швейцарська ліберальна партія — ШЛП (Parti liberal suisse; Liberale Partei der Schweiz). Заснована у 1913 року. До березня 1977 року називалася Ліберально-демократичний союз Швейцарії. Налічує близько 100 тис. членів.

Швейцарська народна партія — ШНП (Schweizerische Volkspartei), французькою мовою називається Демократичний союз центру — ДСЦ (Union democratique du centre — UDC). Створена у вересні 1971 року на основі об'єднання Швейцарської партії селян, ремісників та бюргерів (заснована у 1919 році) і Демократичної партії Швейцарії (заснована у 1941 році). Налічує близько 50 тис. членів.

Швейцарія і міжнародні організації

Швейцарія є членом ЄАВТ (Європейської асоціації вільної торгівлі), СОТ (Світової організації торгівлі), Міжнародного валютного фонду (МВФ), Світового Банку, міжнародного банку реконструкції і розвитку, ОБСЄ та Організації економічної співпраці й розвитку (ОЕСР), Ради Європи (РЄ), ЄКА, МФКК.

Швейцарія і ООН

3 березня 2002 року у Швейцарії відбувся референдум щодо її вступу до ООН. «Так» членству країни в ООН сказали 54,6 відсотка учасників референдуму, ідея членства також здобула підтримку більшості виборців у 12 з 23 кантонів.

Таким чином, винесене на референдум і схвалене так званою «подвійною більшістю» (населенням в цілому і окремо — жителями більшості кантонів) питання про приєднання Швейцарії до ООН вирішено позитивно. А це, відповідно до Конституції Конфедерації, дозволяє уряду розпочати офіційне оформлення вступу країни до Організації Об'єднаних Націй. Таким чином, багатовіковий традиційний нейтралітет Швейцарії іде в минуле. За 16 років, що минули після попереднього подібного референдуму, настрої у швейцарському суспільстві дуже змінилися. За членство в ООН нині виступають уряд, більшість депутатів парламенту і три з чотирьох партій правлячої коаліції: соціал-демократи, радикальні демократи і християнські демократи.

На всіх попередніх референдумах швейцарці відхиляли таку пропозицію, оскільки вважали, що членство навіть у цій шанованій організації може загрожувати традиційному нейтралітету країни. Під час останнього волевиявлення, у 1986 році, 75 відсотків швейцарців відхилили пропозицію членства своєї країни в ООН. Десятками років тривала дивна ситуація — Швейцарія була «європейською домівкою» ООН, але сама не належала до цієї організації.

Швейцарія була прийнята в ООН у вересні 2002 року на черговій 57-й сесії Генеральної Асамблеї і, таким чином, стала 190-м повноправним членом Об'єднаних націй, а єдиною визнаною країною світу, яка не входить до ООН, залишається Ватикан.

Швейцарія як міжнародний центр

У Женеві розташовані штаб-квартири Світової організації торгівлі, Міжнародної організації праці, Всесвітньої організації охорони здоров'я, Міжнародного союзу електрозв'язку, Всесвітньої метеорологічної організації, Європейської мовної спілки та Європейське відділення ООН і Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. Женева є домівкою Женевського інституту відносин та розвитку, чие розташування

серед розмаїття міжнародних організацій робить цю установу особливо привабливим місцем для навчання. У Берні, столиці країни, розмістився *Всесвітній поштовий союз*, у Лозанні — *Міжнародний олімпійський комітет*. Інші організації, які мають основну резиденцію у Швейцарії, — *Всесвітня рада церков* і *Міжнародний Червоний Хрест*, заснований швейцарцем Анрі Дюнаном, а також *Банк міжнародних розрахунків*.

Економіка

Швейцарія є одною з найрозвиненіших і найбагатших країн світу. Швейцарія — високорозвинута індустріальна країна з інтенсивним високопродуктивним сільським господарством і майже повною відсутністю будь-яких корисних копалин. За підрахунками західних економістів, вона входить в першу десятку країн світу за рівнем конкурентоспроможності економіки. Швейцарська економіка тісно пов'язана із зовнішнім світом, перш за все з країнами [ЄС](#), тисячами ниток виробничої кооперації і зовнішньоторговельних операцій. Близько 80-85 % товарообігу Швейцарії припадає на держави ЄС. Через Швейцарію транзитом проходить понад 50 % всіх вантажів з північної частини Західної Європи на південь і у зворотному напрямі.

Фінанси

Швейцарія — один з найважливіших банківських і фінансових центрів світу (Цюрих — третій після Нью-Йорка і Лондона світовий валютний ринок). У країні функціонує близько 4 тис. фінансових інститутів, зокрема безліч філій іноземних банків. На швейцарські банки припадає 35-40 % світового управління власністю і майном приватних і юридичних осіб. Вони користуються доброю репутацією у клієнтів завдяки стабільній внутрішньополітичній обстановці, твердій швейцарській валюті, дотриманню принципу «банківської таємниці». Швейцарія, яка є великим експортером капіталу, займає четверте місце у світі після США, Японії, ФРН.

Добувна галузь

У Швейцарії мало корисних копалин, окрім хіба що солі, що видобувалася в минулі сторіччя в долинах річок Рона і Рейн.

Промисловість

У промисловості домінують великі об'єднання транснаціонального характеру, що, як правило, успішно витримують конкуренцію на світовому ринку і посідають провідні позиції: концерни «Nestle» (харчові продукти, фармацевтичні й косметичні вироби, дитяче харчування), «Новартіс» і «Хоффман-ла-рош» (хіміко-фармацевтична продукція), «Алюсіюсс» (алюміній), шведсько-швейцарський концерн АББ — «Асеа Браун Бовері» (електротехніка і турбінобудування). Швейцарію часто асоціюють з годинниковою фабрикою світу. Спираючись на старі традиції і високу технічну культуру, тут виробляють годинники найпрестижніших марок. Досить відомою є компанія Arctic Cooling — виробник систем охолодження для апаратного забезпечення комп'ютерів.

Енергетика

Близько 37 % електроенергії в Швейцарії виробляється на АЕС, 50 % на ГЕС, решта 13 % на ТЕС з нафти, що імпортується. Більшість ГЕС знаходиться в Альпах, де створено понад 40 штучних озер — водосховищ. За ініціативою «зелених» будівництво нових АЕС тимчасово припинено, проте в перспективі Швейцарія не збирається поки згортати програму атомної енергетики.

Сільське господарство

Сільське господарство має яскраво виражену тваринницьку спрямованість (з упором на виробництво м'ясомолочної продукції), відрізняється високою врожайністю і продуктивністю праці. Характерне переважання дрібних господарств. Швейцарський сир вже не одне сторіччя добре відомий в

багатьох країнах світу. В цілому сільське господарство забезпечує потреби країни в продуктах харчування на 56-57 %.

Зовнішня торгівля

Швейцарія підтримує зовнішньоторговельні зв'язки практично зі всіма країнами світу. Економіка країни значною мірою залежить від зовнішньої торгівлі — як в імпорті сировини і напівфабрикатів, так і в експорті виробів промисловості (на експорт йде понад 50 % текстильної продукції, близько 70 % машинобудівної, понад 90 % хімічної і фармацевтичної, 98 % годинників). На розвинені індустріальні країни припадає 80 % обороту зовнішньої торгівлі Швейцарії. Основними її партнерами є країни ЄС — понад 3/4 експорту й імпорту. Серед найбільших зовнішньоторговельних партнерів — ФРН, Франція, США, Італія, Велика Британія, країни Бенілюксу.

Туризм

Швейцарія є традиційною країною туризму, вона утримує в цій сфері міцні позиції в Європі. Наявність розвиненої туристичної інфраструктури, мережі залізних і автомобільних доріг у поєднанні з мальовничою природою і вигідним географічним розташуванням забезпечує приток в країну значної кількості туристів, перш за все німців, американців, японців, а останніми роками також росіян, індійців, китайців.

15 % національного доходу поступає за рахунок туризму.

Адміністративний устрій

Кантиони і громади

23 кантиони або 20 кантонів і 6 напівкантонів. (Кожний з трьох кантонів: Аппенцелль, Базель, Унтервальд поділяється на 2 напівкантони).

Деякі кантиони складаються практично з одного міста (наприклад, Женева), на території інших суцільні гори й долини (як в Урі). Деякі — не більше бразильської ферми, наприклад, місцевий Базель (площа — 37 км²), у ньому,

однак, чисельність населення (187,7 тис. осіб) вища, ніж у найбільшому кантоні Граубюнден, де на території 7105 км² проживає 186,7 тис. осіб. У кантоні Цюрих — 1,2 млн жителів, а населення напівкантону Аппенцелля Іннерродена (15 тис. осіб) ледь заповнить футбольний стадіон.

Є молоді й старі кантони. Наймолодший — Юра, який у 1978 році відокремився від кантону Берн.

- Ааргау (Aargau) — 544,3 тис. осіб (18,81 % іноземців).
- Аппенцель
 - Аппенцель — Ауссерроден (Appenzell A. Rh) — 53,5 тис. осіб (14,1 % іноземців).
 - Аппенцель — Іннерроден (Appenzell I. Rh) — 15,0 тис. осіб (10,4 % іноземців).
- Базель
 - Базель-Ланд («сільський») (Basel-Country) — 260,0 тис. осіб (16,9 % іноземців).
 - Базель-Штадт («міський») (Basel-City) — 187,7 тис. осіб (27,2 % іноземців).
- Берн (Berne) — 943,7 тис. осіб (11,9 % іноземців).
- Вале (Valais) — 276,2 тис. осіб (16,5 % іноземців).
- Во (Vaud) — 620,3 тис. осіб (26,6 % іноземців).
- Гларус (Glarus) — 38,5 тис. осіб (19,8 % іноземців).
- Граубюнден (Graubünden) — 186,7 тис. осіб (13,2 % іноземців).
- Женева (Geneva) — 408,8 тис. осіб (37,7 % іноземців).
- Золотурн (Solothurn) — 244,0 тис. осіб (16,5 % іноземців).
- Люцерн (Lucerne) — 347,2 тис. осіб (15,0 % іноземців).
- Невшатель (Neuchâtel) — 165,7 тис. осіб (22,4 % іноземців).
- Санкт-Галлен (St. Gallen) — 449,4 тис. осіб (19,6 % іноземців).
- Тічино (Ticino) — 227,3 тис. осіб (25,6 % іноземців).
- Тургау (Thurgau) — 205,9 тис. осіб (18,9 % іноземців).

- Унтервальден
 - Нідвальден (Nidwalden) — 38,0 тис. осіб (9,3 % іноземців).
 - Обвальден (Obwalden) — 32,4 тис. осіб (10,8 % іноземців).
- Урі (Uri) — 35,2 тис. осіб (8,2 % іноземців).
- Фрібург (Fribourg) — 236,3 тис. осіб (14,1 % іноземців).
- Цуг (Zug) — 99,4 тис. осіб (19,5 % іноземців).
- Цюрих (Zurich) — 1,2 млн осіб (21,7 % іноземців).
- Шаффхаузен (Schaffhausen) — 73,3 тис. осіб (19,8 % іноземців).
- Швіц (Schwyz) — 130,2 тис. осіб (15,1 % іноземців).
- Юра (Jura) — 68,8 тис. осіб (12,1 % іноземців).

У кожному кантоні своя конституція, свій уряд, свій парламент, свій суд, свої закони, що, природно, не повинні суперечити федеральним. Адміністративна автономія і законодавчі повноваження дуже значні. До прикладу, в кожному кантоні — та навіть у кожній громаді — своя поліція і право самостійно визначати розмір податків.

Кантони поділяються на громади. Швейцарець у першу чергу — член громади, потім громадянин кантону і вже потім громадянин Швейцарії. У країні нараховується понад 3000 громад. У деяких громадах більше жителів, ніж у інших кантонах, у деяких — не більш ста. Громади також мають свою автономію: її члени, наприклад, вирішують, де прокладати нову вулицю або чи приймати на роботу нового вчителя.

Столиця

Столиця — Берн (кількість населення — 128 тис. осіб). Швейцарці офіційно називають Берн не столицею, а «федеральним містом», підкреслюючи при цьому рівноправність головних міст всіх кантонів. Берн заснований у 1191 році. Назва міста походить від німецького слова «Bar» — ведмідь. Ведмідь присутній на прапорі і гербі міста, у скульптурних композиціях

фонтанів і соборів, назвах ресторанів і готелів. Берн також є адміністративним центром кантону Берн.

Найбільші міста

(Кількість населення станом на 2000 рік).

- Цюрих (Zurich) — 337,9 тис. осіб (28,7 % іноземців).
- Женева (Geneva) — 175,0 тис. осіб (43,8 % іноземців).
- Базель (Basel) — 166,0 тис. осіб (29,1 % іноземців).
- Берн (Berne) — 122,5 тис. осіб (22,0 % іноземців).
- Лозанна (Lausanne) — 114,9 тис. осіб (35,3 % іноземців).

Демографія

Населення Швейцарії — 7,2 млн осіб, з них 19,8 % іноземців (станом на 2001 рік).

Населення країни складається з етнічних груп, які використовують різні мови (німецьку, французьку, італійську і ретороманську) і нерідко відрізняються за віросповіданням. Але взаємна терпимість і доброзичливість дозволяють їм жити і працювати в одній країні.

Германо-швейцарці заселяють центральні і східні 15 кантонів країни, за віросповіданням більшість з них — протестанти.

Франко-швейцарці проживають у кантонах Во, Женева, Невшатель, Фрібург, Вале і Берн (у кантоні Берн змішано з германо-швейцарцями), за віросповіданням — протестанти і католики.

Італійці та італо-швейцарці зосереджені у південних кантонах (Тічино та Граубюнден), у деяких районах разом з германо-швейцарцями, за віросповіданням — католики.

Ретороманці (близько 50 тис. осіб) проживають у високогірних районах кантону Граубюнден.

- Річний приріст населення у 2001 році становив 0,27 %.
- Кількість народжених — 10,12 на 1000 осіб.
- Кількість померлих — 8,77 на 1000 осіб.
- Кількість мігрантів — 1,37 на 1000 осіб.

Мови

Швейцарія — одна з небагатьох європейських країн, що послідовно підтримують багатомовність.

Офіційні мови Швейцарії — німецька, французька, італійська і ретороманська (похідна від латинської). 64 % населення вважають своєю рідною мовою німецьку, 19 % — французьку, 8 % — італійську і 1 % — ретороманську.

Скрізь у Швейцарії поширена англійська мова.

Німецька мова — найпоширеніша. Її місцевим діалектом — алеманнським (швіцердюч) — користуються 73 % швейцарських громадян і 64 % населення країни.

Французькою мовою користуються близько 19 % населення, переважно у західних кантонах. У кантонах Берн, Фрібург і Вале розмовляють і німецькою, і французькою.

Італійською розмовляють близько 4 % швейцарських громадян (переважно у кантоні Тічино), а з урахуванням іноземних робітників — 8 % населення країни.

Ретороманська мова поширена тільки в гірському кантоні Граубюнден.

Пересічний швейцарець володіє своєю рідною мовою, англійською і розуміє ще одну з офіційних мов.

Культура

Швейцарія не має багатої художньої спадщини, хоча багато іноземних письменників і художники (наприклад, Вольтер, Байрон, Шеллі, Джеймс

Джойс і Чарлі Чаплін) жили в Швейцарії. Навпаки, багато талановитих швейцарців, наприклад, Чарльз Корбузе, Поль Клі, Альберт Джакометті і Жан-Люк Годар покинули країну і стали знаменитими за кордоном.

Письменник Герман Гессе, який прийняв швейцарське громадянство — найвідоміший «місцевий» автор. Екземпляр його роману «Сиддхарта» можна було знайти в рюкзаку кожного західного хіпі, що відправляється до Індії. Германо-швейцарський драматург і романіст Макс Фріш був одним з найшанованіших в Європі авторів в 50-ті роки. Його бестселер, виданий у 1957 році, «Хомо Фабер», був екранізований у 1991 році Уолком Шлондорфом і вийшов під назвою «Мандрівник». Твори, написані в 18 столітті Руссо, який народився у Женеві, зіграли величезну роль у розвитку демократії, а Карл Юнг, що жив у Цюриху зробив значний внесок до сучасного психоаналізу.

Народна культура Швейцарії включає спів йодлем, гру на альпійському ріжку та швейцарську боротьбу. Бажано не займатися нічим із вищепереліченого після ночі, проведеної в Швейцарській таверні.

Швейцарія є лінгвістичною сумішшю, що включає три офіційні мови. Німецька (найчастіше це діалект швіцердюч), якою говорять близько 66 % населення, французька, якою говорять 18 % населення, та італійська — 10 % населення. Четверта мова — ретороманська, якою говорить 1 % населення, в основному в кантоні Граубюнде. Остання має латинське коріння і є архаїчною романською мовою, що збереглась в ізольованих від решти світу міжгірських долинах.

У Швейцарії немає особливо розвинених національних традицій в приготуванні страв, натомість, швейцарські страви об'єднали в собі найкраще з німецької і французької кухні. Важливу частину в кулінарії швейцарців відіграють сири. Для приготування фондю використовуються сири емменталер і груйер. Ця страва подається у великій посудині разом з білим вином і маленькими кубиками хліба. Рості (хрустка смажена, дрібно поріzana

картопля) — національна страва німецької Швейцарії. Часто в меню входить свіжа риба з численних озер, здебільшого, щука або форель. Швейцарський шоколад, смачний сам по собі, часто використовується для приготування різних десертів і тортів. Національним напоєм у Швейцарії вважається солодкий газований напій Rivella, вироблений із сироватки.

Державний прапор і герб. Швейцарія має схожі герб і прапор — білий усічений хрест на червоному полі (або щиті). Першою емблемою швейцарців були прості червоні прапори і щити. Але вже у 14 столітті відмітною ознакою швейцарських стрільців став білий хрест на червоному щиті. У 15 столітті він з'явився і на бойових прапорах, а в 16 столітті став гербом Швейцарської Конфедерації. Швейцарський хрест уподібнювався емблемам хрестоносців і символізував боротьбу за свободу. У 1814 році швейцарський хрест було вкорочено. Такого ж вигляду набув і державний прапор, офіційно схвалений у 1889 році.

Національне свято. 1 серпня — День заснування Конфедерації (1291 рік). Відзначається з 1899 року.

Цікаві факти про Швейцарію

- Швейцарія не має офіційної столиці. Берн з 1848 року має статус «федерального міста» («Bundesstadt»), тобто міста, де розташовано федеральні органи влади, він є столицею кантону Берн.
- Швейцарія межує з п'ятьма країнами: Італією, Францією, Німеччиною, Австрією і Ліхтенштейном.
- Протяжність Швейцарії складає 350 км зі сходу на захід і 220 км з півночі на південь.
- Найвища гора в Швейцарії — пік Дюфур в кантоні Вале, він має висоту 4.634 м.
- Швейцарія лежить в трьох топографічних зонах: альпійських горах (60 %), центральному плато (30 %), Юрських горах (10 %).

- Тривалість життя швейцарців у порівнянні з 1900 роком практично подвоїлася. Народжений сьогодні чоловік може прожити 81 рік, а жінка — 85,2 року.
- Швейцарія має найвищий відсоток в Європі жителів старше 100 років (0,01 %).
- Найбільшою швейцарською корпорацією є «Nestle». Створена 1866 році німецьким біженцем Генріхом Нестле (1814—1890), це найбільша харчова компанія в світі.
- На 99,5 відсотків економіка країни складається з малих і середніх підприємств.
- З 1945 по 1988 р Швейцарія розробляла власну ядерну програму, в тому числі військового спрямування. 21 січня 1969-го поблизу міста Лусенсьо (Lucens) в кантоні Вале сталася аварія на ядерному реакторі в горах, що суттєво вплинула на всю ядерну програму країни.
- Швейцарія є традиційно християнською країною, тут розповсюджені католицька і протестантська віри.
- Серед усіх сухопутних країн, що не мають виходу до моря, Швейцарія має найбільший торговельний морський флот.
- Швейцарський національний герой Вільгельм Телль — вигаданий персонаж, але його фігура може мати деякі історичні підстави.
- Один з найвпливовіших філософів XVIII століття Жан-Жак Руссо був громадянином Женеви.
- У 1959 році під час так званої Суецької кризи в Швейцарії була створена компанія Swisspetrol. Провівши кілька пробних бурінь, компанія виявила в громаді Ентлебух (Entlebuch) підземний газ на глибині 4.370 м. З 1985 по 1994 роки з цієї свердловини в газопровід між Голландією та Італією було закачано майже 75 млн м³ газу.
- Кельтське плем'я гельветів, що билися з військами Юлія Цезаря, дало назву всій швейцарській території. Латинська назва країни Helvetia як і раніше з'являється на швейцарських марках. Букви СН на швейцарських

автомобілях і в інтернет-адресах — це перші літери латинських слів Confoederatio Helvetica, що означає Швейцарська Конфедерація.

- Helvetica — це назва популярного шрифту, створеного в Швейцарії в 1957 році.
- Швейцарські жінки отримали право голосування на національному рівні 1971 року. Кантон Аппенцель Іннерроден надав жінкам таке право тільки 1990 року.
- Біля витоків автомобільної марки «Chevrolet» стояв швейцарський емігрант до США Луї Шевроле (Louis Chevrolet), який народився 25 грудня 1878-го в Ла-Шо-де-Фоні (кантон Невшатель) і помер 6 червня 1941 в Детройті. Логотип створеної ним марки — розтягнутий по горизонталі швейцарський хрест.

Тема 7. Ліхтенштейн

Князівство Ліхтенштейн (Ліхтенштайн; нім. *Fürstentum Liechtenstein*) — мікродержава на заході центральної Європи, межує з Австрією на сході і Швейцарією на заході. Конституційна монархія. Основні політичні партії: Вітчизняний союз, Прогресивна бюргерська, Християнська соціальна. Грошові одиниці — ліхтенштейнський франк та швейцарський франк.

Площа 160 км²; столиця — Вадуц; рельєф: Альпи, частина долини Рейну на заході.

Очолює державу князь Ганс Адам II (з 1989), глава уряду — Даніель Ріш (з 2021); політична система — дуалістична монархія; голова держави — князь, що скликає й розпускає ландтаг (парламент) і затверджує закони.

Експорт: продукти харчування, поштові марки, мікропроцесори, стоматологічні інструменти та протези, промислові інструменти для високопрофесійного будівництва.

Населення 38 896 осіб (на 30.06.2020) — головним чином німецького походження (алеманська народність), близького до населення Швейцарії, Форарльбергу, південно-західної Німеччини і Ельзасу; мова німецька (державна), у побуті переважає алеманський діалект німецької мови.

Більшість релігійного населення — римо-католики.

Разом з Узбекистаном, є однією з двох країн світу, якій для виходу до світового океану необхідно перетнути щонайменше дві держави.

Історія

У межах герцогства Швабія на території нинішнього Ліхтенштейну розташовувалися феодальні володіння Шелленберг і Вадуц, що увійшли потім до складу Священної Римської імперії. 1507 імператор Максиміліан надав Вадуцу особливі права і привілеї, включаючи

суверенітет і збір податків. Ці права були передані австрійській сім'ї Ліхтенштейнів. 1699 Шелленберг, а 1712 Вадуц були продані князеві Ліхтенштейну. 1719 обидві території було об'єднано в одне князівство. З цією датою пов'язують утворення держави Ліхтенштейн. Князівство стало частиною Священної Римської імперії. 1806 року воно ввійшло до складу Рейнського союзу, сформованого Наполеоном Бонапартом. Останній за деякий час оголосив князівство незалежною державою. Було створено армію, що складалася з 80 вояків. Щоправда, цього ж року Баварія оголосила війну Ліхтенштейну й спрямувала сюди армію. Проте баварці не зуміли захопити князівство, тому що просто не змогли його знайти у горах. З 1815 по 1866 Ліхтенштейн входив до складу Німецького союзу, причому 1860 Ліхтенштейни стали спадковими членами верхньої палати австрійського парламенту, а 1866, за Йоганна II Ліхтенштейна (1840—1929), князівство здобуло незалежність. У австро-пруській війні 1866 року Ліхтенштейн виступав як союзник Австрії, з 1876 по 1918 мав тісні зв'язки з Австро-Угорщиною.

Після Першої світової війни Ліхтенштейн розірвав договір з Австрією і переорієнтувався на Швейцарію: 1921 року укладено угоду про торгівлю і поштову службу, 1924 року укладено митний союз. Відтоді валютою Ліхтенштейну є швейцарський франк, власних грошових знаків Ліхтенштейн не має. З 1919 року Швейцарія представляє дипломатичні й консульські інтереси Ліхтенштейну за кордоном.

Під час Другої світової війни князівство дотримувалось нейтралітету. 1990 року Ліхтенштейн вступив до ООН, 1991 року — до Європейської асоціації вільної торгівлі.

1993 р. Марко Фрік замінив Ганса Брунгарта на посаді прем'єр-міністра, яку той обіймав 15 років. 2001 року прем'єр-міністром став Отмар Гаслер, голова Партії Прогресивних Громадян.

Прапор

Первісний прапор Ліхтенштейна мав вигляд полотнища прямокутної форми, на якому були розташовані горизонтальні смуги червоного і жовтого кольорів, відповідних геральдичним кольорам правлячої на той період династії. Але у XIX столітті символ держави зазнав змін, верхня його частина стала яскраво-синього кольору, а нижня — криваво-червона. Такі зміни були пов'язані із забарвленням традиційного одягу, який носили слуги і придворні при княжому дворі. Синій колір на прапорі Князівства Ліхтенштейн є символом неба, що знаходиться над головою, а червоний — символізує призахідне у горах сонце.

У верхній частині прапора з лівого боку зображена корона, яка символізує княжу владу і єдність народу та династії князів. Зображення корони на державний прапор було додано у 1936 році, коли на проводимих у Берліні Олімпійських іграх виявилось, що прапор Князівства Ліхтенштейн абсолютно ідентичний державному прапору Гаїті. Саме тоді був прийнятий указ, додати на синю смугу золоту корону, колір якої символізує духовне об'єднання княжої сім'ї та жителів держави. У 1982 році було змінено дизайн корони, завдяки чому вона стала більш ажурною, і був затверджений остаточний проект прапора.

Також, державними символами Князівства Ліхтенштейн є штандарт князів Ліхтенштейн і державний прапор, який замість зображення корони має герб, розташований в центральній частині полотнища. Даний прапор піднято на флагшток на княжому замку як символ незалежної держави.

Географія

Ліхтенштейн — країна центральної Європи, яка розміщена в горах Альпах і займає площу 160 км². Країна входить до малих країн континенту, з кордоном довжиною 76 кілометрів, і межує зі сходу з Австрією (*кордон становить 35 км*), а на заході та півдні зі Швейцарією (*кордон становить 41 км*). Вважається 4-ю з найменших держав континенту та 6-ю з найменших

країн світу. Найвища гора Ліхтенштейну — гора Граушпіц, 2599 м. Переважні південні вітри роблять клімат Ліхтенштейну порівняно м'яким.

Політична структура

Ліхтенштейн — дуалістична монархія. Глава держави — князь Ганс-Адам II, який фактично керував країною з 1984, а вступив на престол 13 листопада 1989. Князь здійснює управління державою, візує законодавчі акти, що приймаються ландтагом (парламентом), представляє Ліхтенштейн у взаєминах з іншими державами, призначає державних службовців, має право помилування.

Законодавчий орган — ландтаг, який складається з 25 депутатів, що обираються прямим таємним голосуванням за системою пропорційного представництва (15 депутатів від Оберланда і 10 депутатів від Унтерланда) строком на 4 роки.

З відома парламенту князь призначає коаліційний уряд у складі його голови і 4 радників (три представники парламентської більшості й два представники опозиції).

Суспільне і політичне життя Ліхтенштейну регламентоване конституцією, прийнятою 5 жовтня 1921 і доповненою поправками 1938, 1939, 1965 і 1990.

У країні діє 21 політична партія, з яких три основні — Прогресивна бюргерська партія (ПБП), Вітчизняний союз (ВС) і Вільний список (ВС). На останніх виборах в ландтаг 11 лютого 2001 отримала перемогу ПБП, 13 місць, а ВС отримав 11 місць. Згідно з конституцією, уряд країни складається з членів партії, що перемогла. На попередніх виборах 1997 він був сформований ВС.

З 1992 в Ліхтенштейні продовжується «конституційна суперечка» між князем Гансом Адамом II і парламентсько-урядовими кругами. Монарх заперечував проти спроб обмежити його повноваження виконанням чисто символічних функцій і загрожував у цьому випадку «перенести своє місце проживання до Відня». У 1992 після розбіжностей з урядом з питання про угоду з

Європейським економічним простором князь спробував розпустити парламент і управляти за допомогою княжих декретів. Це прагнення зустріло опір і породило суперечки про реформу конституції. У 1995 голова Конституційного суду Бернхард Віллі заявив, що саме цей орган повинен розбирати конституційну суперечку при виникненні розбіжностей між князем, урядом і парламентом. Після цього князь відмовився затвердити повторне обрання Віллі членом суду. У жовтні 1999 року Європейський суд задовольнив скаргу Віллі й звинуватив князя в порушенні конвенції про права людини, засудивши Ліхтенштейн до штрафу у розмірі 10 тисяч швейцарських франків і сплати компенсації Віллі у розмірі 91 тисячі швейцарських франків.

У лютому 2000 князь оголосив нові пропозиції для реформи конституції, погодившись у принципі на роль глави держави без політичної влади, на відмову від права призначати державних чиновників і не затверджувати суддів. Князь виразив готовність визнати за населенням право на винесення вотуму недовір'я князеві й навіть на ліквідацію монархії.

Після виборів у 2001, на яких перемогла Прогресивна бюргерська партія (консервативна), уряд очолив у квітні лідер цієї партії Адріан Гаслер. Ліберальна партія Вітчизняний союз стала опозицією.

Економіка

Ліхтенштейн — успішна країна з розвиненим сектором фінансових послуг і високим рівнем життя. ВВП в Ліхтенштейні в 1999 склав 825 млн дол. США або на душу населення — 25 000 дол. США.

Більше як 73,7 тис. міжнародних концернів і іноземних компаній зареєстровано на території Ліхтенштейну завдяки низькому рівню оподаткування, нескладних правил реєстрації й у цілях збереження фінансової таємниці. Бюджет держави складається в основному з податків, зокрема від цих компаній (близько 30 %), доходів від випуску поштових марок (10 %) і іноземного туризму.

Майже 50 % самодіяльного населення зайнято в промисловості (виробництво пресових і штампувальних виробів, обчислювальних машин, хімічної й фармацевтичної продукції, порцелянових зубних протезів, високовакуумної техніки). Значна частина населення займається ремісництвом. В сільському господарстві розвинуті тваринництво, виноградарство, виробництво зерна.

У структурі експорту переважають точні прилади, електроніка, поштові марки, кераміка. Експорт прямує в основному в країни ЄС і Швейцарію. У структурі імпорту фігурують машинне устаткування, металеві вироби, текстиль, продовольство, автомобілі. Основні партнери з імпорту — країни ЄС і Швейцарія. За вартістю експорт більш ніж у 2,5 раза перевищує імпорт, і дохід від нього в 1996 склав 2,47 млрд дол. США.

Транспорт і зв'язок

Телефонне, телеграфне і поштове обслуговування здійснює Швейцарія. Через територію країни проходить залізниця протяжністю 18,5 км, що належить Австрії й зв'язує міста Фельдкірх в Австрії й Букс у Швейцарії. Довжина автомобільних доріг досягає 250 км. Всі вони чудової якості з твердим покриттям. Своїх аеропортів Ліхтенштейн не має і користується послугами сусідніх країн.

Населення

Населення становить 38 896 осіб (на 30.06.2020), щільність населення близько 235 ос./км². Народжуваність — 12,95 новонароджених на 1 000 чоловік (1995). Смертність — 6,56 смертей на 1 000 чоловік (рівень дитячої смертності 0,5 смертельних випадків на 1 000 новонароджених). Середня тривалість життя: чоловіків — 74 роки, жінок — 81 рік (1995).

Більша частина жителів — ліхтенштейнці (алеманці), решта — італійці, швейцарці й австрійці. Офіційна мова німецька. Більшість вірян (87 %) сповідує католицизм, протестантів — близько 7 % населення.

Органи правопорядку і юстиції

Поліція Ліхтенштейну (Landespolizei) налічує 120 співробітників — службовців у кримінальній поліції, поліції безпеки і дорожнього контролю і в координаційній службі. Крім того існує комунальна поліція (Gemeindepolizei).

Князівство відмовилося від збройних сил у 1868 році. У конституції, проте, закріплено положення про військову повинність.

Зовнішня політика Ліхтенштейну

У 2004 році Ліхтенштейн уклав з Євросоюзом договір про розширення Європейської Економічної Зони. Довгий час підписання договору відкладалося внаслідок входження до ЄС у 2004 році Чеської і Словацької Республік. Чехія і Словаччина відмовлялись визнавати Ліхтенштейн державою через невирішені питання власності керівного княжого дому. За декретами Бенеша власність німецьких (зокрема також австрійських і ліхтенштейнських) приватних і юридичних осіб на території Чехословаччини експропрійована цією колишньою державою.

13 липня 2009 року урядами Чехії та Ліхтенштейну було прийняте рішення про відновлення дипломатичних стосунків без попередніх умов, а 8-го вересня 2009 року міністри закордонних справ Чехії Ян Когоут та Ліхтенштейну Аурелія Фрік підписали протокол про встановлення дипломатичних відносин між державами. Паралельно була досягнута домовленість про організацію спільної комісії з історичних питань, котра має дослідити та вирішити питання, пов'язані з конфіскацією власності ліхтенштейнської правлячої родини на території Чехії.

Культура

Маючи невеликі розміри, Ліхтенштейн перебуває під впливом зовнішньої культури, особливо культури південних німецькомовних регіонів Європи,

таких як Тіроль та Форарльберг. «Історичне суспільство Князівства Ліхтенштейн» відіграє важливу роль у збереженні культури та історії країни. Музей мистецтв Ліхтенштейну — міжнародний музей сучасного мистецтва з цінними колекціями творів. Будівництво музею було завершено в листопаді 2000 року, будівля виконана у формі чорного кубу з чорного базальту. Колекція музею включає твори сучасного мистецтва з різних країн та охоплює період з XIX століття до наших днів. Проводяться виставки сучасних художників.

Інший визначний музей Ліхтенштейну — Національний музей Ліхтенштейну (нім. *Liechtensteinisches Landesmuseum*) — музей у Вадуці, експозиція якого присвячена культурі, національній історії і природознавству князівства Ліхтенштейн і сусідніх регіонів.

Найбільш відомі історичні пам'ятки — замок Вадуц, замок Гутенберг, Червоний Дім та руїни Шелленберга.

Музика та театр невід'ємна складова культури. В Ліхтенштейні було засновано та діє Міжнародне товариство Йозефа Габріеля Райнбергера, яке популяризує творчість видатного композитора.

Приватна колекція мистецтв принца Ліхтенштейну — одна з найвизначніших приватних колекцій у світі. Частина приватного зібрання князів Ліхтенштейнів розміщені у картинній галереї палацу Ліхтенштейнів у Відні.

12 фактів про Ліхтенштейн, його людей та економіку.

➤ Дивовижна природа та історія

Ліхтенштейн — це неймовірно мальовниче місце. Гори надзвичайної краси, чудові села, на узбіччі пасуться корови з пухнастими вушками. Ця європейська країна з унікальними природними умовами та цікавою історією займає на карті менше місця, ніж столиці деяких держав. На її крихітній території можна побачити три географічні регіони, що відрізняються за

рельєфом і природою. На півночі – мальовничу низовину, на заході – родючу долину Рейну, а на південному сході – зону альпійської складчастості. Ліхтенштейн – гірська країна. Гори, що займають три чверті території країни, представлені відрогами хребта Ретикон (Ретіканські Альпи), які складені доломітами, вапняками, мергелями і флішем.

Назва країни Ліхтенштейн походить від стародавнього австрійського роду князів Ліхтенштейну, володіння яких входили до складу різних суверенних держав. Лише в 1806 році Князівство здобуло суверенітет, а в 1862 році за Йогана II Ліхтенштейнського була прийнята перша конституція. Але на початку XX століття, ослаблена Першою світовою війною, країна стала настільки бідною, що правителям довелося продавати твори мистецтва з сімейних колекцій. Після війни Ліхтенштейн почав тісно співпрацювати зі Швейцарією, а з 1924 року валютою князівства став швейцарський франк.

Ситуацію змінили реформи, які забезпечили компаніям найнижчі податки та привабливі умови ведення бізнесу, а також конфіденційність для вкладників банків. Сюди перераховували свої заощадження багаті люди з усієї Європи, а великі корпорації створювали філії. Сьогодні в князівстві зареєстровано близько 74 тисяч міжнародних компаній.

➤ **Немає злочинності, значить, немає огорож**

У цій країні не прийнято шуміти, бігати і кричати. Вважається поганим тоном хвалитися багатством. Місцеві жителі майже ніколи не замикають свої двері на ніч чи коли виходять з дому. Останнє умисне вбивство сталося тут більше 10 років тому. Тюремне покарання по всій країні відбували в цілому 7 осіб. При цьому їжу їм привозять з ресторану, оскільки це вигідніше, ніж наймати свого кухаря. Поліцейських тут менше сотні людей.

➤ **У найбільшому місті Ліхтенштейна проживає лише 6000 чоловік**

Шаан є найбільшим містом Ліхтенштейну, але в столиці Вадуц, яка розташована лише приблизно за 11 миль від Шаана, мешканців ще менше: близько 5400 осіб.

➤ **Ліхтенштейн – єдина країна у світі, 100% території якої знаходиться в Альпійському регіоні**

Сім альпійських країн Європи — Австрія, Франція, Німеччина, Італія, Ліхтенштейн, Словенія та Швейцарія — це країни, які охоплюють Альпи, найвищий гірський масив, який повністю лежить у Європі.

Найнижча висота Ліхтенштейну становить понад 1400 над рівнем моря.

Зараз Ліхтенштейн приваблює туристів гірськолижними курортами взимку і пішохідними екскурсіями в Альпи влітку. Місцеві жартують: «У маленькій країні чудові краєвиди». Природа в Ліхтенштейні дійсно дивовижна – гірські вершини висотою до 2600 метрів, вкриті пухнастими ялинками, а рельєфний сніговий килим простягається далеко за горизонт.

Купують тури до Ліхтенштейну заради єдиної мети – щоб побачити та відвідати найвищу вертикальну позначку держави – гору Граушпіц, яка розташована на сході країни та має висоту 2 599 метрів за Балтійською системою.

➤ **Це друга найменш відвідувана країна в Європі**

За даними Всесвітньої туристичної організації, у 2018 році Ліхтенштейн відвідало лише 85 000 чоловік.

Найбільш цікавими для гостей князівства є такі пам'ятки Ліхтенштейну, як пам'ятники середньовічної архітектури, зимові курорти, а також відомий Музей поштових марок у Вадуці, де можна побачити понад 300 вітрин з марками, випущеними з 1912 року.

Зараз Ліхтенштейн у цій номінації поступається лише Сан-Маріно, а до цього це була найменш відвідувана країна в Європі.

➤ Нульовий державний борг та друге місце за ВВП

Хто б міг подумати, що ця «міні» держава казково багата. Справа в тому, що Ліхтенштейн – це країна з дуже низькими податками для іноземних компаній, як зараз прийнято говорити – офшор. Щоб зареєструватися в Ліхтенштейні і не платити податки, кожна компанія зобов'язана взяти в частку одного з місцевих жителів. Сьогодні кожен громадянин Ліхтенштейну отримує середню зарплату від 2-х іноземних компаній, тому кожен живе тут у своє задоволення, не напружуючись.

Співвідношення боргу до ВВП країни становить 0,5% , а національні та муніципальні бюджети мають загальний профіцит, згідно з Фондом державної політики та конституційного права Ліхтенштейну.

За розміром ВВП ця країна поступається лише Монако, де ВВП на душу населення становить 166 726 доларів, а приблизно одна третина населення – мільйонери.

Ліхтенштейн має процвітаючий сектор фінансових послуг та низку інших галузей, включаючи електроніку, харчову промисловість, виробництво металів та текстилю, стоматологічні вироби, оптичні прилади, кераміку та фармацевтику. Високоприбутковою галуззю є туризм.

➤ Країна, яку можна орендувати на добу

За 70 тисяч доларів можна на добу стати повноцінним правителем держави: публікувати свої закони, вводити власну валюту, перейменовувати населені пункти, влаштовувати свята. Словом, за свої гроші можна робити все, що душа забажає. Але рівно через 24 години дія документу, що дає право оренди країни, автоматично припиняється, і ви стаєте звичайним туристом, якого поліція має право депортувати з країни за будь-які порушення.

Про те, що Ви хочете тимчасово стати главою держави, необхідно завчасно повідомити владу Ліхтенштейну та надати детальний план своїх дій у званні монарха. Крім того, необхідно заздалегідь оформити всі документи, в яких будуть «закріплені» ваші укази та рішення.

У відповідних буклетах детально описано день монарха, який орендував країну. Тут, звісно, не тільки державні справи, а й помпезний виїзд із 150 запрошеними Вами гостями. Далі будуть відвідування музеїв, катання на конях столицею, дегустація найдорожчих вин з підвалів монарха (тобто князя) та багато іншого. Все, що відбувається, можна сфотографувати та зняти на відео.

Ліхтенштейн врахував, що юридично така оренда дозволяє змінювати політичну систему, фінансову систему, призначати та знімати чиновників. Тому, вони знайшли спосіб, як цього не допустити. Виявляється, кожен, хто хоче орендувати країну, зобов'язаний надати владі (принаймні за півроку до вступу на коронацію) детальний опис усіх своїх дій у годинах і хвилинах. А це означає, що затримка через щось із оформленням документів із піврічним відліком часу автоматично несе серйозні проблеми з в'їздом у Ліхтенштейн. Відомий лише один випадок, коли багатий репер Снуп Догг хотів орендувати Ліхтенштейн. При цьому він зіткнувся лише з труднощами з оформленням документів із датами на півроку вперед. Йому офіційно відмовили в оренді через плутанину з документами.

Формально на деякий час заборони орендувати державу немає. Але, насправді, є багато навмисно поставлених перешкод. Так у чому ж, власне, сенс проекту? Здається, Ліхтенштейн отримав безкоштовну чудову рекламу, яка приваблює туристів з усього світу.

➤ Єдиний мільярдер країни і 50% ВВП

Christoph Zeller, який був 13 років генеральним директором компанії із випуску стоматологічної продукції Ivoclar Vivadent AG, заробив \$ 3,1 млрд, а це половина ВВП крихітної європейської країни.

➤ Ліхтенштейн не має армії з 1868 року

Іноді до країни випадково проникає швейцарська армія, яка проводить навчання в лісі біля кордону з Ліхтенштейном.

➤ **Більше половини робочої сили Ліхтенштейну приїжджі**

За даними Ліхтенштейнського фонду публічної політики та конституційного права, наприклад, у 2016 році 54% робочої сили Ліхтенштейну приїздили на роботу з Швейцарії, Австрії та Німеччини.

➤ **У Ліхтенштейні немає аеропорту**

Ця країна настільки маленька, що її можна обійти за день, тому потрапити сюди можна тільки автобусом. Найближчий аеропорт розташований в Цюріху, приблизно за півтори години їзди від столиці Ліхтенштейну.

➤ **В Ліхтенштейні майже немає безробітних**

За даними Управління статистики Ліхтенштейну, рівень безробіття в країні становить 2,1%.

При цьому в країні зареєстровано понад 70 тисяч іноземних компаній. Головна цінність – насолоджуватися життям і не заважати іншим. Ця країна добре впоралася із завданням довести, що в сучасному світі розмір не має значення, що щастя і багатство не вимірюється кількістю танків і ядерних боєголовок. У цій першій мікроскопічній країні люди в 5 разів безпечніші, ніж у США. Головне багатство тут не нафта і газ, а люди і природа.

Тема 8. Люксембург

Люксембург (люксемб. *Lëtzebuerg*; фр. *Luxembourg*; нім. *Luxemburg*),

офіційна назва — **Велике Герцогство**

Люксембург (люксемб. *Groussherzogtum Lëtzebuerg*, фр. *Grand-Duché de Luxembourg*, нім. *Großherzogtum Luxemburg*) — держава у Західній Європі без виходу до моря. На півночі і заході межує з Бельгією, на сході — з Німеччиною, на півдні — із Францією. Її столиця, Люксембург — одна зі столиць Європейського Союзу (разом із Брюсселем, Франкфуртом-на-Майні та Страсбургом) та приймає Суд Європейського Союзу, найвищий судовий орган у ЄС. Її культура, населення та мови сильно переплітаються з сусідами, що робить країну по суті сумішню французької та німецької культур, що зображено на її офіційних мовах: французької, німецької та національної мови, люксембурзької. Неодноразові вторгнення Німеччини, особливо у Другій світовій війні, призвели до стійкого бажання країни бути посередником між Францією та Німеччиною і, серед іншого, до заснування Європейського Союзу.

Вважається, що історія Люксембургу починається в 963 році, коли граф Зигфрід придбав скелястий мис і його укріплення римської епохи, відомі як *Lucilinburhuc* («*маленький замок*»), і прилеглу до нього територію в Імператорського абатства св. Максиміана в сусідньому Трірі. Нащадки Зигфріда збільшували свою територію завдяки шлюбам, війнам та васальством. В кінці XIII століття графство Люксембургу панувало над значною територією. У 1308 році граф Генріх VII став римським королем, а згодом Імператором Священної Римської імперії. У часи високого середньовіччя з дому Люксембургів походило чотири імператори. У 1354 році Карл IV підняв статус графства до герцогства. Герцогство з часом стало частиною Бургундського кола, а потім однієї із сімнадцяти провінцій Габсбурзьких Нідерландів. Протягом століть місто та фортеця Люксембургу, що мали велике стратегічне значення, знаходячись

між Королівством Франції та територіями Габсбургів, поступово стало одним з найвідоміших укріплень в Європі. Після того, як графством володіли Людовик XIV та Марія-Терезія, Люксембург увійшов до складу Першої французької республіки та імперії при Наполеоні.

З площею 2586 км² це одна з найменших суверенних держав Європи. Станом на 2019 рік, у Люксембурзі проживало 626 108 осіб, що робить його однією з найменш населених країн Європи, однак країна має найвищі темпи приросту населення на континенті. Іноземці становлять майже половину населення Люксембургу. Як представницьку демократію з конституційним монархом, її очолює великий герцог Анрі, що робить країну єдиним у світі суверенним великим герцогством. Люксембург — розвинена країна з розвинутою економікою та одним із найвищих у світі ВВП на душу населення. Місто Люксембург зі своїми старими кварталами та укріпленнями було оголошено об'єктом світової спадщини ЮНЕСКО у 1994 році завдяки винятковому збереженню величезних укріплень та старого міста.

Люксембург у його сучасній формі вперше виник на Віденському конгресі 1815 року. Велике герцогство з його потужною фортецею стало незалежною державою під особистим володінням Віллема I з пруським гарнізоном для охорони міста проти чергового вторгнення Франції. У 1839 році, після потрясінь внаслідок Бельгійської революції повністю франкомовна частина Люксембургу була передана Бельгії, а частина люксембурзькомовної частини (окрім Арелерленда, району навколо Арлона) стала тим, що нині є Люксембургом.

Люксембург є членом-засновником Європейського Союзу, ОЕСР, ООН, НАТО та Бенілюксу. Місто Люксембург, яке є столицею та найбільшим містом країни, є резиденцією декількох установ та агентств Європейського Союзу. Люксембург був членом Ради Безпеки ООН у 2013 та 2014 роках, що було уперше в історії країни. Станом на 2020 рік громадяни Люксембургу мали безвізовий або візовий по прибуттю доступ до 187 країн

та територій, що ставить Люксембурзький паспорт на п'яте місце в у світі, поряд із Данією та Іспанією.

Географія

Країна розташована в Західній Європі, межує з Бельгією, Німеччиною і Францією. Разом з Бельгією і Нідерландами входить до Бенілюксу. На сході країна обмежується річкою Мозель. Рельєф — переважно горбиста піднесена рівнина, на півночі якої підносяться відроги Арденн (найвища точка — пагорб Кнайфф, 560 метрів). Загальна площа країни — близько 2586 км².

Більшість туристів бувають у Люксембурзі в рамках туру країнами цього регіону. Основні елементи програми: центр міста, палац герцога, Каземати, поїздка у вагончиках по долині Петруссії.

Клімат

У Люксембурзі переважає помірний тип клімату, перехідний від морського до континентального. Найспекотнішим місяцем є липень, у цей час в денні години повітря прогрівається до 22—24 градусів тепла, а вночі відзначається близько 12—14 градусів. Зима тут м'яка, найхолодніший місяць — січень. У січні вдень температура повітря коливається від 1 до 3 градусів тепла, вночі — від −3 до −1 градуса.

За рік на півдні країни випадає 760 мм опадів, а найбільша кількість опадів випадає на півночі країни — до 900 мм, взимку тут часті снігопади. Опади рівномірно розподілені впродовж року, невеликі максимуми спостерігаються в травні, червні та листопаді, грудні.

Навколишнє середовище

Згідно з індексом екологічної ефективності 2012 року, Люксембург є однією із найкращих країн у світі у галузі охорони навколишнього середовища, посівши 4 місце зі 132 оцінених країн. А у 2020 — посів 2 місце серед 180 країн.

Також Люксембург посідає 6 місце серед десятки найкращих міст для життя у світі за версією Mercer.

Позиція країни щодо екології направлена на скорочення викидів парникових газів на 55 % за 10 років і досягти нульових викидів до 2050 року, а також на збільшення власного органічного землеробства в 5 разів.

Історія

Нинішня територія Люксембургу була у складі провінції Бельгії Прима під владою Римської імперії. У V столітті н. е. контроль над нею встановили франки. Феодальне володіння виникло 963 року, коли один із наближених франкського короля, граф Зигфрід Люксембурзький побудував на місці сучасного міста фортецю Лютцельбург — найпотужнішу твердиню в Європі тих часів. 1083 року тут виникло графство у складі герцогства Верхня Лотарингія. 13 березня 1354 року воно отримало статус герцогства. Країна перебувала послідовно під владою Бургундії (1443 — 1506 рр.), Іспанії (1506 — 1684 рр.), Франції (1684 — 1697 рр.), Іспанії (1697—1714 рр.), Австрії (1714 — 1795 рр.), Франції (1795—1815 рр.).

Віденський конгрес 9 червня 1815 року утворив Велике герцогство Люксембург і передав його управління на правах особистої унії королю Нідерландів. Під час повстання 1830 року Люксембург став на бік Бельгії. 1839 року Люксембург розділювався: західні валлонські регіони відійшли до Бельгії, а решта території залишилася під владою Нідерландів. Герцогству надано право самоврядування. Впродовж 1842—1919 років Люксембург перебував у митному союзі з Німеччиною. 1876 року Люксембург набув статусу «вічно нейтральної держави», згідно з рішенням Лондонської конференції. 17 жовтня 1868 року прийнято конституцію. Король Нідерландів Віллем III помер 23 листопада 1890 року, не маючи нащадка за чоловічою лінією.

Відтоді Нідерланди і Люксембург очолюються представниками різних гілок королівської родини Нассау. Німеччина окупувала Люксембург під час обох

світових воєн. У неї нібито були наміри анексувати Люксембург, але їх здійсненню завадив загальний страйк 1942 року. Статусу нейтралітету було покладено край 1949 року, коли Люксембург приєднався до НАТО. Великий герцог Жан став главою держави 12 листопада 1964 року, після того, як його мати — велика герцогиня Шарлотта зрелася престолу. Матері на той час було 68 років, синові — 43. З 2000 року, коли Жан зрікся престолу, головою держави є його син Анрі.

Люксембург уклав економічний союз із Бельгією 1921 року. Нідерланди приєдналися до нього 1948 року, і цей союз одержав назву Бенілюкс. Він став першою зоною вільної торгівлі в Європі. Люксембург був і серед засновників Європейського співтовариства. Соціалістичний коаліційний уряд перебував при владі з 1984 року. 1989 року Люксембург відзначив 150-річчя своєї незалежності. 7 жовтня 2000 року після зречення з престолу батька (через похилий вік) трон посів великий герцог Анрі.

Державний лад

Державний лад Люксембургу — конституційна спадкова монархія.

Голова держави — великий герцог Анрі (при владі з осені 2000 року). Відповідно до конституції (що діє з 1868 року), він одноосібно здійснює всю повноту виконавчої влади: визначає порядок організації уряду, його склад, затверджує закони, призначає на цивільні й військові посади, командує збройними силами, укладає міжнародні договори тощо.

Решта функцій виконавчої влади належить уряду, що призначається великим герцогом у складі голови (державного міністра) і міністрів. Найвищий орган законодавчої влади — однопалатний парламент (палата депутатів), обирається населенням на 5 років шляхом загальних прямих виборів за системою пропорційних представництв. Право голосу надається всім громадянам, що досягли 18 років. Управління в округах здійснюється комісарами, в кантонах — бургомістрами. Органами самоврядування в комунах є виборні ради.

У судову систему входять мирові судді, окружні суди й Верховний суд. Консультативний орган з питань права і вищий адміністративний суд, що призначається великим герцогом, — Державна рада.

Адміністративний поділ

Округи Люксембургу

Столиця Люксембургу — місто Люксембург.

Найбільші міста Люксембургу: Люксембург (76 тис. осіб), Еш-сюр-Альзетт (24 тис. осіб), Діфферданж (15,7 тис. осіб), Дюделанж (14,7 тис. осіб).

В адміністративному плані Люксембург поділяється на три округи Дікірх, Гревенмахер та Люксембург, котрі, своєю чергою, поділяються на 12 кантонів (подані зі столицями):

1. Віанден — місто Віанден
2. Вільц — місто Вільц
3. Гревенмахер — місто Гревенмахер
4. Дікірх — місто Дікірх
5. Еш — місто Еш-сюр-Альзетт
6. Ештернах — місто Ештернах
7. Капеллен — місто Капеллен
8. Клерво — місто Клерво
9. Люксембург — місто Люксембург

10. Мерш — місто Мерш
11. Реміх — місто Реміх
12. Роданж — місто Роданж

До складу кантонів Люксембургу входять 118 комун (міських і сільських).

Промисловість

Основні галузі промисловості: гірничодобувна, чорна металургія, машинобудування, металообробна, хімічна, шкіряна, цементна, фаянсова, деревообробна, швейна, харчова, електротехнічна. За виробництвом сталі на душу населення країна посідає перше місце у світі. Останню домну загасили 1997 р., і нині сталь виплавляють в електропечах. У промисловості сильні позиції має іноземний капітал.

Сільське господарство

В аграрному секторі зайнято лише 5 % робочої сили. Продуктами сільського господарства є овес, картопля, ячмінь, троянди, фрукти, вина. За обсягом товарної продукції рослинництво значно поступається тваринництву. Розводять велику рогату худобу, коней, свиней тощо. Ферми бувають мішаного типу. Трапляються і виключно молочні ферми.

Транспорт

Довжина залізниць — 275 км, автошляхів — понад 5 тис. км. Авіакомпанії «Люксер» і «Карголюкс» обслуговують міжнародні авіалінії. У країні тільки один міжнародний аеропорт — Люксембург-Фіндел (IATA: LUX, ICAO: ELLX).

У лютому 2020 року уряд країни оголосив, що проїзд у громадському транспорті стане безкоштовним. Це зроблено для того, щоб розвантажити дороги країни. Станом на 2020 рік у Люксембурзі 650 авто на 1000 осіб населення.

29 лютого 2020 року Люксембург став першою країною, яка запровадила безкоштовний громадський транспорт, що майже повністю фінансуватиметься за рахунок податкових надходжень.

Зовнішня торгівля

Країна — важливий міжнародний банківський центр. Є побоювання, що уніфікація фіскального законодавства Європейського Союзу призведе до втрати Люксембургом його унікального становища як провідного фінансового центру світу. Певні надходження країна має від туризму. Люксембург експортує 90 % своєї продукції. Основні експортні товари — сталь (2/3 експорту) і металовироби. Імпортують зерно, машини, нафту, залізну руду, вугілля. Головні зовнішньоторговельні партнери — країни Європейського Союзу.

Зайнятість

Сільське господарство — 3 %, промисловість — 37 %, сфера послуг — 60 %. Обробляється 24 % площі. Основні с/г продукти: м'ясо, молоко, вовна, зерно, овочі, фрукти. Долина Мозеля відома виноградом і винами. Провідна галузь промисловості — чорна металургія.

У митному союзі з Бельгією. Місто Люксембург — одна з трьох столиць ЄС (Європейський парламент, фінансові та судові установи). Грошова одиниця — євро. 360 тисяч туристів і 290 мільйонів доларів прибутку. Архітектурна спадщина середньовіччя. У списку ЮНЕСКО — стародавні квартали та фортифікаційні споруди міста Люксембурга.

Населення

Основне населення Люксембургу — люксембуржці. Говорять люксембурзькою мовою німецької групи індоєвропейської сім'ї. Поширені також німецька та французька мови. Писемність на основі

латинського алфавіту. Переважна кількість віруючих — католики, є протестанти.

Загальна чисельність населення 473 тис. осіб, в тому числі в Люксембурзі 285 тис. осіб. Велику частку населення країни становлять іноземці — португальці, італійці, французи, німці та інші.

Мови

У Люксембурзі використовується три мови. Люксембурзька мова, яка раніше вважалась одним з діалектів німецької, є мовою, яку більшість Люксембуржців вчать з раннього дитинства у себе вдома. У початкових школах викладають в основному люксембурзькою, в середніх школах — французькою або німецькою. Люксембуржці володіють люксембурзькою та французькою мовами на рівні рідної мови, більшість володіють, більшою чи меншою мірою, німецькою. Газети друкують статті переважно німецькою мовою, але часто також французькою і люксембурзькою. Люксембурзькі канали телебачення мовлять майже виключно люксембурзькою, але доступні також іноземні канали французькою та німецькою мовами. Відповідно до численних досліджень, 75 % люксембуржців щодня спілкуються люксембурзькою, молодь пише текстові повідомлення цією мовою, люксембурзька звучить і в роботі парламенту, хоча всі закони написані французькою мовою. Для набуття громадянства необхідно скласти державний іспит з люксембурзької мови. Крім того, 13 % людей (в основному португальських іммігрантів) володіють португальською, досить поширені також знання англійської. Люксембурзька мова була стандартизована тільки в сімдесятих роках і з того часу переживає відродження, також і серед молодого покоління.

Цікаві факти про Люксембург.

- Столиця Люксембурга — місто Люксембург.
- Чисельність населення Люксембурга становить — 576 тисяч осіб.
- Люксембург межує з такими країнами: Бельгія, Німеччина, Франція.
- Офіційні мови: люксембурзька, французька, німецька.
- Площа Люксембурга становить усього — 2 586 км². *(Для порівняння, площа нашої Чернівецької області становить — 8 097 км². Це найменша область України)*
- Попри свої маленькі розміри, Люксембург є найбагатшою країною у світі. Цей показник вираховується з ВВП (валовий внутрішній продукт) на душу населення. І для Люксембурга показник просто величезний — 104 тисячі доларів на людину!
- Не дивно, що Люксембург лідирує в рейтингу найвищих мінімальних заробітних плат серед країн Євросоюзу. Працівники в цій країні мають отримувати не менше 2000 євро на місяць.
- Люксембург є єдиним у світі Великим Герцогством. Держава стала такою після поразки Наполеона в 1815 році й залишається такою донині. Управляється держава великим герцогом Анрі.
- Люксембург є однією з дванадцяти країн-засновників НАТО, й однією із шести країн-засновників Євросоюзу.
- Половина офіційних співробітників Люксембурга не є жителями цієї країни. Вони їздять на роботу з Бельгії, Німеччини і Франції. Жителів інших країн залучають вигідні умови Люксембурга й хороша охорона здоров'я.
- Одне з найголовніших туристичних місць у Люксембурзі — знамениті Каземати Бок. Це ціла підземна мережа тунелів протяжністю 17 кілометрів, які прорубані в скелі під містом Люксембург. Будівництво було почато ще в 1644 році й поступово розширювалося. У роки Другої

світової війни Каземати використовувалися як бомбосховище й переховували 30–35 тисяч осіб.

- У Люксембурзі розташовано понад 200 банківських закладів — більше, ніж у будь-якому іншому місті світу.
- У Люксембурзі проживає приблизно 170 національностей, а майже половина населення є іммігрантами. Найбільша частина — португальці, їх тут проживає приблизно 16,4 % від усього населення.
- Жителі країни зазвичай говорять трьома мовами, люксембурзькою, німецькою та французькою. У дитячому садку діти говорять люксембурзькою, у початковій школі — французькою й німецькою, у середній — англійською. У ЗМІ та повсякденному житті поширені французька, португальська, англійська, німецька та люксембурзька. Парламент країни використовує люксембурзьку, а закони написані французькою.
- Люксембург є податковою гаванню для багатьох великих компаній. Тут одні з найнижчих податкових ставок у світі, що робить герцогство сприятливим для ведення бізнесу.
- Прем'єр-міністр Люксембурга Ксав'є Бетель став першим у Євросоюзі лідером країни, який вступив в одностатевий шлюб. Уряд країни схвалив одностатеві шлюби у 2015 році.
- Хоча ця країна є світською, за статистикою велика частина населення вважає себе римськими католиками. Решта відносять себе до протестантів, євреїв і мусульман.
- У Люксембурзі одна з найвищих виборчих явок у Європі — 91 %.
- У цій країні є район, який називається Маленька Швейцарія. Таке прізвисько цей шматочок Люксембурга (7 % від усієї площі) отримав через схожість зі швейцарським пейзажем. Тут є густі ліси, струмки, водоспад, крихітні села і зруйновані замки.
- Відомо кілька версій про походження назви країни. За однією — вона утворилася від імені стародавньої фортеці «Лутцебург». У 963 році, коли

граф Зігфрід купив собі володіння на цьому місці, вони стали називатися «Люцлінбургус». А вже в середні віки, під впливом французької мови з'явилася нинішня назва «Люксембург». За другою версією назва держави походить із німецької «маленький замок».

- Старі квартали міста Люксембург (столиця країни) входять у число об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Причиною внесення в цей почесний список стала величезна кількість історичних пам'яток і постаментів, що збереглися у відмінному стані.
- Національна кухня Люксембурга являє собою суміш французької та німецької. Традиційними стравами є картопляні млинці, сливовий пиріг, зелений суп із квасолі й картоплі, копчений свинячий окіст з овочами.
- Ця країна славиться своїми винами й постійно лідирує у всіх виноробних рейтингах. Одне з найпопулярніших вин, Crémant de Luxembourg, практично щорічно завойовує золоті і срібні медалі.
- Ресторан Chiggeri потрапив у Книгу рекордів Гіннеса у 2009 році як володар найдовшої винної карти у світі. Цей люксембурзький заклад пропонує на вибір 1 746 сортів вин.
- Люксембург перемагав на музичному конкурсі «Євробачення» п'ять разів.
- Люксембург входить у число найбільш безпечних країн у світі, житель цієї країни має найменше шансів бути застреленим. У цій країні всього дві в'язниці!
- Щільна дорожня й магістральна мережа в Люксембурзі абсолютно не заважає рости лісам. Так, на третину держава покрита лісами.
- За рівнем грамотності жителі Люксембурга стоять на першому місці у світі, демонструючи 100 відсотковий показник.

Тема 9. Німецька мова та її варіанти

Німецька мова (*Deutsch, deutsche Sprache*) — германська мова індоєвропейської мовної сім'ї. Державна мова у Німеччині, Австрії, Швейцарії, Ліхтенштейні, Люксембурзі та Бельгії. Одна з офіційних мов ЄС. Рідна мова німців та німецьких етнічних менших Європи. Має понад 120 мільйонів носіїв. Близька до нідерландської, данської, шведської, норвезької, англійської.

Використовує на письмі німецьку абетку на основі латинської. Головна мова філософії і науки в XIX — першій половині XX ст., через що її переносно називають мовою Гете, Канта, Гегеля. Одна з найбільш популярних європейських мов нарівні з англійською, іспанською, італійською та французькою. Нею написана друга за величиною після англійської кількість наукових праць, художніх творів та публіцистичних текстів.

Як офіційна головна мова

- Німеччина (близько 81 млн носіїв)
- Австрія (7,5 млн носіїв)
- Ліхтенштейн

Як одна з офіційних мов

- Бельгія (поряд з французькою та нідерландською)
- Італія (на рівні регіону Південний Тіроль, поряд з італійською; близько 300 тис. носіїв)
- Люксембург (близько 300 тис. носіїв; використовується нарівні з люксембурзькою та французькою)
- Швейцарія (75 % німецька, 4-6 млн носіїв, використовується нарівні з французькою, італійською та ретороманською)

Як мова національних меншин

Рівень знання німецької мови в ЄС та Швейцарії

- Бразилія — 1 900 000
- США — 1 483 100
- Франція — 1 200 000
- Росія: Європейська частина — 75 000, Сибір — 767 300
- Казахстан — 358 000
- Аргентина — 300 000
- Парагвай — 200 000
- Польща — 173 000
- Австралія — 150 000
- Чилі — 150 000
- Угорщина — 145 000
- Канада — 128 350
- Румунія — 70 000
- Чехія — 50 000
- Нідерланди — 47 775
- Україна — 38 000
- Намібія — 30 000
- Данія — 20 000
- Словаччина — 12 000
- Хорватія — 11 000
- Молдова — 7300
- Латвія — 3780
- Естонія — 3460
- Литва — 2060

Варіанти мови

Діалекти

Нижньонімецькі діалекти

Середньонімецькі діалекти

Південнонімецькі діалекти

Усі німецькі діалекти належать до західногерманського діалектного континууму, до якого входить також нідерландська мова. На території сучасних Німеччини, Австрії, Швейцарії, Люксембурга, Ліхтенштейна, Італії і Нідерландів вирізняють три великі групи діалектів: нижньонімецькі (*Niederdeutsch*), середньонімецькі (*Mitteldeutsch*) і південнонімецькі (*Oberdeutsch*), причому останні дві групи прийнято розглядати у складі верхньонімецьких діалектів, мовним кордоном яких на півночі є Бенратська межа Лінія Бенрат. Окремі діалекти та мовні варіанти, що входять в кожен з цих груп, мають окрім географічних також мовні відмінності, що виникли під впливом багатьох чинників: культурних, географічних та історичних. Свої особливості у фонетиці і лексиці мають австрійський та швейцарський варіанти, для яких характерні інша артикуляція початкових *p*-, *t*-, *k*-, вживання в мові іноземних слів, австріцизмів і гельвецизмів та інші особливості, не характерні для німецької мови Німеччини.

Нижньонімецькі діалекти

Нижньонімецька група діалектів (*Niederdeutsch, Plattdeutsch*) поширена на півночі Німеччини і в східній частині Нідерландів. Ніжньофранкські діалекти зазвичай виділяють (як діалекти нідерландської мови) в окрему групу. У списку наведено всі великі діалекти цієї групи без розрізнення області їхнього поширення. Нижньосаксонські, які також називають західно-нижньонімецькими, і східно-нижньонімецькими діалектами, об'єднуються поняттям нижньонімецька мова. Західні діалекти цієї мови відрізняються від східних насамперед у історичному контексті, оскільки мови сходу певний час зазнавали потужного впливу слов'янських мов. Деякі діалекти східно-нижньонімецького простору перетинаються з східно-середньонімецькими діалектами.

- **Ніжньофранкський** (*Niederfränkisch*^[del])

* Голландський (*Holländisch*)

- * Брабантський (*Brabantisch*)
- * Фламандський (*Flämisch*)
- * Лімбургійська (*Limburgisch*)
- * зеландські (*Seeländisch*)
- * Нижньорейнський (*Niederrheinisch*)
- **нижньосаксонський** (*Niedersächsisch*)
- * Вестфальський (*Westfälisch*)
- * Остфальський (*Ostfälisch*)
- * Північно-нижньосаксонський (*Nordniedersächsisch*)

- **Східно-нижньонімецький** (*Ostniederdeutsch*)
- * Марксько-бранденбурзький (*Märkisch-Brandenburgisch*)
- * Мекленбурзько-померанський (*Mecklenburgisch-Vorpommersch*)
- * Задньопомеранський (*Hinterpommersch*)
- * Ніжньопрусський (*Niederpreußisch*)

Середньонімецькі діалекти

Середньонімецька група діалектів поширена в середній частині Німеччини, причому область її розповсюдження являє собою вузьку смугу, що відокремлює нижньонімецький діалекти від південнонімецьке. Середньонімецькі діалекти, як і північна група, діляться на дві частини — західну і східну. Західна здебільшого включає франкські діалекти, що тривають до південнонімецького простору. У східній частині переважають тюрінзько-верхньосаксонські діалекти, що займають великі території на захід від лужицької діалектної групи.

- **Західно-середньонімецькі** (*Westmitteldeutsch*)
- * Середньофранкський (*Mittelfränkisch*)
- * Рейнсько-франкський (*Rheinfränkisch*)
- * Гессенський (*Hessisch*^l)

- **Східно-середньонімецькі** (*Ostmitteldeutsch*)

- * Берлінсько-бранденбурзький

- * Лужицький (*Lausitzisch*)

- * Тюрінгсько-верхніосаксонський

- ** Саксонський (верхніосаксонський) (*Obersächsisch*, вкл.: “*Meißenisch*, частково “*Osterländisch*)

- * Сілезький (*Schlesisch*)

- * Верхньопрусський (*Hochpreußisch*)

Південнонімецькі діалекти

Південнонімецька група діалектів поширена в південній частині Німеччини, в Швейцарії та Австрії. Північна частина південнонімецького простору охоплена східно- і південнофранкськими діалектами, що належать до великої групи франкських діалектів, продовжуються на північно-заході до Нідерландів та Бельгії. Відповідно, західну і східну частину займають дві найбільші групи — алеманські і баварські діалекти

- **Верхньофранкський** (*Oberfränkisch*)

- * Східно-франкський (*Ostfränkisch*)

- * Південно-франкський (*Südfränkisch*)

Алеманський / Швейцарський (*Alemannisch / Schweizerdeutsch*)

- * Швабський (*Schwäbisch*)

- * Ніжньоалеманський (*Niederalemannisch*)

- * Верхньоалеманський (*Hochalemannisch*)

- * Гірськоалеманський (*Höchstalemannisch*)

Баварський (*Bairisch*)

- * Північно-баварський (*Nordbairisch*)

- * Средньобаварський (*Mittelbairisch*)

- * Південно-баварський (*Südbairisch*)

Під **різновидом мови** (нім. *Varietät*) у загальному сенсі розуміють функціонуючу в певний час, в певному місці і в певній групі людей варіант мови, має деякі відмінності від інших варіантів. Інакше кажучи, будь-яка мова (в силу своєї неоднорідності, плюрицентричності) можна розділити на складові його великі варіанти, що характеризуються особливостями фонетики, граматичної будови, лексики та слововживання.

У німецькому мовознавстві під виразом «різновид мови» у вузькому сенсі прийнято розуміти національні мовні варіанти (*Staatsvarietät*) з урахуванням їх належності до певних діалектів. У широкому сенсі до різновидів німецької мови можна зарахувати всі варіанти, включаючи власне стандартна німецька мова, побутово-розмовні форми, національні варіанти, діалекти і групи діалектів, соціо- і регіолекти, контактні мови і т. д.

Літературна мова

У всіх німецькомовних країнах визнана стандартна (літературна) німецька мова (*Standarddeutsch, deutsche Literatursprache*), який в залежності від країни має власні особливості. Саме цей варіант увазі, коли говорять про німецькою мовою. Поняття «стандартна мова» (*Standardsprache*) і «літературна мова» (*Literatursprache*) нерівнозначні, однак розглядаються як синоніми, якщо мова йде про позначенні єдиної мови всіх носіїв німецької мови.

Стандартна мова — це кодифікована мова, для якої характерні чіткі правила. У цьому ключі поняття «стандартна німецька», званий також високонімецьким, і «стандартний варіант» збігаються, оскільки і те, і інше означає нормований німецьку мову по відношенню до його ненормованим діалектів або побутово-розмовних форм. Літературна мова — це мова літератури, тому дане поняття слід відносити виключно до письмової мови німецької літератури. Зовсім інше значення надається поняттю загальнонімецької мови (*Gemeindeutsch*), яка позначає мову для всіх без винятку німецькомовних країн безвідносно до особливостей його вживання в кожній з них. Різноманітність термінології, що позначає форми німецької

мови, часто викликає плутанину, так як кожен лінгвіст розуміє їх по-своєму або вкладає в кожне поняття свій вузький зміст.

Національні варіанти

Німецька мова у кожній країні має власні особливості вживання. Так, у південно-мовному просторі швейцарці німецькомовних кантонів використовують власний швейцарський варіант (*Schweizer Hochdeutsch*), що сформувався під впливом алеманських діалектів. Для нього характерне використання гельвіцизмів. В Австрії з часом сформувався австрійський варіант німецької мови (*Österreichisches Deutsch*), що має також власні фонетичні та лексичні особливості, зокрема — наявність австріцизмів. До обох варіантів зазвичай застосовується поняття «національний варіант».

Найбільше число різновидів зосереджено в Федеративній республіці Німеччини, на території якої розташовані всі три діалектні групи (південнонімецька, середньонімецька, нижньонімецька), а також нижньофранкські діалекти на північному заході, на кордоні з Нідерландами. Єдиної мови для всіх німців з одними тевтонізмами не існує, однак для позначення німецької мови в Німеччині часто вживають поняття бундесдойч (*Bundesdeutsch*).

Також власні варіанти німецької мови поширені в Ліхтенштейні, Люксембурзі, Східній Бельгії, Південному Тіролі. Однак через відсутності норм або з інших причин їх не відносять до самостійних варіантів. За Аммону, кожен з варіантів цих країн формувался у власному середовищі, ввібрав в себе специфіку життя кожного народу, піддавався впливу різних мовних і соціальних чинників, що призвело до відносної відособленості варіантів один від одного, а також до складнощів у взаєморозумінні носіями діалектів та варіантів один одного.

Австрійський варіант

Нормування австрійського варіанту сталося в 1951 році з появою Австрійського словника, хоча реальні відмінності між німецьким в Німеччині та німецьким в Австрії з'явилися ще в XVIII столітті і, мабуть, розвивалися при Габсбургах. Вперше увагу на це звернув лінгвіст Йоганн Зігмунд Попович. Після відділення Австро-Угорщини тенденції до посилення мовного сепаратизму зросли, і їх не змогли зупинити проходили двічі (в 1876 і в 1901) орфографічні конференції. Незважаючи на те, що Австрійська конституція в ст. 8 не вказує на права варіанти, його реальне поширення досить широко.

Швейцарський варіант

На відміну від австрійського варіанту, швейцарський займає ще більш сильні позиції, так як сфера його вживання значно ширше. Варіант використовують як у розмовній, так і на письмі (зокрема, в ЗМІ, рекламі та управлінні). Вважається, що варіант розвивався з швейцарського діалекту, який, у свою чергу, є одним з алеманнських діалектів. Свою роль у розвитку варіанти відіграли запозичення. Варто також зауважити, що (як і у випадку з австрійським варіантом) статус швейцарського варіанту не закріплений у ст. 70 Конституції.

Бундесдойч

Від австрійського та швейцарського варіантів виразно відрізняється варіант німецької мови в Німеччині, званий «бундесдойч». У повсякденному сенсі ця назва означає «німецький федеральний», тобто німецька мова ФРН. До возз'єднання Німеччини в 1990 році бундесдойч протиставлявся також мови в НДР, для якого були характерні власні лексичні особливості.

Діалекти

Під різновидом мови (нім. *Varietät*) у загальному сенсі розуміють функціонуючу в певний час, в певному місці і в певній групі людей варіант мови, має деякі відмінності від інших варіантів. Інакше кажучи, будь-

яка мова (в силу своєї неоднорідності, плюрицентричності) можна розділити на складові його великі варіанти, що характеризуються особливостями фонетики, граматичної будови, лексики та слововживання.

Істотним критерієм діалекту є його обмеженість ізоглосами, що відрізняє його від національного варіанта, межі якого — територіально-політичні. Діалект має власне поділ, незалежно від країни поширення. При такому підході стає очевидним, що один і той же діалект може розглядатися в рамках відразу двох національних варіантів. Наприклад, нижньо- і верхньоалеманські діалекти поширені на території Швейцарії і Німеччини, проте в Швейцарії ці діалекти віднесені до швейцарського діалекту (і побічно — до швейцарського варіанту), а в Німеччині вважаються «федеральними».

Існують і інші складності розмежування діалекту від інших різновидів, які вирішуються науковим консенсусом або традицією. Наприклад, берлінський діалект, який можна розглядати як суміш декількох розмовних мов, нижньонімецької мови з східно середньо німецькими діалектами (і з великим впливом останніх), може бути розглянутий як регіолект (подібно рейнландському), але традиційно іменується діалектом. Також один діалект може бути розбитий на два ідіома, причому один залишається діалектом у своєму буденному розумінні, а другий виділяється в контактний мову, креол чи іншу різновид. Прикладами таких діалектів можуть служити пфальцького і пенсільванський, хунсрюкський німецький і хунсрюкський в Бразилії, нижньопрусський і платська німецька мова менонітів Росії.

Діалектні зони німецької мови

Структура німецьких діалектів, описувана ще першими діалектологами, навряд чи може бути справедлива на сьогоднішній день. Діалектна обстановка постійно змінюється, одні діалекти асимілюють інші, що провокує постійні зрушення на діалектологічній карти (саме з початком

складання атласів і відходу від суто анкетних методів ця ідея взяла гору у діалектології).

Весь німецькомовний простір входить до західнонімецького діалектного континууму, куди також входить і нідерландська мова. З останнім німецька мова має тісні історичні зв'язки^[11]. На півночі Німеччини, вище ізоглоси *taken/machen*, поширені нижньонімецькі діалекти, які включають нижньофранкські, нижньосаксонські і східно нижньонімецькими діалектні групи. Перші дві зустрічаються як у Нідерландах, так і в Німеччині. Південніше лінії *taken/machen* лежать верхньонімецькі діалекти, які зазнали другої перебії приголосних. В їх число входять південнонімецькі діалекти, що включають швабско-алеманську, баварську і верхньофранкську діалектні групи, а також середньонімецькі діалекти, в числі яких гессенські, середньофранкські, тюринзькі, сілезькі, лужицькі, берлінсько-бранденбурзькі діалекти.

Побутово-розмовна мова

Побутово-розмовна німецька мова — досить складне соціолінгвістичне явище, визначення якого досі є предметом запеклих суперечок мовознавців і соціолінгвістів. У загальному сенсі побутово-розмовна мова є чимось середнім між діалектами і літературною мовою. А. В. Домашнєва виділяє п'ять видів побутово-розмовної мови: локальні розмовні форми; форми, близькі до діалектів; міські побутово-розмовні мови; літературний побутово-розмовна мова; діалекти. Найбільший інтерес серед них представляють перші чотири, так як діалекти володіють більшою самостійністю.

Цікаві факти про німецьку мову

Німецька мова відіграє важливу роль в суспільно-економічному житті Європи та всього світу в цілому. Її як англійську та французьку мову вивчають у багатьох країнах світу.

1. Слово deutsch походить від давньонімецького diutisc, яке означає «говорити мовою народу» або «народний».
2. Свого часу німецький винахідник Йоганн Гутенберг зробив величезний прорив у друкарстві, що вплинуло на всю історію людства. Він винайшов так званий «європейський спосіб друкарства» за допомогою рухливих літер. І звісна річ перші книги які він надрукував були німецькою мовою.
3. Сьогодні майже кожна 10 надрукована книга у всьому світі, видана німецькою мовою.
4. До застосування латинських літер в німецькій мові для письма використовували руни, які вийшли з ужитку лише після приходу християнства.
5. Згідно досліджень «Ethnologue: Languages of the World» (Етнолог: мови світу) — найвідомішого міжнародного довідника з мов світу 2016 року, понад 75 мільйонів людей у всьому світі вважають німецьку рідною мовою, та ще приблизно стільки ж володіють на рівні другої мови. Таким чином німецька на тринадцятому місці серед усіх мов світу та має офіційний статус не лише у Німеччині, а й у Швейцарії, Австрії, Люксембурзі та Бельгії.
6. Найбільше національних меншин які спілкуються німецькою проживає в Бразилії понад 1 900 000 людей, для порівняння в Україні всього близько 38 тисяч.
7. В Аргентині мешканці Буенос-Ареса спілкуються мовою бельгранодойч — суміш німецької та іспанської мови. Назву мова «бельгранодойч» отримала завдяки району Бельграно де в ХХ столітті жила німецька діаспора.
8. Одним з найбільш кумедних фразеологізмів у німецькій мові є «Das ist nicht dein Bier», який дослівно перекладається, як «Це не твоє пиво» і вживається німцями в значенні «Це не твоя справа» або «Не лізь у не свою справу».
9. Якщо німецькою прописом записувати числа то часом можна отримати дуже довгі слова. Числа літерами до мільйона, німці записують одним

словом. Наприклад якщо записати число 999999 прописом німецькою мовою то отримаємо слово яке складається з 57 букв: neunhundertneunundneunzigtausendneunhundertneunundneunzig.

10. Слово «gift» в англійській та німецькій мові мають абсолютно різні значення. Якщо в англійській «gift» це «подарунок» то німецькою воно означає «отрута». Тому німці купляють «gift» переважно для пацієнтів і тарганів, а не для своїх коханих та родичів.

Практичне заняття 1

Географічне положення та населення Німеччини

Теоретичні питання:

1. Зі скількома та якими країнами межує Німеччина?
2. Покажіть на географічній карті природні кордони та крайні точки Німеччини.
3. Знайдіть на карті найважливіші острови Німеччини.
4. Якими ландшафтами характеризується рельєф країни?
5. Назвіть та покажіть на карті річки та озера Німеччини. Чому більшість річок течуть з півдня на північ?
6. Як називається найдовша річка? Де вона бере свій початок і куди впадає?
7. Покажіть на карті гірські масиви та найвищу гору Німеччини. Яка її висота?
8. Як можна охарактеризувати клімат Німеччини?
9. Як розміщено населення по території Німеччини?
10. Що означає агломерація? Назвіть агломерації Німеччини.
11. Чому жителі переїжджають із сільської місцевості у міста? Яка тенденція спостерігається зараз?
12. Покажіть на карті всі федеральні землі та їхні столиці.

Практичні завдання:

1. Прочитайте текст “Von der Ostsee zur Wartburg” та покажіть маршрут на карті. Розробіть власний маршрут по Західній Німеччині.

Von der Ostsee zur Wartburg	
Die Reise beginnt in Lübeck , kurz vor der Grenze zu Mecklenburg-Vorpommern, dem nördlichsten der neuen Bundesländer. Die Route führt zunächst fast 350 Kilometer an der abwechslungsreichen Ostseeküste entlang; eine Strecke, die man übrigens auch gut mit dem Fahrrad zurücklegen kann. Auf der Strecke liegen berühmte alte Hansestädte wie Wismar , Rostock oder Stralsund und bekannte Seebäder wie Kühlungsborn, Ahrenshoop oder Heringsdorf kurz vor der polnischen Grenze. Auf jeden Fall sollten Sie auf der zauberhaften Insel Rügen mit ihren schönen Stränden und den berühmten weißen Kreidefelsen Station machen.	Natur ein riesiges grünes Venedig gebaut hätte. Stundenlang kann man auf langen Kanälen und Seitenarmen der Spree Boot fahren. Weiter nach Süden geht die Reise nach Dresden . Hier sind Baustile wie Barock und Rokoko mit dem Elbufer zu einem Gesamtkunstwerk zusammengeschmolzen, was der Stadt den Beinamen „Elb-Florenz“ verschafft hat. Das berühmteste und eines der prächtigsten Bauwerke der europäischen Barockarchitektur ist der „Zwinger“ aus dem frühen 18. Jahrhundert. Opernfreunde sollten sich auf jeden Fall einen Abend für den Besuch der Semperoper frei halten. Von Dresden aus lohnt sich ein Abstecher nach Meißen mit seiner weltberühmten Porzellanmanufaktur. Wanderfreunde werden von dem nahe gelegenen Elbsandsteingebirge , der „Sächsischen Schweiz“, begeistert sein. Auch die schöne Mittelgebirgslandschaft des Erzgebirges an der deutsch-tschechischen Grenze ist von Dresden aus schnell zu erreichen.
Von Rügen geht die Reise nach Süden. Als erholsamer Zwischenstopp bietet sich die Mecklenburger Seenplatte etwa 100 Kilometer nördlich von Berlin an. Hier befindet sich das größte Naturschutzgebiet Deutschlands mit vielen seltenen Pflanzen- und Vogelarten. Die vielen Seen laden zum Baden, Segeln oder Bootfahren ein, allen voran die Müritz, der mit ca. 117 km ² größte See.	Unser nächstes Etappenziel ist Weimar , die Stadt der klassischen deutschen Literatur und Kulturhauptstadt Europas 1999. Von etwa 1770 bis 1830 war Weimar ein glanzvolles kulturelles Zentrum. Dort wirkten unter anderem die Dichter Friedrich Schiller und Johann Wolfgang von Goethe, an die heute ein Denkmal vor dem Deutschen Nationaltheater erinnert. Hier tagte 1919 die deutsche Nationalversammlung und gab der Weimarer Republik (1919–1932) ihren Namen.
Die nächste Station ist Berlin . Hier können Sie Geschichte und Kultur tanken, z. B. in einem der mehr als 30 Theater der deutschen Hauptstadt und in zahlreichen Museen. Nirgendwo anders sind aber auch die Probleme des Zusammenwachsens von Ost und West so deutlich sichtbar wie in Berlin, das 28 Jahre durch die Mauer geteilt war. Von Berlin aus lohnt sich ein Ausflug nach Potsdam , der Hauptstadt des Bundeslandes Brandenburg. Besonders sehenswert sind das Schloss und der Park von Sanssouci aus dem 18. Jahrhundert.	Im thüringischen Eisenach endet unsere Reise. Hier wurde 1685 der Komponist Johann Sebastian Bach geboren. Auf der nahe gelegenen Wartburg hielt sich 1521/22 Martin Luther versteckt. Dort übertrug er das Neue Testament ins Deutsche und begründete damit die neuhochdeutsche Schriftsprache.
Südlich von Berlin treffen Sie auf eine Landschaft, die in Europa einmalig ist: den Spreewald . Hier scheint es, als ob sich die	

2. *Прочитайте тексти. Про які міста йде мова? Відгадайте міста.*

1
Goethes „Klein-Paris“
XXX, von Goethe liebevoll „Klein-Paris“ genannt und die mit 530 000 Einwohnern größte Stadt Sachsens, ist aus vielen Gründen eine Reise wert. So ist sie Buchstadt, denn
 5 schließlich wurde hier 1825 der Vorläufer des Börsenvereins des Deutschen Buchhandels gegründet. Auch als Musikstadt ist **XXX** bekannt, wirkten hier doch so geniale Musiker wie Johann Sebastian Bach, Felix Mendelssohn-
 10 Bartholdy und Robert Schumann. Die Universitätsstadt **XXX** hat eine der ältesten, 1409 von Markgraf Friedrich dem Streitbaren gegründeten Universitäten Deutschlands zu bieten. Als Industrie- und Kohlestadt schlug
 15 **XXX** traurige Rekorde in Sachen Umweltbelastung. Und seit 1989 ist **XXX**, durch die entschlossenen Montagsdemonstrationen seiner Bürger, Heldenstadt.
 Doch die Möglichkeiten zur Vorstellung dieser
 20 Stadt schrumpfen angesichts der Vehemenz, mit der die Messe die Handelsstadt in der Vergangenheit dominierte. Und obwohl 1991 die traditionellen, universalen Frühjahrs- und Herbstmessen eingestellt wurden, ist die Messe
 25 bei 26 über das Jahr verteilten Fachmessen auch im **XXX** von heute beherrschend.

2
Das „Tor zur Welt“
 Obwohl fast 1.300 Jahre alt, ist **XXX** eine der modernsten Städte Europas. Vieles, wenn nicht alles verdankt der Stadtstaat seinem
 5 Hafen – nicht nur den Beinamen „Tor zur Welt“. Die maritime Geschichte der Nord-Metropole begegnet dem Gast auf Schritt und Tritt. See- und Kaufleute, Reeder und internationale Spediteure haben bis heute für soliden Wohlstand gesorgt.
 10 Baudenkmäler, Theater, renommierte Ausstellungen und internationale Kongresse sowie eine attraktive Umgebung: Die Hansestadt blüht und gedeiht, nicht nur wirtschaftlich. **XXX** ist die grünste Stadt Deutschlands.
 15 Fast die Hälfte der gesamten Landflächen entfällt auf Acker- und Gartenland, auf Parks und öffentliche Grünanlagen, auf Wald, Moor und Heide.
 In der Innenstadt laden exklusive Einkaufsstraßen wie der Jungfernstieg zum Bummeln
 20 ein. Wenn Sie die Nacht zum Tag machen wollen, können Sie dies in St. Pauli tun, dem weltbekannten Vergnügungsviertel mit der „Reeperbahn“. Und Feiernde mit Ausdauer oder Frühaufsteher gehen sonntags von 6 bis
 25 10 Uhr gern auf den Fischmarkt.

3

Deutschlands „heimliche Hauptstadt“

Urbayerische Originalität, weltstädtisches Flair, dazu die fast südländische Lebensfreude – kein Wunder, dass das „Millionendorf“ an der Isar immer mehr Fans gewinnt. Ihre unge-

5 brochene Anziehungskraft verdankt **XXX**,

Deutschlands „heimliche Hauptstadt“, mehreren Faktoren. Da ist erstens die ideale Lage im Feriengebiet des Voralpenlandes und zweitens das reiche Angebot an Einrichtungen der

10 Wissenschaft und Kunst. Die Baufreude der

Wittelsbacher Könige, Herzöge und Kurfürsten, die hier residierten, legte den Grundstock zu weltberühmten Kunstsammlungen wie der Pinakothek und gaben dem kulturellen Leben

15 der Stadt wesentliche Impulse.

Weltbekannt sind nicht nur Bauten wie die Frauenkirche oder das Nymphenburger Schloss, sondern auch das Oktoberfest, das jedes Jahr Millionen Besucher aus dem In-

20 und Ausland anzieht – vielleicht auch Sie?

4

Die „Domstadt am Rhein“

Die Faszination der „Domstadt“ beginnt wie eh und je mit ihrem einzigartigen Rheinpanorama: die Majestät des Doms und der romanischen Kirchen, die berühmten Museen,

5 die spitzgiebligen Alstadthäuser und die sieben

Brücken prägen das markante Gesicht der ältesten deutschen Großstadt. Dass die Rheinmetropole auch Millionenstadt, pulsierendes Wirtschaftszentrum in Westeuropa

10 und einer der großen Messeplätze der Welt

ist, merkt man erst auf den zweiten Blick.

„Stadtmitte“ in **XXX** heißt unübersehbar: Dom. Mehr als 600 Jahre lang (1248–1860) ist an der gewaltigen Kirche gebaut worden.

15 Direkt daneben: Kunst von Weltrang in den

Museen. **XXX** ist eines der wichtigsten und lebendigsten Zentren der modernen Kunst und inzwischen auch der Musik und der Medien.

Auf den Straßen und in den vielen Gaststätten

20 herrscht Leben rund um die Uhr – nicht

nur im Februar, wenn ganz **XXX** mit seinen Besuchern die drei „tollen Tage“ des Karnevals feiert. Feiern Sie doch einfach mal mit!

3. Підпишіть федеральні землі.

4. Спробуйте пояснити значення країнознавчих фразеологізмів:

wie der Junge von Meißen aussehen
 aus Schilda kommen
 in Buxtehude
 aus Buxtehude
 geh zum Blocksberg!
 jmd. raucht wie ein kleines Ruhrgebiet
 jmd. ist mit Spreewasser getauft
 die Oder ist nicht weit
 wenn der Main brennt
 Wasser in die Elbe / in den Rhein / ins Meer tragen (schütten)
 Berliner Schnauze
 jmd. hat eine Berliner Schnauze
 Kölnisch Wasser

5. Багато німецьких міст відомі також під іншими іменами. Спробуйте пояснити ці назви.

die Stadt der blauen Schwerter – Meißen
 die Stadt der Blumen – Erfurt
 die Stadt an der Elbe, das Venedig des Nordens – Dresden
 die Stadt der Radler – Dessau
 die Stadt des Buches – Leipzig
 Sächsisches Manchester – Chemnitz
 das Tor zur Welt – Hamburg
 Tor zum Norden – Flensburg
 Königin der Ostsee, Königin der Hanse – Lübeck
 Spree-Athen – Berlin
 Stadt des Leinens – Bielefeld

Rom des Nordens – Köln

Stadt der Beinamen – München

6. Виконайте тестове завдання «Deutschland – Landeskunde allgemein»
<https://www.vitamine.de/landeskunde-quiz-2/quiz/98.html>
7. Виконайте тестове завдання «Reiseland Deutschland - Sehenswürdigkeiten»
<https://www.vitamine.de/landeskunde-quiz-2/quiz/130.html>

Література

1. Kudina O. Die Länder, wo man Deutsch spricht. Вінниця: Нова Книга, 2002. S. 5 – 7, 19 – 54.
2. Євгененко Д. А. Лінгвокраїнознавство німецькомовних країн. Вінниця: Нова Книга, 2008. С. 60 – 66.
3. Blick auf Deutschland. Stuttgart : Ernst Klett Sprachen, 2008. S. 8, 14 – 15, 38.

Практичне заняття 2

Історія Німеччини

Теоретичні питання:

1. Яке значення мав полководець Арміній у історії німецької держави?
2. Чим відомий Карл Великий?
3. Охарактеризуйте Високе Середньовіччя.
4. Охарактеризуйте Пізнє Середньовіччя та Новий час. Який вклад вніс Мартін Лютер у історію німецької мови? Що винайшов Йоганн Гутенберг?
5. Що таке Ганза? Які міста входили у цей союз?
6. Змалюйте піднесення Пруссії під час правління Фрідріха Великого.
7. Який вплив мав Наполеон Бонапарт на історію Німеччини?
8. Яку роль в становленні німецької держави зіграв Отто фон Бісмарк?
9. Чому почалась перша світова війна і як вона завершилась?
10. Як називається період в історії Німеччини з 1918 до 1933 року? Охарактеризуйте цей час.
11. Коли і чому прийшов до влади Адольф Гітлер?
12. Як почалась друга світова війна і які наслідки вона мала?
13. Як і ким була поділена Німеччина? Чи існувала можливість залишити Німеччину єдиною державою?
14. Яким чином протистояння Сходу і Заходу вплинуло на долю Німеччини?
15. Які події передували утворенню двох німецьких держав? Як вони були засновані?
16. Які цілі переслідував американський уряд, впроваджуючи план Маршалла?
17. Яку роль мали грати обидві держави у світовій політиці?
18. Які стосунки були між ФРН та НДР у 50-х, 60-х та 70-х роках? Чи існувала можливість об'єднати ці країни?

19. Хто і чому побудував Берлінську стіну?
20. Що означає політика розрядки? Який договір заключили НДР та ФРН?
21. Опишіть падіння Берлінської стіни та події, які цьому передували.
22. Опишіть обстановку в Європі в кінці 80-х років, які сприяли об'єднанню Німеччини.
23. Життя в країні після об'єднання.
24. Вивчіть найважливіші дати в історії Німеччини.

Практичні завдання:

1. В деяких фразеологізмах заховані сліди історії. Спробуйте пояснити їхнє значення.

nach Canossa gehen

sich bei Friedrich dem Großen melden

das kommt mir spanisch vor, das kommt mir böhmisch vor

jmdn. in Acht und Bann tun

ab nach Kassel!

für den Alten Fritzzen

rangehen wie Blücher

alter Schwede

die langen Kerls

2. Прочитайте текст та заповніть таблицю.

		Abschnitt	Zeile
A	Während beispielsweise die Schulzeit in Hessen bis zum Abitur dreizehn Jahre beträgt, sind es in Thüringen nur zwölf Jahre.		
B	Nur der Bund kennt die Institution des Staatsoberhauptes im Amt des Bundespräsidenten, während die Länder auf das Amt des Landesoberhauptes verzichtet haben. Aber auch sie könnten aufgrund ihrer Staatlichkeit ein solches Amt schaffen.		
C	1815 vereinigten sich 39 souveräne Fürstentümer und freie Städte Deutschlands zu einem Deutschen Bund, der bis 1866 bestand. Ein Jahr später wurde der Norddeutsche Bund gebildet, in dem sich insgesamt 22 Mittel- und Kleinstaaten nördlich der Mainlinie zusammenschlossen. Diesem Bund traten nach dem Ende des Deutsch-Französischen Krieges 1870/71 die süddeutschen Staaten bei.		
D	Statt der Länder gab es dann 38 Jahre lang Bezirke.		

Einheit nach außen, Vielfalt nach innen – der deutsche Föderalismus

Wenn man mit dem Auto auf der Autobahn A 4 von Frankfurt am Main nach Jena fährt, begegnet man nicht nur Schildern, die auf bestimmte Sehenswürdigkeiten hinweisen, sondern auch solchen: „Auf Wiedersehen in Hessen“ ist z. B. kurz vor Eisenach auf einem großen Schild zu lesen, und ein paar Meter weiter: „Willkommen im Freistaat Thüringen“. Diese beiden Schilder markieren

- 10 die Landesgrenzen zwischen den beiden Bundesländern. Doch nicht nur diese Schilder, sondern auch der Staatsname *Bundesrepublik Deutschland* machen deutlich, dass Deutschland ein Staat mit einer föderalistischen Struktur ist. In einem solchen Staat haben sich mehrere Länder zu einem Bund zusammengeschlossen, was man auch als Föderation (von dem lateinischen Wort *foedus* = Bündnis) bezeichnet. Konkret auf Deutschland bezogen heißt das: Insgesamt 16 Länder sind politisch und organisatorisch in einem Bund zusammengefasst und bilden gemeinsam den Gesamtstaat Bundesrepublik Deutschland.

- 25 Diese föderalistische Struktur ist vor allem – wenn auch nicht ausschließlich – das Ergebnis historischer Entwicklungen. Bis 1806 bestand das Heilige Römische Reich Deutscher Nation aus vielen kleinen souveränen

- Einzelstaaten. Nach seinem Ende gab es eine Reihe von Bemühungen, mehrere dieser Staaten in einem Bundesstaat mit einer gemeinsamen Regierung zu vereinen. So erfolgte schließlich im Jahre 1871 die Errichtung des Deutschen Reiches als Bundesstaat, in dem die Einzelstaaten eine starke politische Stellung behielten. Mit Gründung der Weimarer Republik (1919–1933) verloren die Einzelstaaten jedoch an politischer Macht, und während der Zeit des Nationalsozialismus (1933–1945) wurde das föderalistische System Schritt für Schritt abgeschafft und durch einen zentral regierten Einheitsstaat ersetzt. Nach 1945 wurden in den drei westlichen Besatzungszonen elf Länder wieder gegründet oder neu geschaffen, aus denen 1949 die Bundesrepublik Deutschland entstand. Auch die DDR bestand bei ihrer Gründung aus fünf Ländern. Diese wurden jedoch 1952 aufgelöst und erst 1990 wieder gegründet.

- Dieser Rückblick in die Geschichte zeigt die Gründe dafür, dass die heutigen Bundesländer keine bloßen Provinzen oder Regionen sind, sondern Staaten mit eigener Staatsgewalt. Sichtbar wird dies in mehrfacher Hinsicht: Nicht nur der Bund hat eine Verfassung (das Grundgesetz), sondern auch die einzelnen Länder. Sowohl der Bund als auch die Länder haben ein unmittelbar vom Bürger gewähltes Parlament (Bundestag bzw. Länderparlamente) und eine von den Parlamenten bestellte Regierung (Bundesregierung bzw. Landesregierungen). Und nicht zuletzt hat nicht nur der Bund eine Hauptstadt (Berlin), sondern auch jedes Bundesland.

- Diese Struktur ermöglicht eine Aufteilung der staatlichen Aufgaben zwischen Bund und Ländern. Dabei haben die Länder einerseits auf Rechte verzichtet und diese dem Bund übertragen (z. B. die Zuständigkeit in der Außen- und in der Verteidigungspolitik). Andererseits verbleiben ihnen Aufgaben, für die sie allein verantwortlich sind und bei denen der Bund kein Mitspracherecht hat (z. B. in der Bildungs- und Kulturpolitik oder in der Landesverwaltung). So erklärt es sich, dass es in bestimmten Bereichen (z. B. im Bildungssystem oder in der Kulturpolitik) von Bundesland zu Bundesland Unterschiede gibt.

3. Прочитайте текст та виконайте завдання до нього.

1989: Das Jahr der Wende	
Im Mai 1989 beginnt Ungarn mit dem Abbau der Sperranlagen an der Grenze zu Österreich. Der Eiserne Vorhang hat ein erstes Loch. Am 19. August fliehen 600 DDR-Urlauber über diese Grenze nach Österreich, ohne dass die Grenzsoldaten sie aufhalten. Während der Sommermonate flüchten insgesamt 7000 DDR-Bürger in verschiedene osteuropäische Botschaften der Bundesrepublik, unter anderem in Budapest und Prag. Am 30. September lässt die DDR-Regierung sie in die Bundesrepublik ausreisen. In Leipzig strömen im Laufe des September und Oktober jeweils montags immer mehr Menschen zu Demonstrationen zusammen. Am 2. Oktober sind es 20 000, eine Woche später schon 70 000 und Ende Oktober über 300 000. Die immer lauter werdende Losung heißt: „Wir sind das Volk!“ Am 7. Oktober feiert die DDR wie ein letztes Feuerwerk ihr 40-jähriges Bestehen mit Pomp und Paraden. Die Feierlichkeiten werden jedoch von Protestaktionen begleitet. In diesem Zusammenhang mahnt der sowjetische Staatsoberhaupt Michail Gorbatschow Reformen in der DDR an, mit dem berühmt gewordenen Satz: „Wer zu spät kommt, den bestraft das Leben“. Und das System beginnt zu wanken. Am 18. Oktober tritt der DDR-Staats- und Parteichef Erich Honecker zurück. Sein Nachfolger Egon Krenz kündigt Reformen an. Trotzdem gehen Massenflucht und Proteste weiter. Am 4. November ist der Funke auch auf Ost-Berlin übergesprungen: Rund eine Million Menschen kommen zu einer Protestdemonstration gegen die DDR-Regierung zusammen.	am 7. November die Regierung der DDR geschlossen zurück. Am folgenden Tag wird eine neue Regierung gebildet. Fieberhaft wird an einem neuen Reisegesetz gearbeitet. Am Abend des 9. November gibt der Pressesprecher der Regierung vor ausländischen Journalisten in Ost-Berlin bekannt: Privatreisen ins Ausland können ab sofort ohne besondere Anlässe beantragt werden. Die Grenzposten sind über diese Regelung allerdings noch nicht informiert. Die Nachricht von der Öffnung der Grenzen, die das Fernsehen in den Abendnachrichten verbreitet, elektrisiert die Bevölkerung. In Ost-Berlin strömen Tausende an die Mauer, um sich von der Richtigkeit der Meldung zu überzeugen. Die Grenzbeamten sind auf diesen Ansturm nicht vorbereitet und lassen die Menschen – trotz weiterhin bestehender Visapflicht – ungehindert passieren. Auf westlicher Seite werden sie begeistert empfangen. Der Regierende Bürgermeister von Berlin, Walter Momper, findet die passenden Worte für das unbeschreibliche Gefühl dieser Nacht: „Heute sind wir Deutschen das glücklichste Volk der Welt.“ Die Entwicklung, die noch wenige Wochen zuvor niemand für möglich gehalten hätte, ist nicht mehr aufzuhalten. Am 28. 11. stellt Bundeskanzler Helmut Kohl ein Zehn-Punkte-Programm zur Verwirklichung der deutschen Einheit vor. Und die Mauer fällt weiter, Stück für Stück. Drei Tage vor Weihnachten wird das Brandenburger Tor, das Wahrzeichen Berlins, wieder geöffnet.

Підпишіть події, які відбувалися в даний час.

Mai 1989 _____

19. August 1989 _____

30. September 1989 _____

September/Oktober 1989 _____

7. Oktober 1989 _____

18. Oktober 1989 _____

4. November 1989 _____
7. November 1989 _____
- 9./10. November 1989 _____
28. November 1989 _____
22. Dezember 1989 _____

4. Заповніть проміжки в тексті інформацією з довідника.

18. März 1990	Erstmals freie und geheime Wahlen in der DDR
12. April 1990	Wahl von Lothar de Maizière zum Ministerpräsidenten der DDR
5. Mai 1990	Beginn der Zwei-plus-Vier-Verhandlungen in Bonn
18. Mai 1990	BRD und DDR unterzeichnen Staatsvertrag
1. Juli 1990	Staatsvertrag tritt in Kraft
6. Juli 1990	Beginn von Verhandlungen über zweiten Staatsvertrag
16. Juli 1990	Sowjetische Regierung stimmt der deutschen Einigung zu
23. August 1990	Volkskammer beschließt Beitritt der DDR zur Bundesrepublik
3. Oktober 1990	Offizieller Vollzug der deutschen Einheit

1990: Das Jahr der Wiedervereinigung

Im Jahr 1990 rast die Geschichte. Am _____
 _____ Aus diesen geht die CDU als Sieger hervor, so dass
 ihr die Aufgabe der Regierungsbildung zufällt. Am _____

Am _____ An diesen
 Verhandlungen nehmen die beiden deutschen Regierungen und die vier Siegermächte des
 Zweiten Weltkrieges teil. Es geht um den künftigen Status eines vereinten Deutschlands.
 Knapp zwei Wochen später, am _____
 _____ Dieser sieht eine Wirtschafts-, Währungs- und Sozial-
 union der beiden deutschen Staaten vor und _____ am _____
 _____ Damit wird die D-Mark auch in der DDR zur
 offiziellen Währung.

Am _____
 Mit diesem soll die volle staatliche Einheit der beiden deutschen Staaten hergestellt wer-
 den. Zehn Tage später, am _____

 Am _____, das Parlament der DDR,
 _____ am 3. Oktober. Mit der Unter-
 zeichnung des Souveränitätsvertrags am 12. September verzichten die vier Siegermächte
 des Zweiten Weltkrieges endgültig auf ihre Besatzungsrechte und machen damit den Weg
 zur deutschen Einheit frei.

Am _____, nur 341 Tage nach der Öffnung der Mauer in Berlin,
 _____ In einer Rede beim offiziellen
 Staatsakt weist Bundespräsident von Weizsäcker trotz des momentanen Glücksgefühls
 auch auf die Probleme der Zukunft hin: „Sich zu vereinen, heißt teilen lernen.“ Der letz-
 te Ministerpräsident der DDR, Lothar de Maizière, definiert in seiner Rede die Vereinigung
 als eine andauernde Aufgabe der Deutschen: „Nicht was wir gestern waren, sondern was
 wir morgen gemeinsam sein wollen, vereint uns zum Staat.“

5. Поясніть значення слів та виразів.

Die Massenflucht _____

Die Botschaftsflüchtlinge _____

Die Montagsdemonstrationen _____

Die Zwei-plus-Vier Gespräche _____

Der Einigungsvertrag _____

6. Знайдіть визначення до описаного поняття.

Der Wendehals und der Mauerspecht, der Besserwessi und der Jammer-Ossi.

1. Jemand, der alles besser weiß; im Osten Deutschlands geprägte negative Bezeichnung für Leute aus der alten Bundesrepublik: _____
 2. Bezeichnung für die (zumeist jungen) Leute, die bereits kurz nach der Öffnung der Berliner Mauer mit Spitzhacke oder Meißel kleine Stücke aus der Mauer schlugen, um sie als Souvenir zu verkaufen: _____
 3. Negative Bezeichnung für die Bewohner der neuen Bundesländer, die sich nach Ansicht mancher Menschen in Westdeutschland nicht an die neue Situation anpassen können: _____
 4. Eigentlich ein Vögel, in der Wendezeit jedoch auch als kritische Bezeichnung für eine Person verwendet, die sich rasch und leicht einer gegebenen neuen Situation anpasst und sie zu nutzen versteht; vor allem für die DDR-Politiker verwendet, die das System lange Zeit getragen hatten, sich dann aber der Bevölkerung als Reformpolitiker präsentierten: _____
7. Виконайте тестове завдання «Mauerfall und Wiedervereinigung – 30 Jahre deutsche Einheit» <https://www.vitaminde.de/landeskunde-quiz-2/quiz/128.html>
8. <https://interaktiv.morgenpost.de/berliner-mauer-damals-heute/>
 Folgen Sie den Spuren von Berliner Mauer. Beantworten Sie die Fragen:
 Was war der bekannteste ehemalige Grenzübergang und ein Hotspot für Touristen heute?

An welchem Grenzübergang wurden politische Häftlinge ausgetauscht? In welchem Film bzw. Filmen ist der Grenzübergang zu sehen?

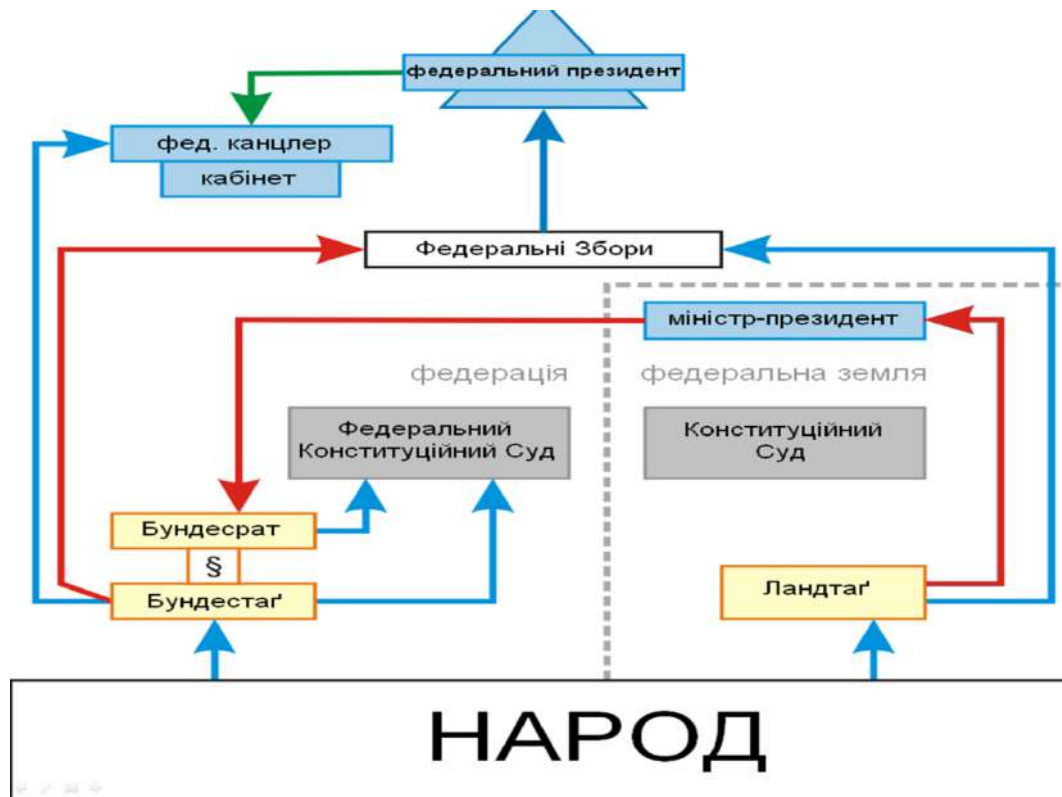
Wo kann man die moderne Kunst an Berliner Mauer genießen?

Література

1. Kudina O. Die Länder, wo man Deutsch spricht. Вінниця: Нова Книга, 2002. S. 7 – 17.
2. Євгененко Д. А. Лінгвокраїнознавство німецькомовних країн. Вінниця: Нова Книга, 2008. С. 41 – 58.

Практичне заняття 3

Політична система та державний устрій Німеччини

Теоретичні питання:

1. Як називається конституція Німеччини і коли вона набула чинності?
2. Назвіть основні права та свободи громадян Німеччини.
3. Чим відрізняються права громадян ФРН від прав іноземців?
4. На яких принципах базується державний устрій Німеччини?
5. Що означає розподіл влади і як він стабілізує життя в державі?
6. Як виглядає розподіл влади у Німеччині?
7. Як здійснює народ управління демократичною державою?
8. Як Ви розумієте поняття «партія»? Назвіть партії Німеччини.
9. Охарактеризуйте основні партії Німеччини.

10. Для позначення партій часто використовуються кольори *червоний, чорний, зелений, жовтий*. Яка партія має який колір?
11. Коли відбулись останні вибори у парламент? Які партії там зараз представлені?
12. Чим відрізняється унітарна держава від федеративної держави?
13. Які ділянки влади належать до компетенції федеральних земель, а які – до компетенції держави?
14. Назвіть органи законодавчої та виконавчої влади у ФРН та їхні функції.
15. Як обираються федеральний президент та федеральний канцлер?
16. Хто входить у Бундесрат? Назвіть функції Бундесрату.
17. Що означає «кабінет»?
18. З чого складається судова влада Німеччини?
19. За чим наглядає Федеральний Конституційний суд Німеччини?
20. Хто править Німеччиною?

Практичні завдання:

1. *Спробуйте визначити назви партій в інших німецькомовних країнах: SVP, SP, ÖVP, SPÖ, VU, FBP, SCV, LSAP.*
2. *Оберіть одну з партій Німеччини, ознайомтесь з її історією та основними ідеями, які підтримує дана партія.*

BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN

GRÜNE

BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN sind die bisher erfolgreichste Neugründung einer Partei in der Geschichte der Bundesrepublik. Seit den 1980er-Jahren konnten sie sich neben Union, SPD und FDP als vierte Kraft im Parteiensystem dauerhaft etablieren. Dabei gelang es ihnen in den 1990er-Jahren, die FDP vom dritten Platz

zu verdrängen. Auf der Landesebene bildeten die Grünen 1985 in Hessen die erste rot-grüne Koalition, die zum Vorbild für zahlreiche weitere Regierungsbeteiligungen und ihre siebenjährige Regierungszeit (1998 bis 2005) im Bund wurde. Ab 2008 begannen sie sich auch für Koalitionen mit der CDU zu öffnen.

Kurz und bündig: Die GRÜNEN

DIE GRÜNEN sind aus dem Protest gegen Umweltzerstörung, die Nutzung der Kernenergie und die atomare Hochrüstung entstanden. 1983 gelang der Partei erstmals der Einzug in den Bundestag. Zwischen 1998 und 2005 waren die Grünen Teil einer Bundesregierung mit der SPD. Entgegen ihrer pazifistischen Tradition stimmen die Grünen auch den Auslandseinsätzen der Bundeswehr zu.

Etappen der Parteigeschichte

Aus der Umwelt-, Anti-Atomkraft-, Friedens- und Frauenbewegungen der 1970er- und beginnenden 1980er-Jahre und der DDR-Bürgerrechtsbewegung ist die heutige Partei BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN entstanden. Mit der Bundestagswahl 1983 gelang ihr der Durchbruch. Zwischen 1998 und 2005 waren die Grünen Teil einer rot-grünen Bundesregierung. Seitdem hat sich die Partei in Koalitionsfragen geöffnet.

Wahlergebnisse und Wählerschaft

Seit Gründung der GRÜNEN hat sich das Alter ihrer Wählerschaft geändert: Von 80 Prozent ist der Anteil der unter 35-Jährigen auf 10 Prozent gesunken. Auch die soziale Zusammensetzung hat sich gewandelt. Die Wähler der Partei haben überdurchschnittlich hohe Einkommen und sind vornehmlich im Dienstleistungs- und Bildungsbereich beschäftigt.

Christlich Demokratische Union Deutschlands

CDU

Gemessen an den Wahlerfolgen und der Dauer ihrer Regierungsbeteiligungen im Bund und in den Ländern ist die Christlich Demokratische Union Deutschlands (CDU) die erfolgreichste Partei in der Bundesrepublik. Im Verbund mit ihrer bayerischen Schwesterpartei CSU, mit der sie im Bundestag eine gemeinsame Fraktion bildet, hat sie die außen- und innenpolitischen Schlüsselentscheidungen des Landes als Regierungspartei maßgeblich geprägt.

Kurz und bündig: Die CDU

Die CDU wurde 1950 als Sammlungspartei des christlich-bürgerlichen Lagers gegründet. Seitdem hat sie außen- und innenpolitischen Schlüsselentscheidungen der Bundesrepublik als Regierungspartei maßgeblich geprägt. Ihr Programm ist von konservativen, liberalen und christlich-sozialen Standpunkten geprägt, deren Modernisierung immer wieder auch an Kernbestandteilen der Parteiidentität rührt.

Etappen der Parteigeschichte

Die Geschichte der CDU ist eng verbunden mit ihren langjährigen Bundeskanzlern: Konrad Adenauer, Helmut Kohl und aktuell Angela Merkel. Seit ihrer Gründung 1950 entwickelte sie sich von einer Honoratiorenpartei zu einer Mitglieder- und Programmpartei.

Wahlergebnisse und Wählerschaft

Auf nationaler Ebene kann die CDU meist den größten Anteil der Wähler für sich gewinnen, auf Landesebene und in den Kommunen muss sie dagegen immer wieder kräftige Stimmenverluste hinnehmen. Ihre Wähler sind überdurchschnittlich alt, praktizierende Christen sind ihre treueste Wählergruppe.

Sozialdemokratische Partei Deutschlands

SPD

Die SPD ist mit ihrer über 150-jährigen Geschichte die älteste noch bestehende Partei Deutschlands. Als Milieu- und Klassenpartei der Arbeiterschaft blieb sie bis zum Ende des Kaiserreichs von der Beteiligung an der Staatsmacht ausgeschlossen. In der Weimarer Republik und in der Bundesrepublik war sie mehrfach an Regierungen beteiligt oder hat diese angeführt, ohne dabei eine länger anhaltende Vorrangstellung in den Parteiensystemen zu erringen.

Kurz und bündig: Die SPD

Trotz ihrer über 150-jährigen Geschichte konnte die SPD erstmals in den 1970er-Jahren bundesweit die stärkste Partei werden. In der Bundesrepublik war sie schon in unterschiedlichen Regierungskoalitionen vertreten und stellte insgesamt 20 Jahre lang den Bundeskanzler. Seit ihrer programmatischen Öffnung 1959 hält sie an ihren Grundwerten Freiheit, Gerechtigkeit und Solidarität fest.

Etappen der Parteigeschichte

Die SPD wurde in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts als Milieu- oder Klassenpartei der Arbeiterschaft gegründet. Ideologische Gegensätze innerhalb und im Umfeld der Partei führten immer wieder zur Abspaltung neuer Parteien. In der Bundesrepublik war sie schon in unterschiedlichen Regierungskoalitionen vertreten und stellte insgesamt 20 Jahre lang den Bundeskanzler.

Wahlergebnisse und Wählerschaft

Die Hochburgen der SPD befinden sich in den protestantischen Gebieten der alten Bundesrepublik, sowie den katholisch geprägten Industrieregionen Nordrhein-Westfalens. Ihre Stammklientel bildet sich aus der gewerkschaftsnahen Industriearbeiterschaft und zunehmend auch den aufstiegsorientierten Angehörigen der neuen Mittelschichten.

DIE LINKE

DIE LINKE

Die Partei DIE LINKE ist aus der Partei des Demokratischen Sozialismus (PDS) und der Partei Arbeit & soziale Gerechtigkeit - Die Wahlalternative (WASG) hervorgegangen. Erstere hatte sich nach dem Systemumbruch 1989/90 als Nachfolgerin der SED in der früheren DDR gebildet. Da ihr durch die Konkurrenz der nach Ostdeutschland ausgedehnten SPD die Option einer Entwicklung hin zu einer sozialdemokratischen Partei versperrt blieb, konnte die PDS in den neuen Ländern als quasi-kommunistische Partei weiter bestehen und auf der Bundesebene die Rolle einer systemoppositionellen (kapitalismuskritischen) Alternative zu den vorhandenen Parteien einnehmen.

Kurz und bündig: DIE LINKE

DIE LINKE hat sich ab 2005 als parlamentarische Kraft im deutschen Parteiensystem fest etabliert. Entstanden ist sie aus der WASG und der PDS. Damit hat sie ihre Wurzeln sowohl im gewerkschaftsnahen Umfeld und dem Protest gegen die Sozialpolitik der 2000er-Jahre, als auch in einer ostdeutschen Regionalpartei, die sich 1990 als Nachfolgerin der DDR-Staatspartei SED gebildet hatte.

Etappen der Parteigeschichte

DIE LINKE ist 2007 aus der Fusion der WASG mit der PDS entstanden. DIE PDS war formal-rechtlich die Nachfolgerin der DDR-Staatspartei SED, während sich die WASG 2004 im gewerkschaftsnahen Umfeld und aus dem Protest gegen die Sozialpolitik der 2000er-Jahre gebildet hatte.

Wahlergebnisse und Wählerschaft

In den neuen Ländern und Ost-Berlin ist DIE LINKE bei Wahlen überdurchschnittlich erfolgreich. Seit der Fusion der beiden Ursprungs-Parteien nährte sich die Wählerstruktur nicht mehr dem Bevölkerungsdurchschnitt an, sondern verschob sich zugunsten der Arbeiter und einkommens- wie

bildungsschwachen Bevölkerungsteile. Nach Geschlecht und Alter ist die Wählerschaft relativ ausgeglichen.

Freie Demokratische Partei

FDP

Von 1949 bis 2013 war die FDP ununterbrochen im Bundestag vertreten und an vielen Regierungen beteiligt. Als liberale Partei orientiert sich ihr Programm an der individuellen Freiheit des Einzelnen, die vom Staat ermöglicht und geschützt werden muss. Die FDP ist seit der Bundestagswahl 2017 wieder im Deutschen Bundestag vertreten.

Entstehung

Der Liberalismus, in dessen Tradition die "Freie Demokratische Partei" (FDP) steht und auf den sie sich beruft, hat seine Wurzeln in der Zeit der Aufklärung und ist die älteste der modernen politischen Bewegungen. Dennoch ist die FDP eine politische Neugründung der Nachkriegszeit. Nachdem ab 1933 alle Parteien außer der NSDAP aufgelöst bzw. zur Selbstauflösung gezwungen worden waren, konnten sich Liberale erst nach dem Ende des "Dritten Reiches" wieder politisch betätigen. Im Dezember 1948 entstand die FDP schließlich als Zusammenschluss der Landesverbände aller liberalen Parteien der westlichen Besatzungszonen.

Wählerschaft, Mitgliedsstruktur

Die FDP versteht sich aus ihrer liberalen Tradition heraus sowohl in einem politischen wie auch in einem gesellschaftlichen Sinn als eine Partei der Mitte, d.h. zwischen den beiden Volksparteien stehend und den Mittelstand vertretend.

Die soziale Zusammensetzung der FDP ist durch einen hohen Anteil von Menschen mit Hochschulbildung (56 Prozent), einem Überwiegen von Mitgliedern der evangelischen Kirche (46 Prozent), einen sehr geringen Arbeiter- und einen hohen Anteil an Selbständigen (3 bzw. 41 Prozent) sowie einen im Vergleich zu anderen Parteien sehr geringen Frauenanteil (23 Prozent) gekennzeichnet.

Was ist die AfD? Fragen und Antworten zur Alternative für Deutschland

Die "Alternative für Deutschland" (AfD) schafft es möglicherweise in den Bundestag. Was ist die AfD? Was will die AfD? Hier die Fragen und Antworten. Die Alternative für Deutschland schafft offenbar den Sprung in den Bundestag. Damit sind die Euro-Skeptiker so etwas wie die Senkrechtstarter dieser Wahl. Kritiker halten der AfD vor, dass sie vor allem auf Populismus setzt. Doch was steckt tatsächlich hinter der neuen Anti-Euro-Partei? Die wichtigsten Fragen und Antworten.

Was ist die Alternative für Deutschland? Die Alternative für Deutschland wurde im Februar 2013 gegründet und ist eine konservative und euro-kritische Partei. Im Wahlprogramm zur Bundestagswahl steht: Die "Wiedereinführung der DM darf kein Tabu sein". Jedes Volk müsse demokratisch über seine Währung entscheiden dürfen. Darüber hinaus fordert die AfD, dass die Kosten der bisherigen Rettungsprogramme nicht dem Steuerzahler auferlegt werden. Weiter steht die Partei für ein dezentrales Europa mit weniger Brüsseler Bürokratie und mehr Transparenz.

Wie ist das Programm der AfD? Tatsächlich lassen die Politikneulinge der Alternative für Deutschland inhaltlich vieles offen: Themen wie Bildung, Integration oder Familienpolitik werden im Parteiprogramm nur angerissen. Stattdessen konzentriert sich die AfD ganz auf ihr Kernthema Euro - und gibt sich hier durchaus populistisch. Antworten auf viele Fragen - etwa auf die wirtschaftlichen Folgen nach einer Auflösung der Eurozone - bleibt die Partei schuldig.

Wie rechts ist die "Alternative für Deutschland"?

Kritiker werfen der AfD Rechtspopulismus vor. Und als konservative Alternative ist die Partei für rechte Gruppen offenbar attraktiver als sie es selbst sein will. Die rechtsextreme NPD lobt die neue Partei als "Türöffner" für die eigenen Ziele, und auf die Facebook-Seite der Partei hatte es zeitweise der Spruch "Bildung statt-Multikulti-Umerziehung" geschafft. Und Parteichef Bernd Lucke scheut sich nicht, der rechten Zeitung "Junge Freiheit" ein Interview zu geben. Allerdings setzte Lucke auch alles daran, sich von rechtsradikalen Tendenzen abzugrenzen. "Unsere Mitglieder sind in der überwältigenden Mehrheit völlig vernünftige Bürger, die so jemanden nie wählen würden." *AZ/dpa*

Quelle: www.augsburger-allgemeine.de, 22.09.2013

Література

1. Kudina O. Die Länder, wo man Deutsch spricht. Вінниця: Нова Книга, 2002. S. 56 – 70.
2. Євгененко Д. А. Лінгвокраїнознавство німецькомовних країн. Вінниця: Нова Книга, 2008. С. 127 – 145 .

Практичне заняття 4

Освіта, наука та дослідження у Німеччині

Теоретичні питання:

1. Які типи шкіл розрізняють у шкільній освіті Німеччини?
2. На що дає право закінчення основної школи, реальної школи та гімназії?
3. Що означає “дуальна система” у німецькій освіті?
4. Назвіть переваги та недоліки “дуальної системи”.
5. Опишіть систему вищої освіти Німеччини.
6. Чому Німеччина є привабливим місцем навчання для студентів з усього світу?
7. Що означає Болонський процес?
8. Чим відрізняється німецька система освіти від української? Назвіть переваги та недоліки обох систем.
9. Розкажіть про науку та дослідження у Німеччині.

Практичні завдання:

1. *Поясніть наступні слова та фразеологізми:*

Kindertagesstätte

Abiturient

Der Numerus clausus

Promotion

Ausbildungsvergütung

PISA

Bachelor

Master

blauer Brief (ugs.)

bemoostes Haupt (scherzh., veraltend)

ein älteres / höheres Semester (ugs., scherzh.)

das akademische Viertel

2. Заповніть пропуски відповідними типами шкіл.

Berufstätigkeit				
Berufstätigkeit und/oder Weiterbildung (bis oder einschließlich Studium möglich)			Studium und/oder Berufsausbildung	
13	Berufsausbildung im Betrieb +Berufsschule (duales System) oder Besuch einer Berufsfachschule oder Fachoberschule		Abitur 	Abitur
12				Gymnasiale
11				Oberstufe
10	z. T. 10. Schuljahr	Mittlere Reife 	Gesamtschule (umfasst alle drei Schularten)	
9	abschluss			
8				
7				
6	In den meisten Bundesländern: Orientierungsstufe (zur Entscheidung, welche Schule am besten für das Kind geeignet ist)			
5				
4	Grundschule (für alle Kinder ab dem Alter von 6 Jahren)			
3				
2				
1				
Kindergarten (freiwillig)				

3. Прочитайте текст та заповніть пропуски інформацією з попереднього завдання.

Das Bildungswesen in Deutschland

Im Alter von sechs Jahren fängt auch für die Kinder der „Ernst des Lebens“ an, denn dann beginnt die Schulzeit. Alle Kinder gehen zunächst vier Jahre lang in die

5 _____ . Nach der vierten Klasse wechseln sie in eine weiterführende Schule. Hier besuchen sie zunächst (in den meisten Bundesländern) für zwei Jahre eine

10 _____ (Klasse 5 und 6). In dieser Zeit soll festgestellt werden, ob der gewählte Schultyp auch tatsächlich den Fähigkeiten des Kindes entspricht. Wenn nicht, kann nach der 6. Klasse der Schultyp gewechselt werden.

15 Zwei der drei traditionellen weiterführenden Schulen sind die _____, die nach der 9. oder 10. Klasse endet, und die _____, die nach der 10. Klasse abgeschlossen wird. Ungefähr zwei

20 Drittel der Schüler besuchen eine dieser beiden Schulen. Beide Schulabschlüsse sind in der Regel Voraussetzung für den Beginn einer beruflichen _____ . Diese findet meistens in einem Betrieb oder

25 Unternehmen statt. Parallel dazu wird drei Jahre lang an ein bis zwei Tagen in der Woche die _____ besucht. Dieses System der Berufsausbildung wird als _____ bezeichnet.

30 Wenn man die Berufsausbildung abgeschlossen hat, kann man sich auf vielen verschiedenen Wegen weiterbilden. Es ist z. B. möglich, das Abitur nachzuholen und dann zu studieren.

35 Die Schulzeit auf dem _____ oder am Ende der _____ Oberstufe endet, je nach Bundesland, in der 12. oder 13. Klasse mit dem Abitur. Rund 30 Prozent aller Schüler eines Altersjahrgangs

40 (1960: 5 Prozent) beenden heute die Schule mit diesem Abschluss. Er ist die Voraussetzung für die Aufnahme eines Studiums an einer Universität. Außerdem gibt es in den meisten Bundesländern _____

45 oder Schulzentren, wo die drei weiterführenden Schularten entweder nur räumlich oder auch organisatorisch zusammengefasst sind. In den neuen Bundesländern haben verschiedene Schulmodelle aus dem Westen die

50 Schulformen der DDR abgelöst. In der ehemaligen DDR dauerte die Schulzeit bis zum Abitur jedoch nur 12 Jahre. Dies ist in den neuen Bundesländern beibehalten worden, und es gibt Überlegungen, in der gesamten

55 Bundesrepublik die Schulzeit bis zum Abitur auf 12 Jahre zu verkürzen.

4. Підготуйте презентацію про німецькі університети.

Література

1. Kudina O. Die Länder, wo man Deutsch spricht. Вінниця: Нова Книга, 2002. S. 85 – 98.
2. Євгененко Д. А. Лінгвокраїнознавство німецькомовних країн. Вінниця: Нова Книга, 2008. С. 213 – 228.

Практичне заняття 5

Економіка Німеччини

Теоретичні питання:

1. Чим характеризується економічний лад ФРН?
2. Чим відрізняється вільна ринкові економіка від соціальної?
3. Що створює основу для розвитку німецької промисловості?
4. Назвіть найважливіші галузі промисловості Німеччини.
5. Назвіть найбільші й найвідоміші німецькі підприємства.
6. Які тенденції спостерігаються у сільському господарстві Німеччини в останні десятиліття?
7. Назвіть найважливішу продукцію сільського господарства Німеччини.
8. Яку роль відіграють ремесла (Handwerk) в економіці Німеччини?
9. Які професії є типовими для німецького ремесла (Handwerk)?
10. Назвіть ознаки німецького експорту, які принесли Німеччині як країні-експортеру світову славу.
11. Яке місце займає Німеччина у світі за довжиною мережі автобанів?
12. Як можна охарактеризувати транспортну систему Німеччини?
13. Назвіть найбільший аеропорт Німеччини.
14. Яка річка слугує найважливішим водним шляхом Німеччини?
15. Назвіть основні задачі енергетичної політики німецького уряду.
16. Яку роль в економіці Німеччини відіграють спеціалізовані ярмарки (Fachmessen)?

Практичні завдання:

1. Поясніть фразеологізми:

Bier nach München tragen (ugs.)

pünktlich wie die Maurer (ugs., scherzh.)

nicht viel in die Milch zu brocken haben (nordd.)

[wie] auf [glühenden] Kohlen sitzen

heißes Geld

2. Підготуйте презентацію про німецькі винаходи.
3. Виконайте тестове завдання *Deutsche Erfinder – Ideen „Made in Germany“* <https://www.vitamine.de/landeskunde-quiz-2/quiz/99.html>

Література

1. Kudina O. Die Länder, wo man Deutsch spricht. Вінниця: Нова Книга, 2002. S. 71 – 84.
2. Євгененко Д. А. Лінгвокраїнознавство німецькомовних країн. Вінниця: Нова Книга, 2008. С.118 – 125.

Практичне заняття 6

Німецьке суспільство

Теоретичні питання:

1. Які основні проблеми стоять перед німецьким суспільством?
2. Що означає “родина” для німців?
3. Які існують форми спільного життя (Formen des Zusammenleben)?
4. Чи існує різниця між жінками та чоловіками у німецькому суспільстві?
5. Яку роль відіграють іноземці у німецькому суспільстві?
6. Які гарантії забезпечує населенню соціальна система Німеччини?
7. Які реформи були здійснені у Німеччині?
8. Яке віросповідання у жителів Німеччини?
9. Розкажіть про військову повинність у Німеччині, сьогодні і вчора.
10. Що дарують у Німеччині на свята?

Практичні завдання:

1. Прочитайте статтю з газети та порівняйте свої погляди зі змістом статті. Чи спостерігається подібний розвиток інституту сім'ї в Україні?

Die Familie geht nicht unter

**Doch wir brauchen eine neue Definition der Familie, meint der Familienforscher
BERND ZIETHE**

▲ Braucht der Mensch Familie?

◇ Das kommt auf den Menschen an. Manche sind ohne Familie glücklicher.

▲ ... und brauchen keine emotionale Unterstützung?

◇ Die kann man sich auch von Freunden und Bekannten holen. Die Vorstellung, dass „Blutsverwandtschaft“ die Voraussetzung für emotionale Unterstützung ist, ist ein Mythos. Man muss nicht mit anderen Menschen verwandt sein, um sie als „Familie“ wahrzunehmen.

▲ Bei dem Wort Familie denken aber doch die meisten sofort an Vater, Mutter und Kinder.

◇ Weil das in unserer Gesellschaft die traditionelle, die „Normalfamilie“ darstellt. Die meisten Menschen leben in einer solchen Familie.

▲ Warum wird dann immer wieder von einem „Untergang der Familie“ geredet?

◇ Weil viele Leute immer noch glauben, dass nur die traditionelle Familie eine richtige, glückliche Familie sein kann. Dieses Bild wird uns ja auch täglich in der Werbung oder in Schulbüchern vermittelt. Die Realität ist aber anders. Unsere Gesellschaft befindet sich in einem Wandel. Die traditionelle Familie wird durch andere Lebensformen ergänzt, die Familienformen werden vielfältiger. Angesichts dieser Entwicklungen von einem Untergang der Familie zu reden, ist Unsinn. Es wird Zeit, dass wir uns von der engen Definition der Familie lösen.

▲ Beunruhigend sind aber doch die hohen Scheidungszahlen. Jede dritte Ehe wird derzeit geschieden.

◇ ... sagen die Statistiker. Statistiken geben meist ein schiefes Bild, weil die Statistiker nur zählen, aber nicht nach Beziehungen fragen. Das ist dann Sache der Familienforscher, die müssen das Bild wieder gerade rücken.

▲ Inwiefern?

◇ Na, nehmen wir doch die Scheidungsstatistiken als Beispiel. Die Zahl der Eheschließungen eines Jahres wird durch die Zahl der Scheidungen im gleichen Jahr dividiert, und das Ergebnis ist, dass jede dritte Ehe wieder geschieden wird. So einfach ist das. Eheähnliche Beziehungen, von denen es ja auch sehr viele gibt, werden aber überhaupt nicht mitgerechnet. Die Statistiken sagen auch nichts über die durchschnittliche Dauer einer Ehe aus. Dabei dauern die meisten Ehen heute viel länger als früher.

▲ Wie ist das zu erklären?

◇ Gegen Ende des 19. Jahrhunderts wurde ein Drittel der Ehen spätestens nach 20 Jahren durch den Tod eines der Ehepartner getrennt. Heute dauern viele Ehen 40 Jahre und mehr, weil die Lebenserwartung gestiegen ist. Das ist eine sehr lange Zeit, in der sich die Ehepartner unterschiedlich entwickeln und auseinander leben können. Gerade Ehen mit Kindern sind aber viel stabiler, als man das heute gern darstellt. 86 Prozent der Kinder und Jugendlichen unter 18 Jahren wachsen bei ihren leiblichen und in erster Ehe verheirateten Eltern auf.

▲ Stichwort Kinder. Noch nie war die Geburtenrate so niedrig. Woran liegt das?

◇ Die familiären Lebensformen sind immer schwerer mit den beruflichen zu vereinbaren. Von Arbeitnehmern wird zunehmend Flexibilität und Mobilität verlangt. Viele haben Schichtdienst zu unterschiedlichsten Zeiten, keine gemeinsame Freizeit mehr. Von den meisten Arbeitgebern wird wenig Rücksicht darauf genommen, ob jemand Kinder hat.

▲ Und trotzdem nimmt die Zahl berufstätiger Frauen zu?

◇ Natürlich. Warum auch nicht? Immer mehr Frauen sind hochqualifiziert ausgebildet und setzen das auch beruflich ein. Die Zeiten, in denen die Frau die Kinder versorgte und der Mann verdiente, sind vorbei. Heute wird von beiden beides erwartet. Angesichts der Schwierigkeiten, Familie und Beruf miteinander zu vereinbaren, wird die Entscheidung für ein Kind allerdings von vielen Paaren aufgeschoben. Die Frauen sind heute im Durchschnitt älter als früher, wenn sie ihr erstes Kind bekommen, die Familien sind kleiner. Drei und mehr Kinder haben nur noch die wenigsten.

▲ Die Familie geht nicht unter, aber die Zahl der Kinder könnte weiter zurückgehen. Ist das Ihr Fazit?

◇ Ja. Wenn Politiker die sinkenden Geburtenzahlen beklagen und sich um die Zukunft der Familie Sorgen machen, müssen sie dafür sorgen, dass sich Berufstätigkeit und Familienleben besser miteinander vereinbaren lassen.

(Quelle: Die Woche)

2. Прочитайте текст „Lebensformen im Wandel“ та розкажіть про форми спільного проживання в Україні.

Lebensformen im Wandel:

Verliebt, verlobt, verheiratet?

A

Bei älteren Paaren hingegen steht eine Ehe oft nicht mehr zur Diskussion. Ein möglicher Grund ist, dass die Partner bereits eine gescheiterte Ehe hinter sich haben (jede dritte Ehe wird derzeit geschieden) und kein neues Risiko eingehen wollen. Ein anderer Grund kann sein, dass sich die Partner eindeutig gegen Kinder entschieden haben und daher keinen Anlass mehr zu einer Heirat sehen.

C

Entwickeln sich die Deutschen also zu einem Volk von Einzelgängern? Wenn man den zahlreichen Statistiken Glauben schenkt, scheint es so, aber der Schein trügt. Viele Singles sind über 60 Jahre alt und haben in diesem Alter bereits den Ehepartner verloren. Andere wohnen zwar allein, haben aber einen festen Lebenspartner. Vor allem jüngere Singles sind vielleicht noch auf der Suche nach der „großen Liebe“ oder leben kurzfristig allein, weil eine Beziehung gerade zu Ende gegangen ist. Echte „Singles“, d. h. überzeugte Anhänger des Alleinlebens ohne einen Partner, sind die wenigsten. Sie haben vielleicht eine gescheiterte Ehe hinter sich oder möchten völlig unabhängig sein. Die große Mehrheit der Singles möchte jedoch auch nicht ein Leben lang allein leben.

E

Im Zuge gesellschaftlicher Entwicklungen haben sich in Deutschland vor allem in den letzten zwanzig Jahren Lebensformen herausgebildet, die noch in den 50er und 60er Jahren in der Gesellschaft auf Ablehnung gestoßen wären. Damals galt es z. B. als unschicklich, wenn ein Mann und eine Frau zusammenlebten, ohne verheiratet zu sein. Diese Lebensform wurde mit dem Begriff der „wilden Ehe“ umschrieben. Er existiert zwar heute noch, wird allerdings inzwischen nur noch scherzhaft verwendet.

B

Nach wie vor ist jedoch die Familie das Lebensideal der meisten Deutschen. Dies gilt auch für die meisten der sogenannten „Singles“. Mit diesem in den 70er Jahren aus den USA importierten Begriff bezeichnete man zunächst nur allein stehende Personen, die eine bewusste Entscheidung für diese Lebensform getroffen hatten. Mittlerweile gilt er jedoch für alle allein stehenden Personen, egal ob ledig, getrennt lebend, geschieden oder verwitwet. Mehr als ein Drittel aller Haushalte in der Bundesrepublik bestehen gegenwärtig aus nur einer Person, und es wird damit gerechnet, dass die Zahl weiter steigt.

D

Im Gegensatz zu früher übt heute niemand mehr Kritik, wenn ein Mann und eine Frau unverheiratet zusammenleben. Nicht nur junge, sondern auch viele ältere Paare entscheiden sich mittlerweile für eine solche „Ehe ohne Trauschein“. Die Entscheidung für diese Lebensform hat verschiedene Gründe. Junge Paare sehen in ihr meistens eine Art „Ehe auf Probe“. Sie wollen herausfinden, ob sie zueinander passen, bevor sie eine Ehe und die damit verbundenen Verpflichtungen eingehen. Bei ihnen kann man davon ausgehen, dass sie zu 70 Prozent heiraten, allerdings nur und erst dann, wenn ein Kind gewünscht oder erwartet wird.

F

Eine Möglichkeit, diesen Wunsch zu verwirklichen und dabei auch noch Geld zu sparen, ist die Wohngemeinschaft. Diese Lebensform wird vor allem von jungen Leuten bevorzugt, die sich noch in der Ausbildung befinden. Miete und Lebenshaltungskosten werden mit den Mitbewohnern geteilt, und wenn man einmal allein sein möchte, macht man einfach seine Zimmertür zu. Aber auch unter Senioren, die nach dem Tod des Partners nicht allein oder bei den Kindern leben wollen, gewinnt diese Lebensform zunehmend an Attraktivität.

3. Підготуйте дискусію на теми:

- традиційні подарунки
- приємні подарунки
- великі та маленькі подарунки
- подарунок, який очікують та подарунок-сюрприз

Наведіть про та контраргументи.

3. З'єднайте слова зліва зі словами праворуч. Поясніть зміст приказок та знайдіть українські еквіваленти.

1. Geschenktem Gaul ...	a. macht nicht glücklich.
2. Kleine Geschenke	b. sieht man nicht ins Maul.
3. Geld allein ...	c. öffnet alle Tore.
4. Goldener Hammer ...	d. fette Weihnachten.
5. Hilf dir selbst, ...	e. erhalten Freundschaft.
6. Goldener Schlüssel	f. bricht eisernes Tor.
7. Nasse Pfingsten,	g. wie sie fallen.
8. Man muss die Feste feiern,	h. aller Zeit Feiertag.
9. Wer nicht gern arbeitet,	i. so hilft dir.
10. Ist es Weihnacht feucht und nass,	j. diese Sitten!
11. Faule haben	k. hat bald einen Feiertag gemacht.
12. Oh, diese Zeiten,	l. gibt es leere Speicher und leere Fass.

Література

1. Kudina O. Die Länder, wo man Deutsch spricht. Вінниця: Нова Книга, 2002. S. 120 – 139.
2. Євгененко Д. А. Лінгвокраїнознавство німецькомовних країн. Вінниця: Нова Книга, 2008. С. 230 – 243.

Практичне заняття 7

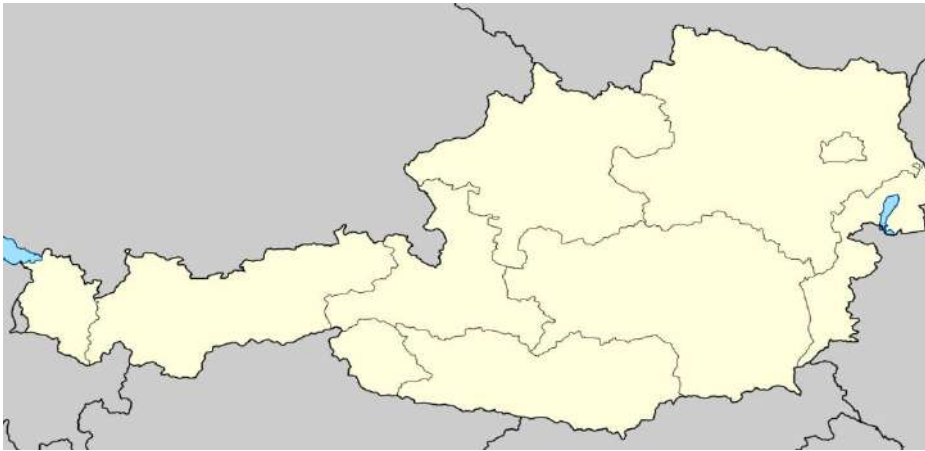
Австрія

Теоретичні питання:

1. З якими країнами межує Австрія?
2. Назвіть площу Австрії, протяжність з півночі на південь та із заходу на схід.
3. Які ландшафти є типовими для Австрії?
4. Назвіть та покажіть на карті річки і озера Австрії.
5. Як називається найвища гора Австрії?
6. Покажіть на карті всі федеральні землі та їхні столиці.
7. Що є характерним для кожної федеральної землі?
8. Якими мовами розмовляють в Австрії?
9. Як називають столицю Австрії? Що є символом столиці?
10. Який державний устрій в Австрії?
11. Як обираються федеральний президент і федеральний канцлер? У чому полягають їхні функції?
12. Як називаються дві палати парламенту? Які їхні функції?
13. Назвіть політичні партії Австрії.
14. Чи є федеральні землі самостійними? Що це означає?
15. Що характеризує економіку Австрії?
16. Які галузі промисловості є найважливішими?
17. Як розвивається сільське господарство?
18. Що експортує Австрія?
19. Чому в Австрії добре розвинений туризм?
20. Охарактеризуйте австрійську систему освіти.
21. Розкажіть про визначні місця Австрії.
22. Які відомі особистості походять з Австрії?

Практичні завдання:

1. Підпишіть землі Австрії.

2. Знайдіть інформацію та заповніть табличку.

<i>Федеральна земля</i>	<i>Площа</i>	<i>Населення</i>	<i>Столиця</i>	<i>Галузь економіки</i>

3. Прочитайте речення та скажіть, про яку землю йдеться.

1. Це перший номер в австрійському туризмі.
2. Там проживає словенська меншина.
3. Знаходиться на крайньому заході Австрії.

4. Коли називають столицю цієї землі, одразу згадуєш про Моцарта.
5. Це аграрна земля, яка також відома Гайденським міжнародним фестивалем.
6. Найбільша федеральна земля Австрії.
7. Столиця цієї землі має сучасний торговельний порт і багато підприємств, які виготовляють залізо та сталь.
8. Ця земля відома своїм прізвиськом „Grüne Mark“.
9. Це найменша за площею федеральна земля Австрії.

4. *Розкажіть про національний характер австрійців.*
5. *Виконайте тестове завдання „Deutschlands Nachbar – Österreich, das Land der Berge“* <https://www.vitamine.de/landeskunde-quiz-2/quiz/116.html>

Література

1. Kudina O. Die Länder, wo man Deutsch spricht. Вінниця: Нова Книга, 2002. S. 142 – 224.
2. Євгененко Д. А. Лінгвокраїнознавство німецькомовних країн. Вінниця: Нова Книга, 2008. С. 245 – 304.

Практичне заняття 8

Швейцарія

Теоретичні питання:

1. Якими буквами позначається назва країни і чому? Де використовуються ці букви?
2. Географічне розташування Швейцарії. З якими державами вона межує?
3. Назвіть площу Швейцарії, протяжність з півночі на південь та із заходу на схід.
4. Які ландшафти визначають поверхню Швейцарії?
5. Назвіть великі озера та річки Швейцарії.
6. Як називається найбільша вершина Швейцарії?
7. Якими мовами розмовляють у Швейцарії?
8. Який державний устрій у Швейцарії?
9. На які адміністративні одиниці поділена Швейцарія?
10. Назвіть столицю Швейцарії.
11. Покажіть на карті великі міста Швейцарії.
12. Які функції виконують федеральні збори (Bundesversammlung)?
13. Які функції має президент Швейцарії?
14. Які міжнародні організації знаходяться на території Швейцарії?
15. Яка галузь швейцарської економіки є провідною?
16. Як розвинений сектор послуг?
17. Чому Швейцарія є однією з найулюбленіших туристичних країн? Яку роль відіграє туризм в економіці країни?
18. Охарактеризуйте систему освіти у Швейцарії.
19. Розкажіть про визначні місця Швейцарії.
20. Які відомі особистості походять зі Швейцарії?

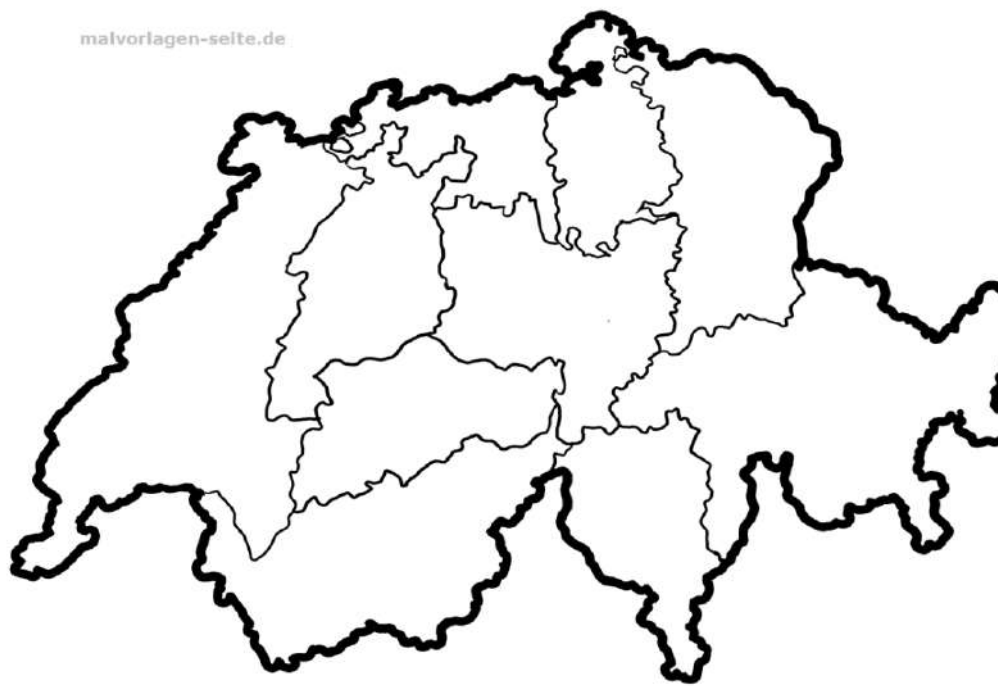
Практичні завдання:

1. *Прочитайте речення та скажіть про що йдеться в них.*
 1. Ці два великих озера розташовані на кордоні Швейцарії.
 2. Цією мовою розмовляють переважно у Цюриху / Давосі / Лугано / Женеві.
 3. В цьому місті розмовляють переважно французькою / німецькою / ретороманською / італійською.
 4. Це наймолодший кантон Швейцарії.
 5. Кордон Швейцарії з цією країною найдовший / найкоротший.
 6. Цього дня святкують національне свято Старої Швейцарської Конфедерації.
 7. Це товарний знак Швейцарії.
 8. Ці продукти харчування є типовими для Швейцарії.
 9. У цьому місті ведмедів можна побачити не на вулицях, а у назві міста.

2. *Ці слова вживають у Швейцарії: **das Billet, die Büchse, der Coiffeur, der Fauteuil, die Glace, der Jupe, das Morgenessen, der Pneu, der Rahm, das Tram, das Velo.** Замініть ці слова німецькими відповідниками.*
 - a. Wenn wir morgen mit dem Zug nach Zürich wollen, müssen wir ein Billet kaufen.
 - b. Wenn ich keine Zeit zum Kochen habe, mache ich eine Büchse auf.
 - c. Ich muss unbedingt zum Coiffeur, weil meine Haare zu lang sind.
 - d. Der Vater sitzt im Fauteuil und liest seine Zeitung.
 - e. Heute Nachmittag gehe ich ins Cafe und esse eine Glace.
 - f. Es ist heute zu kalt, um eine Jupe zu tragen. Ich ziehe lieber eine Hose an.
 - g. Zum Morgenessen trinke ich immer ein Glas Orangensaft.
 - h. Gestern ist an meinem Auto ein Pneu geplatzt.
 - i. Meine Freundin isst nie Rahm, weil sie Angst hat, dick zu werden.
 - j. Ich fahre lieber mit dem Tram als mit dem Bus.

k. Meine Tochter hat sich zum Geburtstag ein neues Velo gewünscht.

3. Підпишіть кантони.

4. Виконайте тестове завдання „Deutschlands Nachbar – Das Alpenrand Schweiz“ <https://www.vitaminde.de/landeskunde-quiz-2/quiz/109.html>

Література

1. Kudina O. Die Länder, wo man Deutsch spricht. Вінниця: Нова Книга, 2002. S. 225 – 290.
2. Євгененко Д. А. Лінгвокраїнознавство німецькомовних країн. Вінниця: Нова Книга, 2008. С. 306 – 337.

Практичне заняття 9

Ліхтенштейн

Люксембург

Теоретичні питання:

1. Як називається найменша німецькомовна країна? Де вона розташована?
2. З якими країнами вона межує?
3. Скільки жителів нараховує Ліхтенштейн? Яка у нього площа?
4. Як називається столиця? Які визначні місця у ній є?
5. Як поділяється князівство? Хто стоїть на чолі держави?
6. Чи є у Ліхтенштейні парламент? Які партії ділять політичну владу?
7. Які гілки індустрії є добре розвиненими? Що випускають підприємства?
8. Де розташовано Велике Герцогство Люксембург? Які країни є його сусідами?
9. Яка його площа і скільки людей там проживає?
10. Яка його столиця і що у ній варто подивитись?
11. Яким чином країна поділена адміністративно?
12. Яка форма правління у Люксембурзі? Хто стоїть на чолі держави?
13. Кому належить виконавча, законодавча та судова влада?
14. Назвіть партії Люксембурга.
15. Які галузі індустрії створюють основу економіки?
16. Що представляє собою Бенілюкс? З якого часу він існує?
17. Які річки та озера є у Люксембурзі та Ліхтенштейні?
18. Чим відоме село Шенген на річці Мозель?
19. Чи є вокзали та аеропорти у Люксембурзі та Ліхтенштейні?
20. Які країни є основними торговельними партнерами Люксембурга та Ліхтенштейну?
21. Як виглядає система вищої освіти в обох країнах?
22. Якими мовами розмовляють у Люксембурзі та Ліхтенштейні?

Практичні завдання:

1. Заповніть таблицю. Наскільки добре Ви знаєте Люксембург?

<i>Державний устрій</i>	<i>Площа</i>	<i>Населення</i>	<i>Мови</i>	<i>Територіальний поділ</i>	<i>Економіка</i>	<i>Визначні пам'ятки</i>

2. Заповніть таблицю. Наскільки добре Ви знаєте Ліхтенштейн?

<i>Державний устрій</i>	<i>Площа</i>	<i>Населення</i>	<i>Мова</i>	<i>Територіальний поділ</i>	<i>Економіка</i>	<i>Визначні пам'ятки</i>

Література

1. Kudina O. Die Länder, wo man Deutsch spricht. Вінниця: Нова Книга, 2002. S. 292 – 334.
2. Євгененко Д. А. Лінгвокраїнознавство німецькомовних країн. Вінниця: Нова Книга, 2008. С. 339 – 368.

Практичне заняття 10

Німецька мова: стандартна мова та діалекти

Теоретичні питання:

1. Що означає стандартна мова взагалі та німецька стандартна мова зокрема?
2. Охарактеризуйте німецьку мову в Австрії.
3. Поясніть поняття «австріцизм» та наведіть приклади.
4. Охарактеризуйте німецьку мову у Швейцарії.
5. Поясніть поняття «гельвецизм» та наведіть приклади.
6. Поясніть поняття «тевтонізм» та наведіть приклади.
7. Розкажіть про мовну політику та особливості німецької мови у Ліхтенштейні та Люксембурзі.
8. Що означає діалект і які синоніми існують до цього поняття?
9. Скільки існує діалектів німецької мови і на які групи вони поділяються?
10. Який діалект, на Вашу думку, найлегше зрозуміти?

Практичні завдання:

1. Подивіться відео “10 Deutsche Dialekte” і назвіть згадані у ньому діалекти (<https://www.youtube.com/watch?v=b193CI4v0ME>).
2. Знайдіть до кожного австріцизму німецький еквівалент. Речення можуть допомогти вам.
 1. Zigaretten bekommen Sie an der Trafik.
 2. Er arbeitet als Professor an einem Gymnasium in Granz.
 3. Als er mit ihr sprechen sollte, verlor er alle Schneid.
 4. Eine schöne Kotze, die da auf dem Bett liegt!
 5. Auf der halben Höhe vom Berg ist eine kleine Jausenstation, da gibt es etwas zu essen und trinken.
 6. Menü 1, Beinfleisch mit Kraut, könnte ich Ihnen empfehlen.

7. Die meisten Maronibrater hier kommen aus Italien.
8. Bitte schön, eine Melange für die Dame und einen Schwarzen für den Herrn.
9. Ich werde ein Monat lang keine Mehlspeis' mehr anrühren, ich muss abnehmen.
10. Für diese Autobahn ist die Maut erhöht worden.
11. Topfenpalatschinke hat nichts mit Schinken zu tun, das ist ein dünner gerollter Eierkuchen mit Quarkfüllung.
12. Ich mag kein Faschiertes, da kann ich gleich einen Hamburger essen.

Österreichisch	Deutsch
der Rock	Die Wolldecke
die Trafik	Die Straße
der Kasten	Der Kühlschrank
das Bein	Die Miete
die Kotze	Der Oberschullehrer
der Professor	Die Straßengebühr
die Schneid	Der Schrank
die Gasse	Hübsch, flott
Jänner	Das Maul
Die Maut	Der Tabakladen
Der Zins	Die Jacke
Das Deko	Der Mut, der Schneid
Der Fauteuil	Januar
Fesch	10 Gramm
Der Eiskasten	Der Knochen
Die Fotze	Der Sessel
Die Palatschinke	Die Tomate
Die Mehlspeise	Pflaumenmuss
Die Melange	Die Aprikose
Der Topfen	Die Kartoffel

Die Jause	Geräuchertes Fleisch
Maroni	Die Vesper/ der Imbiss
Fisolen	Die Sahne
Powidl	Das Hackfleisch
Der Paradeiser	Esskastanien
Der Erdapfel	Grüne Bohnen
Das Kipferl	Der Quark
Die Marille	Die Süßspeise / der Kuchen
Das Schlagobers	Der Milchkaffe
Das Faschierte	Das Hörnchen
Das Beuschel	Das Lungenhaschee
Das Geselchte	Der Eierkuchen

In Deutschland sagt man	In Österreich sagt man auch	In der Schweiz sagt man
Das Abitur	Die Matura	Die Matura
Das Gehalt	Der Lohn	Der Lohn
Die Praxis, Praxen	Die Ordination	
Die Kneipe	Das Beisel, -n/sl	Das Gasthaus
Die Metzgerei, -en	Die Fleischhauerei, -en	Uf Wiederluege
Auf Wiedersehen/Tschüs	Servus	
Der Mülleimer, -	Der Mistkübel, -	

Die Jugendlichen (Pl)		Die Jungen (Pl)
Die Krankenkasse	Die Krankenkassa	
Genau		Exakt
Das Erdgeschoss, -	Das Parterre	Das Parterre
Die Werbung		Die Reklame, -
Die Gebrauchsanweisung		Die Gebrauchsanleitung
Die Eintrittskarte, -en		Das Billet, -s
Die Illustrierte, -n		Das Heft
Treten	Steigen	
Das Kissen	Polster	
Der Bahnsteig, -e		Der/das Perron
Erscheinen		Herauskommen
Blass		Bleich
Anfassen	angreifen	
Umziehen	übersiedeln	
Die Klingel, -n	die Glocke, -n	
Der Pfannkuchen, -	die Palatschinke, -n	
Beeilen		Pressieren
Prost!		Gesundheit!

Ці слова вживають у Австрії. Як кажуть у Німеччині?

Die Arztpraxis, die Tomate, das Krankenhaus, die Treppe, die Metzgerei, die Kneipe, das Brötchen, das Abitur, die Sahne, die Kartoffel, der Pilz

In Österreich:

- a) In einer Fleischhauerei kann man Fleisch und Wurst kaufen. **die Fleischhauerei**
- b) Die Freunde treffen sich abends in einem Beisl. **das Beisl**

- c) Die Schüler eines Gymnasium machen am Ende der Schulzeit ihre Matura. **die Matura**
- d) Viele Menschen essen lieber Erdäpfel als Nudeln oder Reis. **der Erdapfel**
- e) Die Ordination von Doktor Schütte ist montags geschlossen. **die Ordination.**
- f) Paradeiser sind rot und rund; man kann Suppen, Soßen und Salate daraus machen. **der Paradeiser**
- g) Ein Kuchen schmeckt noch besser, wenn man ihn mit Schlagobers isst. **der Schlagobers**
- h) Schwammerl waschen im Wald und schmecken gut in Suppen und Soßen. **das Schwammerln.**
- i) In einer Bäckerei kann man Brot und Semmeln kaufen. **die Semmel.**
- j) Nach dem Unfall musste er viele Wochen im Spital liegen. **das Spital.**
- k) Die Stiege zum Dachboden ist steil; da muss man vorsichtig sein. **die Stiege.**

3. *Замініть виділені слова німецькими відповідниками.*

Glauser (schweizerischer Schriftsteller, 1896 – 1938, berühmt durch seine Kriminalromane) wurde wegen **Velodienststahl** verhaftet. Glausers **Spitalaufenthalte** lassen sich kaum zählen. Kurz vor der **Matura** musste er die Schule verlassen. Glaser hatte keine **Aussicht**, von seiner Sucht wegzukommen. Studer (literarischer Held, Wachtmeister von der Berner Kriminalpolizei) fuhr **mit dem Zug**. Glauser wurde **auf dem Perron** verhaftet. Glauser konnte sich nicht einmal **ein Billet** kaufen. Er hatte selten Geld in seinem **Portemonnaie**. Studer ging vor dem **Morgenessen** schwimmen. Studer aß immer **Konfitüre** zum Morgenessen. Im Hotelzimmer gab es nur einen kleinen **Kasten**. Studer kann **sich** bald **pensionieren lassen**.

Kommissar Bernasconi telefonierte aus einer **Telefonkabine**.

Studer fand neben seiner Schreibmaschine auch noch **ein Couvert** mit einer ausländischen **Marke**.

Der Mann im Taucheranzug war auch der **Chauffeur**.

Er hatte nicht einmal einen **Führerausweis**.

Der Wagen folgte dem Motorrad mit großem **Tempo**.

Der Pneu platzte plötzlich.

„**Achtung!**“, rief Studer Glauser zu. „Passen Sie auf!“

„**Gesundheit!**“, sagte Studer zu Heldi und trank einen Schluck.

„Haben Sie **ein Zündholz?**“, fragte Studer.

Mich dünkt das Krimischreiben das Allerschwerste.

Studer sagt: „Was ist eigentlich passiert?“

Im Restaurant: „Möchten Sie **sonst** noch etwas?“

Er sah **bleich** aus.

CH	D
Das Velo	Das Fahrrad
Das Spital	Das Krankenhaus
Die Matura	Das Abitur
Die Aussicht	Die Chance/Aussicht
Der Zug	Die Bahn/der Zug
Das Perron	Der Bahnsteig
Das Billet	Die Fahrkarte/das Ticket
Das Portemonnaie	Die Brieftasche/der Geldbeutel
Das Morgenessen	Das Frühstück
Die Konfitüre	Die Marmelade
Der Kasten	Der Schrank
Sich pensionieren lassen	In Rente/Pension gehen
Die Telefonkabine	Die Telefonzelle

Das Couvert	Der Briefumschlag/das Briefkuvert
Die Marke	Die Briefmarke
Der Chauffer	Der Fahrer/der Chauffeur
Der Führerausweis	Der Führerschein
Das Tempo	Die Geschwindigkeit/das Tempo
Der Pneu	Der Reifen
Achtung!	Vorsicht! Achtung!
Gesundheit!	Prost!
Das Zündholz	Das Streichholz/Zündholz
Mich dünkt	Mir erscheint
Passieren	Sich ereignen/geschehen/passieren
Sonst	Außerdem/sonst
bleich	Blass/bleich

4. Ці слова вживають у Швейцарії. Як кажуть у Німеччині?

- a) Wenn wir morgen mit dem Zug nach Zürich wollen, müssen wir ein **Billet** kaufen.
- b) Wenn ich keine Zeit zum Kochen habe, mache ich eine **Büchse** auf.
- c) Ich muss unbedingt zum **Coiffeur**, weil meine Haare zu lang sind.
- d) Der Vater sitzt im **Fauteuil** und liest seine Zeitung.
- e) Heute Nachmittag gehe ich ins Cafe und esse eine **Glace**.
- f) Es ist heute zu kalt, um eine **Jupe** zu tragen. Ich ziehe lieber eine Hose an.
- g) Zum **Morgenessen** trinke ich immer ein Glas Orangensaft.
- h) Gestern ist an meinem Auto ein **Pneu** geplatzt.
- i) Meine Freundin isst nie **Rahm**, weil sie Angst hat, dick zu werden.
- j) Ich fahre lieber mit dem **Tram** als mit dem Bus.
- k) Meine Tochter hat sich zum Geburtstag ein neues **Velo** gewünscht.

Література

1. Ammon U. Die deutsche Sprache in Deutschland, Österreich und der Schweiz. Berlin, New York, 1995. S. 1 – 17, 142 – 178, 229 – 281, 317 – 357.
2. Kudina O. Die Länder, wo man Deutsch spricht. Вінниця: Нова Книга, 2002. S. 211 – 213, 313 – 317.
3. Євгененко Д. А. Лінгвокраїнознавство німецькомовних країн. Вінниця: Нова Книга, 2008. С. 9 – 39, 285 – 290, 321 – 328.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Географічне положення Німеччини. Кордони, ландшафти, клімат. Найбільші річки, озера та гори Німеччини.
2. Германці та Римська імперія. Піднесення франків. Карл Великий.
3. Імператор Фрідріх I Барбаросса та розквіт імперії. Феодальна роздробленість Німецької імперії. Виникнення союзів міст.
4. Реформація та селянська війна у Німеччині. Тридцятирічна війна та її наслідки.
5. Розпад Священної Римської Імперії Німецької Нації. Франкфуртські національні збори та перша німецька конституція.
6. Другий Рейх. Отто фон Бісмарк та його політика.
7. Листопадова революція. Веймарська республіка та причини її розпаду.
8. Диктатура націонал-соціалізму. Крах Третього Рейху.
9. Наслідки Другої світової війни. Утворення ФРН та НДР. Політичні стратегії та економічний розвиток обох німецьких держав.
10. Холодна війна. Побудова Берлінської стіни.
11. Об'єднання Німеччини.
12. Основний закон Німеччини. Права та обов'язки громадян. Основи державного устрою Німеччини.
13. Федералізм та самоврядування у Німеччині. Федеральні землі та їхні столиці.
14. Органи державного управління ФРН. Федеральний президент. Бундестаг та Бундесрат. Федеральний канцлер та федеральний уряд. Федеральний конституційний суд.
15. Партії та вибори у Німеччині.
16. Система освіти у Німеччині. Професійна освіта.
17. Види ВНЗ у Німеччині. Університети. Післядипломна освіта.
18. Найважливіші галузі економіки Німеччини. Німеччина на світовому ринку.
19. Населення Німеччини. Найбільші міста та агломерації Німеччини. Проблеми німецького суспільства.
20. Визначні постаті Німеччини.
21. Географічне положення, ландшафти та клімат Австрії. Річки, озера та гори Австрії.
22. Населення Австрії. Мови. Федеральні землі Австрії.
23. Політична система Австрії. Державний лад. Політичні партії.
24. Економіка Австрії.
25. Система освіти Австрії.

26. Географічне положення, ландшафти, річки, озера, гори та клімат Швейцарії. Адміністративний поділ Швейцарії.
27. Населення Швейцарії. Мови. Столиця та найбільші міста Швейцарії.
28. Державний устрій Швейцарії. Зовнішня політика та нейтралітет.
29. Економіка Швейцарії. Найважливіші галузі промисловості, сільське господарство та сфера послуг.
30. Система освіти у Швейцарії.
31. Географічне положення та адміністративний поділ Люксембургу. Населення та мови.
32. Політична та економічна системи Люксембургу.
33. Географічне положення та адміністративний поділ Ліхтенштейну. Населення та мови.
34. Політична та економічна системи Ліхтенштейну.
35. Стандартна німецька мова та її національні варіанти.
36. Німецька мова в Австрії. Австріцизми.
37. Німецька мова у Швейцарії. Гельвецизми.
38. Німецькі діалекти.
39. Визначні постаті Австрії.
40. Визначні постаті Швейцарії.
41. Німеччина, Австрія та Швейцарія як туристичні країни. Національні свята.
42. Система освіти у Ліхтенштейні та Люксембурзі.

Список використаних джерел

1. Вишивана Н. В. Країнознавство німецькомовних країн: Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів / Вишивана Н. В. – Вінниця: ВДПУ, 2007. – 28 с.
2. Гінка Б. Типовонімецьке: стереотипи і реальність / Б. Гінка, Р. Зінь. – Тернопіль: Богдан, 2004. – 368 с.
3. Дяків Х. Практикум з лінгвокраїнознавства німецькомовних країн: навчальний посібник / Христина Дяків. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. – 160 с.
4. Євгененко Д. А. Лінгвокраїнознавство німецькомовних країн / Євгененко Д. А., Кучинський Б. В. та ін. – Вінниця : Нова Книга, 2008. – 416 с.
5. Кійко Ю. Є. DeutschsprachigeLandeskunde. Німецькомовне країнознавство: навчальний посібник / Кійко Ю. Є. – Чернівці : ЧНУ, 2013. – 92 с.
6. Кудіна О. Ф. Країни, де говорять німецькою: Навчальний посібник з лінгвокраїнознавства / Кудіна О. Ф. – Вінниця : Нова Книга, 2002. – 344 с.
7. Поселецька К. А. «Країнознавство німецькомовних країн: методичні рекомендації до проведення практичних занять / Поселецька К. А. – Вінниця: ВДПУ, 2020. – 42 с.
8. Факти про Німеччину. – Франкфурт-на-Майні, 2010. – 191 с.
9. Austria. Tatsachen und Zahlen. – Wien : Bundespressdienst, 2008. – 108 S.
10. Bayerlein O. Landeskunde aktiv / Oliver Bayerlein. – München : Verlag für Deutsch Renate Luschere.K., 2013. – 127 S.
11. Blick auf Deutschland. – Stuttgart : Ernst Klett Sprachen, 2008. – 143 S.
12. Der Orientierungskurs. – Berlin : Cornelsen Verlag, 2006. – 66 S.
13. Deutschland. Was ist was. Band 126. – Nürnberg : Tessloff Verlag, 2008. – 49 S.
14. Entdeckungsreise D-A-CH. Kursbuch zur Landeskunde. – Langenscheidt, 2011. – 141 S.
15. Fletcher A. Wie man Deutscher wird / Adam Fletcher. – München : Verlag C.H.Beck oHG, 2013. – 73 S.
16. Generation E. Deutschsprachige Landeskunde im europäischen Kontext. – Genua, 2010. – 175 S.
17. JesseE. DeutscheGeschichte. VomKaiserreich bis heute / Eckhard Jesse. – München : Compact Verlag, 2006. – 384 S.

18. Luscher R. Landeskunde Deutschland. Von der Wende bis heute / Luscher Renate. – München : Verlag für Deutsch, 2005.– 176 S.
19. Tatsachen über Deutschland. – Frankfurt/Main, 2000. – 527 S.
20. Tatsachen über Deutschland. – Frankfurt am Main : Societäts-Verlag, 2008. – 192 S.
21. Zwischendurchmal. Landeskunde. – Ismaning : Hueber Verlag, 2012. – 100 S.

Интернет-джерела

1. www.deutschland.de
2. www.bundesregierung.de
3. www.goethe.de
4. www.dw-world.de
5. www.magazine-deutschland.de
6. www.deutschland-tourismus.de
7. www.dhm.de
8. www.bundestag.de
9. www.eu.int
10. www.bildungsserver.de
11. www.hochschulkompass.de
12. https://www.planet-wissen.de/geschichte/deutsche_geschichte/geschichte_der_dialekte/index.html
13. www.shell-jugendstudie.de
14. <https://de.wikipedia.org/wiki/Deutschland>